

Bakalářská práce

Hodnotové vzdělávání dětí ve školní družině

Studijní program:

B0111A190021 Pedagogická studia

Autor práce:

Lenka Ladnarová

Vedoucí práce:

Mgr. Andrea Rozkovcová, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Liberec 2024

Zadání bakalářské práce

Hodnotové vzdělávání dětí ve školní družině

Jméno a příjmení:

Lenka Ladnarová

Osobní číslo:

P21000321

Studijní program:

B0111A190021 Pedagogická studia

Zadávající katedra:

Katedra pedagogiky a psychologie

Akademický rok:

2022/2023

Zásady pro vypracování:

Cíl: vytvořit, zrealizovat a reflektovat program zaměřený na rozvoj sebeúcty a úcty k druhým pro děti ze školní družiny církevní školy

Požadavky:

1. Práce s odbornými zdroji, stěžejní teoretické kapitoly zpracované před realizací programu
2. Vytvořit celkový koncept programu před jeho realizací
3. Pravidelné konzultace s vedoucí práce

Metody: pozorování, analýza pedagogického deníku, SWOT analýza

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce: tištěná/elektronická

Jazyk práce: čeština

Seznam odborné literatury:

BORKOWSKA, U. (red.), 2012. *Edukacja w szkołach urszulańskich (XVII–XX wiek)*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. ISBN 978-83-7306-579-6.

ČERNÝ, V., GROFOVÁ, K., 2020. *Děti a emoce. Učíme děti vnímat, poznávat a pracovat se svými pocity*. Vyd. 3. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-1558-3.

FONTANA, D., 2010. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-725-1.

HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J., 2011. *Školní družina*. Vyd. 3. aktualizované. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-900-2.

HAKOVÁ, J., ed., 2021. *Krajinou ctností – sborník 156 aktivit pro výchovu ke ctnostem*. Praha: Nadace Pangea. ISBN 978-80-270-9678-7.

VÁGNEROVÁ, M., 2019. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. Třetí dotisk druhého, rozšířeného a přepracovaného vydání. ISBN 978-80-246-2153-1.

Vedoucí práce: Mgr. Andrea Rozkovicová, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce: 7. dubna 2023

Předpokládaný termín odevzdání: 24. dubna 2024

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.
garant oboru

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

10. dubna 2024

Lenka Ladnarová

Poděkování

Ze srdce děkuji všem, kteří mi pomáhali během psaní mé bakalářské práce a přispěli k jejímu úspěšnému dokončení. Děkuji Bohu za Jeho vedení, spolusestrám hlavně sestře Adeodatě Jarmile Juřenčákové, OSU a rodině za jejich modlitby, povzbuzování a shovívavost. Velmi děkuji Mgr. Andree Rozkovcové, Ph.D. za to, že mě přijala, umožnila mi zpracovat téma, které jsem si sama vybrala a doprovázela mě během tvorby bakalářské práce. Jsem moc vděčná za její rady, podněty a odborný přístup. Obdivuji její ochotu, nadšení a rychlé reakce. Vážím si veškerého času, který mi věnovala.

Dále děkuji panu řediteli Základní školy sv. Voršily v Praze, PhDr. Filipu Roubíčkoví, Ph.D., za umožnění studia, sdílení se o konceptu Voršilského stromu na naší škole a podporu v jeho dokončení nejen skrze bakalářskou práci. Veliké poděkování patří také mým kolegyním z prvního stupně a školní družiny, zejména Tereze Janáčové za možnost konzultací s nimi, podporu a shovívavost. Dále děkuji dětem ze 2.A a jejich rodičům, díky nimž jsem mohla uskutečnit svůj program. Jsem moc ráda, že se program dětem líbil, byly z něho nadšené a přejí mi úspěšné zakončení studia.

Velmi děkuji Alexandře Doksanské za její dlouhodobou podporu, povzbuzování, pomoc v hledání potřebné literatury a podnětné postřehy. Dále děkuji sestře Michaele Kláře Příbylové, OSF, MDDr. Hance Nenálové a kolegyním i kolegovi z oboru Pedagogická studia za jejich povzbuzování ve vytrvalosti.

Velice děkuji sestře M. Anděle Ditě Slezákové, OSU, Bc. Jiřině Vaňkové, Ludmile Kotěrové a Miladě Škodové za korekturu a Ing. Anně Nenálové a Ing. Markovi Nenálovi za velkou pomoc s grafickou úpravou.

Děkuji všem, kteří mi jakýmkoli způsobem pomáhali během studia a psaní bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce „Hodnotové vzdělávání dětí ve školní družině“ pojednává o voršilské pedagogice a jejím vlivu na sebeúctu a úctu k druhému člověku, jak jej lze v dětech rozvíjet a pracovat na osobnostně sociálním rozvoji. Hlavním cílem práce bylo vytvořit, realizovat a reflektovat program zaměřený na rozvoj sebeúcty a úcty k druhým pro děti ze školní družiny církevní školy. Naleznete zde některé aspekty vývojové psychologie, základy mravní výchovy, principy sestavování programu a též důležité informace k chodu školní družiny. Praktická část obsahuje nejen náměty na celoroční práci s dětmi na základě hodnotového konceptu Voršilského stromu, ale zvláště uskutečněný program s reflexí. Program byl vyhodnocen pomocí SWOT analýzy, polostrukturovaného pozorování (vedení pedagogického deníku). Příloha obsahuje i seznam další literatury k tomuto tématu.

Klíčová slova

Voršilská pedagogika, sv. Anděla Merici, sebeúcta, úcta k druhým, raný školní věk, učení prožitkem, školní družina, program pro děti

Annotation

The bachelor's thesis “Value education of children in the after-school children group” deals with the Ursuline pedagogy and its influence on self-esteem and respect for the other person, how it can be developed in children and work on personal and social development. The main aim of the thesis was to create, implement and reflect on a programme aimed at developing self-esteem and respect for others for children from a church school's after-school club. Here you will find some aspects of developmental psychology, the basics of moral education, the principles of setting up the program and also important information on the running of the after-school club. The practical part contains not only suggestions for the year-long work with children based on the value concept of the Ursuline Tree, but especially the realized program with reflection. The programme was evaluated by means of SWOT analysis, semi-structured observation (keeping a pedagogical diary). The appendix also contains a list of additional literature on the topic.

Key words

the Ursuline pedagogy, St. Angela Merici, self-esteem, respect for others, early school age, experiential learning, after-school club, program for children

Motto

„Uvažte též, jak si jich máte vážit, protože čím více si jich budete vážit, tím více je budete milovat. A čím více je budete milovat, s tím větší horlivostí a bdělostí se o ně budete starat.“

sv. Anděla Merici

Obsah

OBSAH	9
SEZNAM OBRÁZKŮ	12
SEZNAM TABULEK	12
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ	13
ÚVOD.....	14
TEORETICKÁ ČÁST	16
1 Voršilská pedagogika	16
1.1 Historie	16
1.2 Voršilská výchova	19
1.2.1 Principy voršilské výchovy.....	20
1.2.2 Metody a prostředky ve voršilské výchově	22
1.2.3 Hodnotové vzdělávání a Voršilský strom	23
1.2.4 Voršilský strom a morální hodnoty	26
2 Raný školní věk.....	28
2.1 Emoční vývoj	30
2.1.1 Vliv emocí na sebeúctu a úctu k druhým	30
2.2 Socializace	32
3 Mravní výchova	34
3.1 Co jsou morální normy a hodnoty?.....	35
3.2 Morální vývoj.....	36
3.2.1 Vztah školáků k dodržování norem a vývoj morálního uvažování	36
3.2.2 Stádia morálního vývoje podle Kohlberga	37
3.3 Nevhodné chování dětí	38
4 Sebeúcta a sebepojetí u dětí	39
4.1 Sebepojetí	39

4.2	Sebeúcta.....	39
4.2.1	Pocit bezpečí a důvěry	40
4.2.2	Poznání sebe sama.....	41
4.2.3	Pocit přináležitosti k určité skupině	41
4.2.4	Pocit, že něco dokáže	41
4.3	Úcta k druhým.....	41
4.3.1	Úcta k Bohu	42
4.3.2	Úcta k lidem	42
5	Učení prožitkem	43
5.1	Záměr	43
5.2	Program a jeho prostředky	45
5.3	Reflexe.....	45
6	Metoda stanovování cílů	47
7	Metody vyhodnocování účinků programu	48
7.1	Pozorování žáků	48
8	Školní družina.....	51
8.1	Cíle a funkce ŠD.....	51
8.2	Vedoucí vychovatelka a vychovatelky.....	51
8.3	Podmínky a procesy činnosti ŠD	52
8.3.1	Hodnocení dětí a evaluace práce vychovatelek.....	53
8.3.2	Motivace k činnosti	54
8.4	Činnosti ve školní družině	54
8.5	Školní družina Základní školy sv. Voršily v Praze	54
	PRAKTICKÁ ČÁST	57
9	Celoroční práce s dětmi na základě VS.....	57
10	Realizovaný program	62
10.1	Účastnická skupina a její charakteristika	62
10.2	Záměr – téma a cíle	67
10.3	Čas – kdy bude program realizován	71
10.4	Místo – kde bude program probíhat.....	71

10.5	Zdroje – s kým nebo čím mohu pracovat, koho nebo co budu k realizaci programu potřebovat	71
10.6	Program.....	71
10.6.1	Aktivita – Výzdoba družiny.....	71
10.6.2	Aktivita – Pantomima.....	74
10.6.3	Aktivita – Svatý Jan Nepomucký a poctivý závod.....	77
10.6.4	Aktivita – Němý člověk.....	80
10.6.5	Přespání ve školní družině od pátku 16.00 do soboty 9.30	83
10.6.6	Zázračný klobouk.....	91
10.6.7	Pavučina – reflexe jako samostatný programový prostředek.....	94
11	Vyhodnocení programu.....	98
	DISKUZE.....	102
	ZÁVĚR.....	104
	SEZNAM-POUŽITÝCH ZDROJŮ	106
	SEZNAM PŘÍLOH	109

Seznam obrázků

Obrázek 1 Voršilský strom.....	24
Obrázek 2 Logo voršilských škol.....	25
Obrázek 3 Graf schopnosti dětí rozeznávat emoce (Vágnerová 2019, s. 307)	30
Obrázek 4 Maslowova pyramida potřeb (Thorová 2015, s. 295).....	40
Obrázek 5 Stanovování záměru – "puzzle"	44
Obrázek 6 Proces ke stanovení programového prostředku.....	44
Obrázek 7 Vycházka pod Petřínem	56
Obrázek 8 Společné tvoření ze zažehlovacích korálků.....	58
Obrázek 9 Hotové výtvary.....	58
Obrázek 10 Hra "židličkovaná"	60
Obrázek 11 Poděkování od dětí z 1. B.....	61
Obrázek 12 Hra – Pantomima	77
Obrázek 13 Hra – Električka – poctivý závod.....	80
Obrázek 14 Tvoření novoročních přání	85
Obrázek 15 Stavba z Kaply (2. A).....	87
Obrázek 16 Stezka odvahy 1	90
Obrázek 17 Stezka odvahy 2	90

Seznam tabulek

Tabulka 1 Charakteristika dětí a možností školní družiny pomocí SWOT analýzy	66
Tabulka 2 Vyhodnocení programu pomocí SWOT analýzy	98

Seznam použitých zkratk a symbolů

sv. – svatá/svatý

ŠD – školní družina

VS – Voršilský strom

Úvod

Pro téma „Hodnotové vzdělávání ve školní družině“ jsem se rozhodla na základě nově vzniklého konceptu hodnotového vzdělávání na našich voršilských školách – Voršilský strom (dále jen VS). Byla bych ráda, kdyby tato práce přispěla nejen k hlubšímu pochopení smyslu hodnotového konceptu VS, byla pomocí pedagogům na našich školách, přispěla společnosti svým vkladem hodnotové výchovy, ale především aby pomohla pedagogům najít způsob, jak mohou využít koncept VS v mimoškolním vzdělávání. Mým záměrem je propojit hodnoty VS s konkrétními aktivitami, které mohou pedagogové využít při práci s dětmi v oblasti jejich osobnostního, morálního a sociálního rozvoje. Cílem bakalářské práce je vytvořit, zrealizovat a reflektovat program zaměřený na rozvoj sebeúcty a úcty k druhým pro děti ze školní družiny církevní školy.

Častokrát se setkávám s otázkou: „Jak mohu VS začlenit do běhu školní družiny?“ Chtěla bych, aby moje bakalářská práce byla účinnou odpovědí na tuto otázku.

VS je koncept nejen pro žáky (k čemu se je snažíme vést), ale je též pro pedagogy, potažmo každého člověka, který chce prohloubit svůj vztah k Bohu, k bližním i sobě samému. Ve školní družině můžeme VS naplňovat na dvou úrovních: na úrovni pedagogů (mezi nimi navzájem a jejich přístupem vůči dětem) a dětí (doprovázet je k budování vztahů k Bohu, k sobě navzájem a k sobě samému). Ve své práci se budu zabývat úrovní dětí.

Je nutné, abych ve své práci citovala některá doporučení svaté Anděly Merici z jejích Spisů, jelikož koncept Voršilského stromu z nich vychází. Je to potřebné k tomu, aby mohlo dojít ke správnému pochopení celého konceptu VS.

Nejprve uvádím základy voršilské pedagogiky, seznamuji vás s obsahem konceptu VS, připomínám, jakým vývojem prochází dítě v raném školním věku a přibližuji prvky mravní výchovy ve školním prostředí. Dále se věnuji sebepojetí a zejména sebeúctě u dětí, protože sebeúcta má veliký vliv na to, jak se každý z nás chová.

Ve druhé polovině teoretické části naleznete kapitoly o rysech učení prožitkem, použitých metodách ke stanovení cílů (SMART) a vyhodnocování účinků programu na základě pozorování žáků.

V poslední kapitole teoretické části představuji cíle, funkci, podmínky a chod školní družiny. Na závěr popisuji školní družinu „Petrklíč“, kde jsem realizovala svůj program.

Hlavní náplní praktické části je program pro děti zaměřený na rozvoj sebeúcty a úcty k druhým v rámci školní družiny pomocí různých her a prožitkových aktivit.

Nejdříve popisuji celoroční program a poté důkladně popisuji zrealizovaný program pro děti druhé třídy základní školy. Program obsahuje charakteristiku dané skupiny, záměr programu, ve kterém je shrnuto, co budu sledovat v součinnosti VS a sebeúcty a úcty k druhým, vzor pozorovacího archu, následně časové zasazení programu, místo a s čím i kým můžeme počítat při realizaci. Bakalářská práce vrcholí představením zrealizovaného programu a jeho reflexí.

Překlady v textu vyhotovila autorka bakalářské práce Lenka Ladnarová.

Teoretická část

1 Voršilská pedagogika

Voršilská pedagogika vychází z humanistických ideálů, které jsou sepsány ve Spisech svaté Anděly Merici, zakladatelky sester voršilek.

1.1 Historie

Svatá Anděla Merici se narodila okolo roku 1470 v Desenzanu. Město leží v severní části Itálii u jezera Garda. (Borkowska 2012, s. 5)

Abychom mohli lépe porozumět poselství sv. Anděly, je potřebné seznámit se s dobou, v níž žila, a jejím životem, který byl velmi pestrý.

Sv. Anděla již před pěti sty lety pochopila, jak je velmi nutné naslouchat duchu znějícímu ve svém srdci v okamžicích samoty a modlitby. Pozorovala svět kolem sebe a přemýšlela o sociálních a politických souvislostech města, církve, země, ve které žila, rovněž však i o odlehlejších krajinách. Naslouchala nadějím i těžkostem lidí, které potkávala, když chodila po ulicích nebo když sedávala na náměstí ve městech, kde právě byla. Ve svých představách shromažďovala nové poznatky, jak by bylo možné žít zasvěcený život. Postupně se kolem ní shromažďovaly ženy a v roce 1535 ve věku šedesáti let založila Společnost sv. Voršily. V tehdejší době se jednalo o skupinu zasvěcených žen, které žily ve svých domovech a pracovaly v místních společenstvích. (Základní škola sv. Voršily v Olomouci 2020, s. 9)

Sv. Anděla velmi kladla sestrám na srdce, aby s Ježíšem budovaly pevné pouto hluboké snoubenecké lásky: „Proto, mé sestry, když jste byly vyvoleny, abyste byly pravé a neporušené nevěsty Syna Božího, vybízím vás, či spíše prosím, abyste především uznaly, jakou důležitost má taková volba a jak neobyčejnou a podivuhodnou důstojností je obklopena volba sama. Dále vás vybízím, vynaložte všechno možné úsilí, abyste se uchovaly ve stavu, k němuž vás Bůh volá.“ (Merici 1985, s. 31) Svědectví jejich života odevzdaného Bohu bylo prvním posláním sester. Sv. Anděla sama zakusila, jak ji samu tento hluboký vztah s Ježíšem nejen naplňuje, ale též ji uschopňuje ke službě druhým. Proto tak intenzivně sestry vybízí, aby si byly toho vědomé a usilovaly podle toho žít. (Naglik 2019, s. 4)

Slova sv. Anděly, kterými povzbuzovala své sestry v jejich poslání:

„Vždyť je vaší hlavní pomocí uchýlit se k nohám Ježíše Krista a tam se všemi dcerkami přednášet neuvroucnější prosby. Protože v takovém případě bude Ježíš Kristus bezpochyby mezi vámi, a jako pravý a dobrý Učitel vás osvítlí a poučí o tom, co máte dělat.“ (Merici 1985, s. 78)

„Buďte laskavé a lidské ke svým dceruškám a snažte se jednat jen z lásky k Bohu a s horlivostí o duše, když je budete napomínat nebo jim radit, povzbuzovat k dobrému nebo odvádět od zlého. Opravdu víc dokážete projevem lásky a laskavosti než tvrdostí a ostrými výčitkami. Těch užívejte jen v nutných případech a to tehdy, když je to na místě a v pravém čase a vzhledem k osobě. Ale láska, která zaměřujeme každou věc ke cti Boží a k užítku duší, učí správně rozlišovat a vede srdce, aby bylo teď vlídné, teď přísné, teď málo, teď více – podle potřeby.“ (Merici 1985, s. 59–60)

Vy však, stůj, co stůj, činite svou povinnost tím, že napravujete dcerky s láskou a dobrotou, (...) potom nechejte pracovat Boha, který svým časem, až se mu zalíbí, učiní zázračné věci.“ (Merici 1985, s. 67)

„Věru, říkám vám, budete-li vy všechny srdcem tak spolu spojeny, budete jako nejpevnější skála nebo jako nedobytná věž proti všem protivenstvím, pronásledováním a ďábelským úkladům. A ještě vás ujišťuji, že každou milost, o kterou Boha budete prosit, určitě dostanete.“ (Merici 1985., 68)

„Mějme v srdci stále vřelou lásku, aby všechna naše slova, činy a podněty sloužily k poučení a vzdělání toho, kdo se s námi setká.“ (Merici 1985, s. 46)

„Vždyť je správné a vhodné, aby matky byly příkladem a zrcadlem dcerkám, zvláště v počestnosti, v chování i v jiných obyčejích a v jednání na veřejnosti.“ (Merici 1985, s. 65)

„Milujte všechny své dcerušky stejně a nectěte jednu víc než druhou, protože všechny jsou Božími tvory, a vy nevíte, co on z nich chce utvořit. Jak vy můžete vědět, že ty, které se vám zdají bezvýznamné a zaostalé, se nestanou nejvelkodušnější a Božímu Majestátu nejmilejší?“ (Merici 1985, s. 67)

„Tedy, mé předražené matky, budete-li milovat tyto naše dcerušky živou a vroucí láskou, nebude možné, abyste je neměly všechny zcela zvláště zapsané v paměti a v duši.“ (Merici 1985, s. 72)

Po smrti sv. Anděly se sestry věnovaly vzdělávání mladých dívek. Vyučovaly je nejen katechismus (církvní pravdy víry), ale též je učily číst a psát, jak je k tomu vedla jejich řehole, kterou po několika letech od smrti sv. Anděly trochu upravil tehdejší milánský arcibiskup Karel Boromejský (1538–1584). (Borkowska 2012, s. 5)

Po sto letech přišly sestry voršilky i do Francie. (Základní škola sv. Voršily v Olomouci 2020, s. 5)

V té době sestry voršilky ještě nežily v kláštorech v klauzuře, ani neskládaly slib čistoty, chudoby a poslušnosti. Působily ve světě a nadále vyučovaly ženy i dívky. Církev byla za tuto službu sester velmi vděčná, protože v tom čase sílil kalvinismus a francouzské obyvatelstvo se rozpadalo na různé náboženské skupiny. (Borkowska 2012, s. 5)

Ekumenický Tridentický koncil (1545–1563), který se zasloužil o reformu katolické církve měl velký dopad i na život sester voršilek. Sestry byly nuceny změnit způsob svého života. Musely začít žít společně v klášteře a skládat slavné sliby. Nicméně nadále pokračovaly ve výchově a vzdělávání dívek. U každého kláštera postavily školu nebo i dvě. Byly dva typy škol: škola s penzionátem a škola pro dívky z města. Sestry voršilky věnovaly svůj čas modlitbě a výchově dívek. Tak se zrodil řád sv. Voršily (Ordo Sancte Ursulae). (Borkowska, 2012 s. 5–6)

Během sedmnáctého a osmnáctého století se řád sv. Voršily v této podobě začal z Francie šířit i do dalších zemí Evropy a Jižní i Severní Ameriky. (Borkowska 2012, s. 6)

Do Prahy přišly sestry voršilky (bylo jich sedm) z Liege (Lüttich; dnešní Belgie) dne 9. 11. 1655. Bylo to zásluhou zbožné hraběnky Sibylly Lamboy, jejíž dcera získala dobré vychování u sester voršilek v Kolíně nad Rýnem. (Voršilky 2024)

V devatenáctém století se řád sv. Voršily rozšířil až do Asie. (Borkowska 2012, s. 6)

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století se měnila situace ve společnosti, politice i v rámci církve. Vznikala nová ženská řeholní společenství, která měla široké apoštolské poslání. Tyto a jiné další okolnosti přiměly sestry k proměně. Do této doby byly kláštery samostatné („nevěděly o sobě“) a v roce 1900 došlo k založení Římské unie řádu sv. Voršily. Na začátku se do Římské unie zapojilo šedesát tři klášterů z různých částí světa a postupně se přidávaly další. (Naglik 2019, s. 7)

Od roku 1928 se k Římské unii začaly postupně připojovat i české kláštery. (Voršilky 2024)

1.2 Voršilská výchova

Hlavní zásadou výchovného systému sester voršilek byla úcta a srdečná láska ke svěřeným dívkám. Tím sestry ukazovaly opravdovou starost o budoucnost dívek, jak v jejich rodinném životě, tak v životě ve společnosti. (Borkowska 2012, s. 6) Tento hlavní rys voršilské výchovy přetrvává dodnes a je rozšířen i na chlapce. Voršilské školy jsou ve více než třiceti zemích.

„Duch sv. Anděly Merici žije v hodnotách budování místních komunit a v respektování jednotlivce. Usiluje o mír a spravedlnost v duchu evangelia dynamickými formačními programy.“ Tak vnímá ducha sv. Anděly v dnešní době sestra Lois Castillon z USA. (Základní škola sv. Voršily v Olomouci 2020, s. 5)

Na našich voršilských školách dbáme na to, aby žáci a pedagogové usilovali spoluvytváření rodinné společnosti. Každý z nás má v sobě potřebu sounáležitosti. Chceme patřit do nějaké skupiny. Nabízíme možnost patřit do křesťanského společenství. Charakteristickými znaky na našich školách jsou: ranní modlitba, mše svatá, duchovní obnovy a na některých školách uniformy. (Kwiatkowska in Borkowska 2012, s. 148)

Dalším ze základních rysů výchovy je trávit čas s dětmi a projevovat o ně opravdový zájem. To má za následek, že se bývalí žáci a žákyně vracejí do školy. Nedílnou součástí je též vzájemná spolupráce a podpora mezi učiteli (sdílení pomůcek, pomoc při řešení konfliktů apod.). (Kwiatkowska in Borkowska 2012, s. 149)

Velmi dobrou pomůckou pro pedagogy našich škol je Desatero učitele a vychovatele podle sv. Anděly Merici (viz příloha).

Sestra Iwona Naglik, polská voršilka, definuje cíl voršilské školy takto: „Cílem voršilské výchovy je formování zralých křesťanů, kteří svůj osobní, rodinný a společenský život budují na základě vyznávané víry.“ (Naglik in Naglik 2019, s. 14)

Ve své knize dále Naglik (2019, s. 15, 19–28) pojednává o směru, principech, metodách a prostředcích voršilské výchovy.

Formace dětí je zaměřena na tři složky: *osobnostní* (rozvíjení intelektu, budování vůle a charakteru, aby dokázaly rozlišovat, rozhodovat se a následovat dobré hodnoty, vytvářet vztahy a rozvíjet své dary a schopnosti), *náboženskou* (prohlubování života

s Bohem, svátostný život, znalost Bible a základů katolické víry a angažovanost v církvi) a *společenskou* (příprava na rodinný život, vedení ke službě bližním a ke spoluzodpovědnosti za svět, za prostředí, kde žijeme). (Naglik 2019, s. 15)

1.2.1 Principy voršilské výchovy

Vycházejí nejen ze Spisů sv. Anděly, ale též z tradice a zkušeností získaných během dosavadní pedagogické činnosti. Abychom jim dobře porozuměli, je důležité shrnout základy voršilské výchovy (Naglik 2019, s. 19):

- každý člověk je vzácný, má nesmírnou hodnotu, protože byl Bohem nejen stvořen, ale též spasen,
- vše, co konáme, musí být činěno z lásky a pro lásku,
- proces výchovy záleží na Bohu, pedagogovi a dítěti.

Šest principů voršilské výchovy (Naglik 2019, s. 19–27):

1. *Autorita Boha*

Ve výchově dětí počítáme s Bohem. Věříme, že Bůh nám pomáhá, protože On sám se o každé dítě stará a zajímá. Proto tato zásada od pedagoga vyžaduje osobní kontakt s Bohem, důvěru v Boha a trpělivost.

„Mějte důvěru a pevnou víru v Boha! Bude vám pomáhat ve všem. Proste Ho (...) když vám svěřil takový úkol, tak vám dá i sílu, abyste jej mohly splnit.“ (Merici in Naglik 2019, s 20)

2. *Autorita pedagoga*

Pedagog se musí angažovat, odpovědně plnit své povinnosti a starat se o svěřené děti tak, aby co nejlépe naplnil jejich potřeby. Jeho služba přinese nejlepší plody, když bude činit to, co žádá od dětí.

„Vy musíte žít a jednat tak, aby se vaše dcerušky ve vás odzrcadlily. Samy dělejte to, co chcete, aby ony dělaly. (...) Tedy jednejte tak, aby se i ony rozhodly a nadchly k ctnostnému životu podle vašeho příkladu.“ (Merici in Naglik 2019, s 21)

3. *Jednota*

Každý z nás je úplně jiný. Tak je tomu i mezi pedagogy, kteří se někde setkají a mají mezi sebou spolupracovat. Mají rozdílný temperament, přístup k dětem apod. Mnohdy je proto spolupráce velmi náročná. I přesto nás sv. Anděla povzbuzuje k úsilí o vzájemné porozumění a budování jednoty. Protože toto

svědectví o společném rozhodování a následná realizace domluveného je víc než slova a způsoby komunikace. Pedagogové jsou též povinni společně hledat cesty k vzájemnému porozumění, hledání nejlepších možností a prostředků, jak dojít ke stanovenému cíli. Pokud pedagogovi záleží na dobru dětí, půjde mu lépe se přemoci a udělat pro děti něco navíc a někdy i odhalí skrytý talent nějakého dítěte či bohatství odlišnosti. Tato zásada od pedagoga žádá především spolupráci a ohled na to, co je dobré pro dané dítě nebo skupinu dětí (třídu).

„Uvažte tedy, jak je důležitá taková jednota a taková svornost. Proto mějte po ní touhu, hledejte ji celou svou silou. Věřu, říkám vám, budete-li vy všechny srdcem tak spolu spojeny, budete jako nejpevnější skála nebo jako nedobytná věž proti všem protivěm.“ (Merici in Naglik 2019, s 21)

4. *Úcta*

Sv. Anděla milovala Boha celým svým srdcem, a to ji uschopňovalo k lásce vůči každému člověku, kterého potkala. Každý byl pro ni velmi vzácný, spatřovala v druhých nedocenitelnou hodnotu. Byla si totiž vědoma, že každý z nás je Božím dítětem, stvořeným k Božímu obrazu a vykoupeným smrtí Ježíše Krista, který za každého zvlášť zaplatil svou krví. To už nikdo nikomu nevezme. Proto každému dokázala projevat úctu a žádá to i od sester, tedy i od pedagogů, kteří se chtějí řídit jejími radami.

„Uvažte též, jak si jich máte vážit.“ (Merici in Naglik 2019, s 23)

5. *Rozvoj celé osoby*

Člověk je stvořenou bytostí, která obsahuje tři sféry: fyzickou, psychickou a duchovní, o které je potřeba se starat, abychom žili v harmonii a plnosti života. Proto je ve výchově potřebná péče jak o tělesné potřeby, tak o emoční rozvoj i duchovní život. To vyžaduje od pedagoga dobré poznání každého dítěte.

„Buďte starostlivé a bdělé při poznávání a chápání způsobu chování vašich dcer a všimněte si jejich duchovních i hmotných potřeb.“ (Merici in Naglik 2019, s 24)

6. *Zásady rodiny*

Člověk je tvor společenský a samota je pro něho skličující. Je to jeden z nejhorších trestů. Proto se ve voršilské výchově dbá nejen na individuální přístup, ale též na budování schopnosti žít ve společenství: budovat vztahy, vzájemně se respektovat, spolupracovat, být spoluzodpovědný za prostředí, ve kterém každý z nás žije.

Specifickým rysem voršilské školy je snaha úzce spolupracovat s rodiči žáků a udržovat kontakt s bývalými žáky školy. (Naglik in Naglik 2019, s. 25)

Budováním srdečných vztahů s žáky, osobami, jež jsou nám svěřeny, projevováním jim naší lásky a laskavosti upevňujeme v dané osobě pocit její hodnoty, a tím učíme budovat kvalitní vztahy s druhými lidmi.

„Nebude jiného znamení, že jste v milosti Pánově než to, že se milujete a jste navzájem sjednocené.“ (Merici in Naglik 2019, s. 25)

- Individuální přístup

Sv. Anděla se každý den modlila, ptala se Boha, co má dělat, naslouchala Mu a snažila se žít podle poznání, kterého se jí dostalo. Byla velmi citlivá a otevřená Duchu Svatému, a tak se velmi dobře znala. Díky svým vlastním zkušenostem pak dokázala lidem radit a doprovázet ty, kteří za ní přicházeli. Proto je v této zásadě důležité, aby byl pedagog empatický. Když lépe pozná jednotlivé děti, snáze mu půjde je doprovázet na jejich životní cestě a bude na ně mít opravdový vliv.

„Prosím, abyste laskavě pamatovaly na všechny své dcerušky a měly jakoby vtesané v myslí a v srdci jednu vedle druhé, nejen jejich jména, ale i stav, povahu, postavení a celé jejich bytí. To vám nebude neskutčné, budete-li je milovat živou láskou.“ (Merici in Naglik 2019, s. 26)

- Rodinná atmosféra

Prostředí, ve kterém děti vnímají laskavost, shovívavost a porozumění v nejvyšší možné míře pomáhá každému dítěti v jeho rozvoji a zrání, v jeho osobním i společenském životě. Hlavním požadavkem na pedagoga je shovívavost.

„Pěkně vás prosím, abyste se laskavě snažily získat je láskou a rukou mírnou a dobrotivou, a ne rozkazovačně ani drsně.“ (Merici in Naglik 2019, s. 27)

1.2.2 Metody a prostředky ve voršilské výchově

Ve voršilské výchově nejsou stanovené konkrétní metody ani prostředky. Je v tom velká volnost, protože i výchova prochází svým vývojem a průběžně se mění, je proto potřebné při práci s dětmi průběžně měnit i metody a prostředky. Ve voršilské výchově se držíme našich zásad, avšak zároveň se snažíme odpovídat na potřeby doby a volit

takové metody a prostředky, které jsou pro dítě či skupinu v dané chvíli nejlepší (Naglik 2019, s. 28)

Shrnutí

Pro lidi dnešní doby bych to shrnula takto: Pedagog, který usiluje o život podle Rad sv. Anděly, se co nejvíce snaží přistupovat k dětem individuálně, vnímat každého jednotlivce ne jako součást celku, ale jako originál (prvek, který celek obohacuje svou originalitou). Je samostatnou osobností se svými potřebami a jedinečností. Při každé příležitosti se snaží přistupovat k dítěti tak, aby mu bylo jasné, že je tu pedagog právě jen pro něho.

V praxi si to můžeme představit takto: Rozdává-li dětem pomůcky či pracovní materiál, snaží se ho podat každému dítěti trochu jiným způsobem tak, aby zakusil svoji jedinečnost. Při společné činnosti zařazuje do programu setkání s dětmi v komunitním kruhu, aby vzbuzoval v dětech pospolitost, týmového ducha a zároveň se snaží zachovávat jedinečnost každého dítěte tím, že mu dá prostor vyjádřit se, říci svůj vlastní názor ve skupině.

1.2.3 Hodnotové vzdělávání a Voršilský strom

Hodnotový systém vzdělávání je s voršilskými školami spojen od jejich zrodu. Výchova je založená na křesťanských hodnotách a vychází především ze Spisů svaté Anděly Merici. Tyto Spisy (Řehole, Rady, Odkazy) nechala sepsat pro své následovnice. Dlouhá léta jsme se řídili jejími radami, povzbuzeními a doporučeními. V červnu 2016 vznikla brožura s názvem Voršilské školství v duchu sv. Anděly Merici. Do češtiny byla přeložena a následně vydána v rámci uvedení konceptu Voršilského stromu do našich škol, tedy v roce 2020. (Základní škola sv. Voršily v Olomouci, 2023)

Koncept Voršilského stromu pochází z Anglie. V České republice jsme se s ním seznámili díky mezinárodnímu setkání sester voršilek, kde byl koncept VS představen. Aby mohl být koncept VS hlouběji poznán před úpravou pro naše podmínky, navštívili naše sestry a ředitelé několik voršilských škol v Anglii.

VORŠILSKÝ STROM

Obrázek 1 Voršilský strom

Na Voršilském stromu (pražské základní školy) se nachází heslo „*Serviam*“ (budu sloužit), které spojuje všechny voršilské školy po celém světě už od roku 1931. Vyjadřuje odhodlání sloužit nejen v rodině, lidem okolo nás, ale též Bohu a církvi svým zapojením se do křesťanského života. Znak má *tvar štítu*, protože je to symbol, jak se ochránit před zlými mocnostmi, Ďáblem a jeho spojenci. Naším štítem je Hospodin: „Izraeli, doufej v Hospodina, je tvou pomocí a štítem.“ (Bible 2001, s. 767 – Žalm 115, 9) *Kříž* je znamením naší víry, Ježíš Kristus je centrem našeho života, je důležité mít Ježíše Krista v životě na prvním místě, dává všemu smysl. *Hvězdné pole* symbolizuje ideály, o které usilujeme. Je to souhvězdí *Malá medvědice* (Ursa minor), připomíná nám naši patronku sv. Voršilu (st. Ursula) a sounáležitost – patříme do voršilského společenství. Ursus též znamená statečný, odvážný. *Polárka* nám ukazuje správný směr. (Naglik 2019, s. 16)

Barva znaku je různá. Záleží, jakou si daná škola zvolí. V Olomouci je zelený znak, v Praze modrý a v některých částech světa můžeme vidět i červený. Modrá barva znázorňuje vodu, život, nebe, touhu po čistotě a pravdě. Modrá barva je také barvou Panny Marie.

Dříve než vznikl koncept Voršilského stromu, jsme na naší Základní škole sv. Voršily v Praze přiřadili ke každému písmenu hesla „Serviam“ určitou hodnotu. Bylo to zásluhou našich učitelek – Jany Šafusové a Moniky Weissové. Upřesnili jsme tak směr naplňování hesla „Serviam“. Jedná se o tyto hodnoty:

Soudržnost

Empatie

Respekt

Věrnost

Iniciativa

Angažovanost

Moudrost

Obrázek 2 Logo voršilských škol

Součástí Voršilského stromu (jako každého stromu) jsou kořeny, kmen a koruna. Také Voršilský strom má své kořeny, které dávají stromu výživu. Těmito kořeny jsou míněny: modlitba, láska k Bohu i k člověku a důvěra. Velmi důležitý je kmen, protože zprostředkovává živiny. V našem případě jde o to, abychom vše dělali společně, aby na tom měl každý určitý podíl. A tak mohou rašit a rozvíjet se lístky (hodnoty):

Spolu je nám dobře

Dítě se snaží vytvářet kolem sebe fungující společenství a budovat vztahy, tj. dítě naslouchá druhému, všímá si potřeb druhých (jednotlivce i celku).

Ctíme pravidla

Dítě vnímá pravidla jako dobrá a potřebná k bezpečnému prostředí pro učení i během zábavy či prožívání vztahů a osobnostního růstu. Každému dítěti pomáháme přijmout pravidla za svá, rozvíjíme v nich chápání spravedlnosti a povzbuzujeme je k příkladnému chování.

Vnímáme a nasloucháme

Dítě se snaží pozorně naslouchat a vnímat dění kolem sebe, učí se vnímavosti při rozhodování a bere v úvahu důsledky svých rozhodnutí.

Jednáme poctivě

Dítě se usiluje mluvit pravdu a jednat čestně, aby bylo pro druhé důvěryhodné. Seznamuje jej s učením Ježíše Krista, který je vzorem pravdivého a pokojného života.

Dáváme a přijímáme

Dítě dokáže rozpoznat a přijmout dary a nadání, které dostalo, učí se být za ně vděčné a snaží se je rozvíjet a využívat nejen pro sebe, ale i pro službu bližnímu.

Přemýšlíme a radujeme se

Vytváříme klima, které umožňuje rozvíjet kritické myšlení, a tak je dítě schopno sdílet své poznání beze strachu z kritiky a odmítnutí. Dítě se učí správně rozlišovat a s radostí se zapojovat do dění ve školní družině i mimo ni.

Máme víru a naději

Dítě objevuje krásu víry v Boha, učí se dívat na události očima víry a do budoucnosti se dívá s nadějí; bere si příklad z Ježíše a svatých, učí se důvěřovat sobě i druhým.

Jsme odvážní a vytrvalí

Dítě je odvážné ve svých činech i v komunikaci s druhými lidmi, snaží se vyrovnat se s neúspěchy a pozitivně reagovat na změny či nové okolnosti.

Máme se rádi

Dítě se má rádo, přijímá své úspěchy i neúspěchy. Váží si toho, kým je a kým je druhý vedle něho; učí se soucítit s druhými a vzájemně si odpouštět.

Vážíme si okolí

Dítě si váží prostředí, kde žije a pečuje o ně.

1.2.4 Voršilský strom a morální hodnoty

Knižní publikace ke konceptu Voršilského stromu (VS) zatím neexistuje, nicméně VS vychází jak z křesťanské doktríny a voršilské tradice výchovy (která je objasněna výše), tak i z morálních hodnot, které jsou součástí rozvoje člověka. Proto se budu ve své práci zabývat také hodnotami a morálním rozvojem.

Při výchově k hodnotám můžeme postupovat dvěma směry. Buď budeme vést děti nepřímou cestou, že o dané hodnotě nebudeme mluvit, přestože daná aktivita souvisí s konkrétní hodnotou, nebo povedeme děti přímo a určitou hodnotu vyslovíme, konkrétně společně zanalyzujeme a prožijeme. (Vacek, 2008, s. 104) Tím si děti danou hodnotu uvědomí a více zvnitřní.

Koncept Voršilského stromu se ve školní družině snažíme naplňovat právě tímto druhým způsobem. Nejprve si zvolíme, jakou hodnotu chceme v dětech prohloubit,

vytyčíme cíle (každé dítě je jiné, tak je lepší mít alespoň dva cíle, aby měl program širší záběr), zvolíme aktivity a na závěr s dětmi učiníme reflexi. S ohledem na charakter aktivit a na harmonogram v družině někdy vkládáme krátkou reflexi už ke konci dané aktivity nebo ji případně necháme na další den.

Vacek (2008) ve své knize „Rozvoj morálního vědomí žáků“ popisuje na základě poznatků z řad významných autorů pedagogiky a psychologie podstatu mravní výchovy, výchovy k hodnotám a charakteru žáků ve škole. Na konci jednotlivých kapitol jsou uvedeny didaktické inspirace, které lze využít i v rámci realizace RVP.

O morálních hodnotách bude více pojednáváno v kapitole Mravní výchova.

Pro lepší vysvětlení, jak využíváme koncept Voršilského stromu ve výchově a vzdělávání, doporučuji zhlédnout krátké video natočené v naší škole. (Den církevního školství 2021)

2 Raný školní věk

„Škola ovlivní další rozvoj dětské osobnosti, způsob prožití celého zbývajícího dětství a projeví se i v oblasti sebehodnocení, mnohdy velice zásadním způsobem. Školní úspěšnost může být rozhodující nejenom z hlediska sebepojetí, ale i pro další životní směřování.“ (Vágnerová 2019, s. 255)

„Školní věk lze chápat jako období oficiálního vstupu do společnosti,“ uvádí Vágnerová (2019, s. 255). Erikson (1963) toto období označil jako fázi pily a snaživosti, jelikož jejím hlavním cílem je uspět a svým výkonem se prosadit.

Dítě potřebuje být za své výkony pozitivně hodnoceno v různých sociálních skupinách a ostatními přijato. V tomto období jde o potvrzení vlastních kvalit v daném společenství ve vztahu k dospělým, ale i mezi vrstevníky. (Vágnerová 2019, s. 255)

Vágnerová (2019, s. 255) kategorizuje školní věk na tři dílčí fáze:

1. Raný školní věk – od 6 do 9 let.
2. Střední školní věk – od 9 do 11–12 let.
3. Starší školní věk – od nástupu na 2. stupeň ZŠ/nížší stupeň SŠ do ukončení povinné školní docházky, tj. zhruba do 15 let.

Ve své práci se zaměřuji na děti v raném školním věku. V tomto období je „charakteristická změna sociálního postavení stimulující další vývoj dětské osobnosti i různých dílčích schopností a dovedností.“ (Vágnerová 2019, s. 255)

Podmínkou účinnějšího učení a lepšího výkonu je dostatečná zralost. Díky ní dítě lépe využije své schopnosti. Jestliže dítě není dostatečně zralé, bývá dráždivé, emočně labilnější, hůře se soustředí a bývá unavitelnější. To dítěti znesnadňuje přizpůsobení se všem školním požadavkům. Pouhá nutnost dodržovat nějaký režim pro nedozrálé dítě znamená zátěž, která ho vyčerpává. (Blair; Konold a Pianta in Vágnerová 2019, s. 256)

Nástup do školy v dítěti vždy vyvolává stres, proto je důležité, aby dítě dosáhlo určitého stupně zralosti CNS, zvyšuje to odolnost vůči zátěži. Někteří lidé si myslí, že by dítě nemělo ve škole zažívat žádné nepříjemné zážitky, škola by neměla být náročná, to je však naivní. Mělo by se spíše rozlišovat, co je pro dítě únosné, co zvládne a co ne. (Vágnerová 2019, s. 258)

Základní motivace, hodnota a smysl školního vzdělávání přichází z domova: jakou důležitost dávají rodiče úspěchu ve škole, jakou to má pro ně hodnotu? Tento jejich postoj dítě bezvýhradně přejímá. Přístup k učení významně ovlivňuje školní úspěšnost. Pokud dítěti není jasný smysl školního vzdělávání, škola se pro něho stává jen zbytečnou povinností, kterou je potřeba splnit. Tím dítěti chybí základní motivace a získávání poznatků pro něho nemá žádnou osobní hodnotu. Dobrou známkou školní připravenosti dítěte je jeho postoj k učení, který se vyznačuje motivací, iniciativou, vytrvalostí, flexibilitou a věnováním pozornosti činnostem, které souvisejí se školním vzděláváním. (McWayne et al. in Vágnerová 2019, s. 259)

Dalším ukazatelem připravenosti žáka na školu je jeho sociální úroveň. Je důležité, aby dítě mělo dostatek znalostí o vztazích a chování k různým lidem a schopnost s nimi komunikovat. Jinak dochází k sociokulturnímu handicapu. Je potřebné, aby dítě bylo schopno rozlišovat různé role a chování, které je s nimi spojeno, znát běžné normy chování, sociální pravidla, zvyky a respektovat je. „Nedostatečné zvládnutí potřebných norem chování je překážkou v adaptaci na školu.“ (Vágnerová 2019, s. 260)

Nedílnou součástí pro úspěšné zvládnutí role školáka je dostatečná úroveň jazykových kompetencí a schopnost jejich využívání v komunikaci. Díky tomu je dítě schopno porozumět výkladu a sdělení učitele či spolužáků. V opačném případě může jejich sdělení chápat úplně jinak a v důsledku toho reagovat odlišně proti očekávání druhých. Kvůli nedostatku porozumění dítě pociťuje dezorientaci, protože neví, co se od něho doopravdy očekává. (Vágnerová 2019, s. 260)

Zpravidla mezi šestým a sedmým rokem dochází u dítěte ke kvalitativní proměně uvažování. (Vágnerová 2019, s. 266) Podle Piageta jde o fázi konkrétních logických operací. (Piaget in Vágnerová 2019, s. 266) Myšlení dítěte se rozvíjí a jeho uvažování se začíná řídit základními zákony logiky a respektuje vlastnosti poznávané reality. Oproti předškolnímu věku se nyní dětské poznávání stává více flexibilnější, přesnější a objektivnější. Díky tomu se pro něho stává školní výuka srozumitelnější a přitažlivější. (Miller in Vágnerová 2019, s. 266)

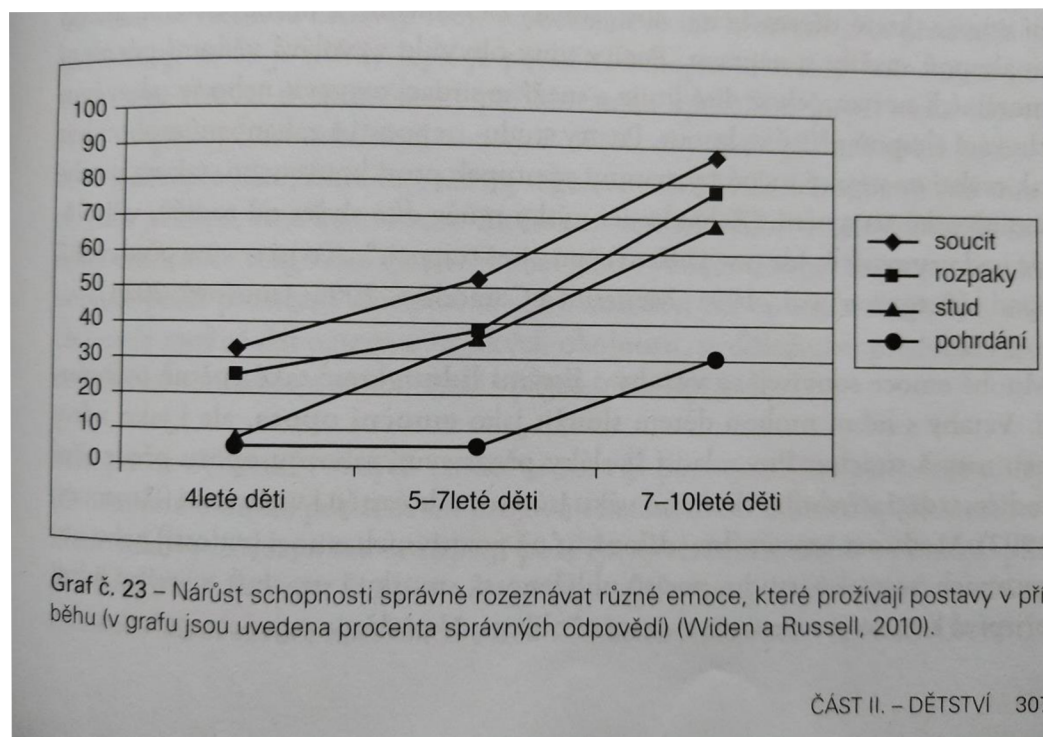
Dětské uvažování se proměňuje postupně. Myšlení dítěte je vázáno na realitu a zaměřuje se na poznávání skutečného světa. „Chce vědět, jaký je, podle jakých pravidel funguje, event. jak jej lze ovládat.“ (Vágnerová 2019, s. 266–267)

2.1 Emoční vývoj

„Zrání dětského organismu, především CNS, se projevuje zvýšením emoční stability a odolnosti vůči zátěži.“ (Vágnerová 2019, s. 305) Erikson tento věk nazval fází citové vyrovnanosti. Dítě bývá v tomto období optimistické a události si vykládá pozitivně. Pokud dojde k emoční výchylce, mívá to konkrétní důvod. (Vágnerová 2019, s. 305)

Emoční inteligence se rozvíjí. Dítě je schopné lépe se vyznat ve svých emocích i v pocitech druhých a je schopné s nimi účelněji nakládat. Také se u něho emoční hodnocení propojuje s racionálním uvažováním. Dítě umí své emoční prožitky interpretovat logičtější způsobem a současně tak, aby byly v souladu s jeho přáními, očekáváními, zvláště tehdy, když si nechce něco připustit. (Light et al. in Vágnerová 2019, s. 305–306)

Dítě školního věku už dokáže posoudit přiměřenost vlastních pocitů a stále více se snaží o jejich regulaci. – viz obrázek č. 3 (Vágnerová 2019, s. 305–307)

Obrázek 3 Graf schopnosti dětí rozeznávat emoce (Vágnerová 2019, s. 307)

2.1.1 Vliv emocí na sebeúctu a úctu k druhým

„Zkušenosti, kterými dítě po dobu svého dětství prochází, spoluvytvářejí jeho osobnost a schopnost vnímat a reagovat na svět kolem sebe.“ (Černý, Grofová 2020, s. 5)

Jestliže má dítě vyrůstat ve zdravě sebevědomé a vnímavé dítě s rozvinutým sociálním citěním, potřebuje důvěru, bezpečí, lásku a zároveň příležitosti, podněty i výzvy. Skrze to si může vytvořit postoj nejen vůči sobě samému, ale především i k druhým lidem a učit se tak navazovat hluboké a srdečné vztahy. (Černý, Grofová 2020, s. 5)

Vědomý způsob prožívání emocí je důležitý pro šťastný život dítěte jako i každého člověka. To „spočívá v umění emoce rozpoznat, dovolit si je s plnou pozorností prožít a rozšiřovat způsoby, jak s nimi pracovat.“ (Černý, Grofová 2020, s. 6)

Pro děti je velmi důležitý příklad dospělých, to, zda dokáží respektovat a přijímat nejen své, ale i jejich emoce a pocity. Pokud ano, tak i děti se je naučí přijímat a správně je prožívat. (Černý, Grofová 2020, s. 6)

Většina dětí prožívá emoce spontánně, bezprostředně a mnohdy velmi intenzivně. S přibývajícím věkem (v období dospívání) se učí mít emoce více pod kontrolou, tak se emoce stávají méně viditelnými. (Černý, Grofová 2020, s. 9) V životě jde však o to, že „nemůžeme pokaždé změnit to, co se děje, ale můžeme změnit své vnitřní reakce na to, co se děje.“ (Černý, Grofová 2020, s. 9) To nám ale většinou dochází až v období dospělosti.

Z tohoto důvodu je dobré co nejdříve začít s dětmi rozpoznávat podstatu vzniku emocí a ukázat jim metody, jak s nimi mohou pracovat, aby je nemusely potlačovat a vytěsňovat a nevytvářely si tak emoční bloky a zranění. (Černý, Grofová 2020, s. 11)

Černý a Grofová (2020, s. 11–15) nabízejí postup, jak lze děti doprovázet při zpracovávání emocí:

- Nejprve je potřeba, aby se dítě dokázalo zastavit a uvědomit si, co se děje. Pomáhá k tomu dýchání (tříkrát nádech a výdech). Pak se zeptáme, co se stalo a vedeme dítě k tomu, aby nám řeklo, co prožívá (u mladších dětí je dobré se ptát přímo na konkrétní emoce, protože je samy ještě neumí pojmenovat) a zkusíme emoci lokalizovat, kde se v těle nachází, a bude-li to vhodné, můžeme na to místo přiložit dlaň nebo znázornit, že máme emoci na dlani a odfoukáváme ji pryč. Také můžeme dítě vyzvat k setkání s emoci, aby se zeptalo: „Proč jsi, strachu přišel? Co bys potřeboval?“
- Poté je důležité mluvit s dítětem o emocích a naslouchat jim. Věnovat dítěti plnou pozornost, nenaslouchat jen „jedním uchem“, někdy jde „jen“ o to být

u něho. „Naslouchání spočívá v tom, že vnímáme emoce, aby se dítě cítilo přijaté takové, jaké je, a bylo pochopeno do hloubky. Nejde ani tak o to slyšet slova jako vnímat jejich citový náboj.“ (Černý, Grofová 2020, s. 12) Nejdůležitější je brát děti vážně. Pomáhá k tomu správný postoj těla, přiblížení se dítěti. Naslouchat srdcem – nechat v sobě zaznít prožitek dítěte, ale nenechat se strhnout emocí. Je nezbytné, abychom nechali vlastní emoce stranou. K tomu je mnohdy zapotřebí, abychom i my měli zpracovaná svá emoční zranění z dětství.

- Při sdílení dítěte je důležité pomáhat mu pojmenovávat, co se stalo a jak se cítí: např. „To Tě muselo bolet; je to pro Tebe obtížné; je Ti z toho smutno?“ Vynecháme slovo „proč“, vyvolává to v dítěti pocit obvinění. Když dítě pozná, že rozumíme tomu, co cítí, uklidní ho to, protože našlo osobu, která chápe jeho emoce, jelikož potvrdila to, co ono samo prožívá.
- Po rozebrání situace a po projevení, vyjádření emocí, začneme společně hledat způsob řešení: Jak by se to dalo vyřešit? Co by Ti pomohlo?
- Někdy v těžkých situacích pomáhá sdílení. Můžeme se podělit, jak jsme podobné události prožívali my nebo povyprávět o nějakém vtipném zážitku.

2.2 Socializace

Nástupem do školy rozvíjí dítě vztahy i s dalšími lidmi jimiž jsou např. jejich spolužáci, učitelé, rodiče spolužáků. Tím získává různé role a s nimi spojené postavení. V tomto období jsou pro rozvoj dětské osobnosti tři sociální skupiny, které mají i své vlastní teritorium (Vágnerová 2019, s. 312–313):

- Rodina – představuje pro dítě základní sociálního a emočního zázemí, oporu a zároveň ovlivňuje uplatnění dítěte mimo rodinu, dítě se řídí normami a hodnotami rodiny. V rodině se mění jeho sociální postavení, viditelným znamením je změna pokoje, kde přibude psací stůl.
- Škola – stává se významným zařízením umožňující jeho rozvoj, získává zde úspěchy, ale též se setkává s nezdary, které se potřebuje naučit zvládat. V tomto novém prostředí je z hlediska dítěte všechno hodně velké, nové a potřebuje čas, aby se v tom zorientovalo.
- Vrstevnická skupina – díky ní dochází k rozvoji jiných vlastností a dovedností než v kontaktu s dospělými. S vrstevníky se dítě postupně ztotožňuje a zároveň se učí souměrným vztahům. Vrstevníci pro něho představují dostupný

model chování a výkonu, současně se musí naučit řešit konflikty, které mezi nimi mohou vzniknout. Jejich teritoriem je především třída nebo lavice sdílená se spolužákem, může to být i hřiště.

V této části považuji za důležité též poukázat na stále častější problém dnešní doby, kterým je rozpad rodiny. Pro dítě to představuje velikou zátěž. Rozvodem rodičů dítě ztrácí jistotu existence rodinného zázemí. Rodina pro něho představovala bazální stabilitu, rozvodem rodičů se tato jistota rozpadá a v dítěti zní: „Nemůžeš-li se spolehnout na své rodiče, nemůžeš se spolehnout na nic.“ (Vágnerová 2019, s. 319) Místo pocitu bezpečí má pocit ohrožení a pokud došlo skrze chování rodičů ke zpochybnění norem a hodnot rodiny, přestává jim věřit. (Vágnerová 2019, s. 319–320)

Ve funkční rodině se dítě naučí chápat emoční prožitky své emoční prožitky a zároveň emoční prožitky druhých, učí se, jak na ně reagovat, pochopí, kdy je potřebné je ovládnout a jakým způsobem to má udělat. Protože v rodině dochází k projevovalím emocí, diskutování o nich a vysvětlování si jich. „Narušené vztahy mezi rodiči je o tuto zkušenost připraví.“ (Vágnerová 2019, s. 319)

Pokud má dítě stabilní rodinu, může ho účinně motivovat ke školní práci. Trauma z rozpadu rodiny může v dítěti vyvolat zpochybnění základního hodnotového systému, tím dítě ztratí motivaci ke školní práci (Vágnerová 2019, s. 322) a dojde ke zhoršení školního prospěchu. (Matějček in Vágnerová 2019, s. 322)

Chlapci a dívky na rozpad rodiny reagují rozdílně. Chlapci se chovají sociálně nepřijatelně až agresivně, dívky se spíše stahují do sebe, prožívají své problémy vnitřně, může docházet k autoagresivitě. (Dytrych, Krýslová, Matějček, Parkeet al. in Vágnerová 2019, s. 322)

Mimo to mohou přijít i další různé problémy, které jsou pro dítě subjektivně závažnější – neuspokojené potřeby citové jistoty a bezpečí. (Vágnerová 2019, s. 322)

3 Mravní výchova

Lidé by se měli řídit morálními normami a upravovat podle nich své chování. Přestože pro některé lidi je život v souladu se stanovenými normami, zákony a se svým svědomím velmi významnou hodnotou, je stále hodně lidí, pro které morální hodnoty jsou považovány za zbytečně limitující. (Vágnerová 2010, s. 296)

Z vyjádření Vágnerové vnímám, že pro ni jsou morální hodnoty důležité, ale zároveň si je vědoma, že pro mnoho lidí nemají příliš velký význam nebo je dokonce vnímají jako zátěž. Jaký význam dáváme hodnotám my?

Myslím si, že je velmi důležité uvědomovat si, co nebo kdo ovlivňuje naše rozhodování, způsob našeho chování, myšlení a mluvení, protože podle toho pak jednáme. Když nám je těžko a nevíme jak dál, nejvyšší hodnota našeho života rozhodne v našem konání sama. Nejednou jsem se o tom přesvědčila na základě událostí v životě mém i mých nejbližších. To mě vede k uvažování o smyslu vlastního života: „Kdo jsem a kam směřuji?“ Domnívám se, že tuto otázku si klade každý člověk, ať vědomě či nevědomě, který věří v Boha nebo ne.

Při zamyšlení nad tím, zda nás morální hodnoty limitují se mi vybavuje sdílení mé nejlepší kamarádky, která ve svém životě procházela velmi náročným obdobím a obdivovala jsem její houževnatost, vytrvalost a zejména víru v Boha a jeho všemohoucnost. Člověk na jejím místě by si mohl říci: „To mi za to nestojí, končím.“ Ale ona přes všechny těžkosti vytrvale pokračovala dál, zůstávala pevná ve víře v Boha a držela se morálních hodnot i přes náročnost dané situace. Dalo by se říci, že její víra v Boha, která je její nejvyšší hodnotou, a morální hodnoty jako jsou láska, čestnost, pravdivost, úcta, ji mohly limitovat, ale bylo tomu právě naopak – držely ji a dokázala tak projít velmi náročným obdobím. Při sdílení mi potom řekla, že tato životní etapa ji mnohému naučila: více si sebe váží, umí se za sebe postavit, poznala, že zlo má svůj konec a uvědomila si, že největší boj se odehrává ve svědomí člověka. Tímto potvrzuje vyjádření Vágnerové, že stále ještě i v dnešní době jsou lidé, kteří žijí podle svého svědomí a nejen to, její svědectví posouvá tuto hodnotu výše – dodržování morálních hodnot má v našem životě významnou, myslím až zásadní roli, ovlivňuje naše myšlení, mluvení a jednání. Také jsem si znovu uvědomila, jak velký rozdíl je, jestli věřím v Boha nebo věřím Bohu.

Často není jednoduché vytrvat v dobrém, někdy musíme odložit své momentální touhy. Ten, kdo to dokáže a nabídne to Bohu, obdrží poklad – pozná Boží lásku a okusí opravdový pokoj. V knize Job čteme: „Odlož do prachu svá zlatá zrnka, mezi potoční skaliska ofírské zlato. Pak bude Všemocný sám tvým zlatem, bude ti hromadou stříbra. Ve Všemocném najdeš svoje blaho, budeš pozvedat svoji tvář k Bohu (...) a na tvých cestách bude zářit světlo.“ (Bible 2001, s. 637 – Job 22, 24–26.28b)

Sv. Anděla toto ve svém životě zakusila a inspirována Božím slovem nás povzbuzuje: „Ať mají Ježíše Krista jako svůj jediný poklad, poněvadž v něm bude i jejich láska“ (Merici 1985, s. 64) Protože Ježíš svým učedníkům říkal: „Kde je váš poklad, tam bude i vaše srdce.“ (Bible 2001, s. 1564 – Lk 12,34) To, co je pro člověka nejcennější, uchovává ve svém srdci a myslí na to. Srdce je nejdůležitějším orgánem v těle, z něho vychází život.

Naše myšlení slouží k tomu, abychom mohli zpracovat informace a využívali je při našem rozhodování, řešení problémů a plánování, jak budeme postupovat dál. (Colman 2006, Holyoak a Morrison 2012 in Vágnerová 2016, s. 163) Díky myšlení můžeme porozumět sobě i okolnímu světu (Holyoak a Morrison 2012, Stanovich 2012 in Vágnerová 2016, s. 163) a uvažovat nad různými možnostmi, které ovlivňují naše rozhodnutí. (Vágnerová 2016, s. 169)

3.1 Co jsou morální normy a hodnoty?

Fontana (2010, s. 232) zmiňuje, že morální normy a hodnoty jsou těžko uchopitelné, definovatelné, a ne pro každého uspokojitelné. Uvádí, že pro mnohé psychology je přijatelné dělení podle filozofa Fichtema, který dělí morálku ze dvou hledisek: subjektivního a objektivního. Subjektivní stránka se zastává osobních zásad chování, které má vnitřně ukotvené. A objektivní stránka se zabývá postoji a chováním, které jsou přijatelné pro určitou skupinu osob, ke kterým daný člověk náleží.

Na základě psychologického slovníku můžeme říci, že „hodnoty se vytvářejí a rozrůžňují postupně v procesu socializace a dělí se na pozitivní (co je žádoucí) a negativní (nežádoucí), absolutní a relativní, přímé a nepřímé; či podle obsahu na: estetické, etické, logické a jiné; individuální hodnoty odrážejí i vytvářejí kulturu společnosti“ (Hartl, Hartlová 2010, s. 183)

Osobně se přikláním k definici Alsobrook Landrethové: „Hodnoty jsou míněním člověka o tom, co je v životě důležité, tedy o tom, co je prvořadé, podstatné, základní a nezbytné.“ (Alsobrook Landrethová 2020, s. 40) Morální hodnoty jsou ta přesvědčení, která se týkají vhodného a nevhodného chování. (Alsobrook Landrethová 2020, s. 40)

3.2 Morální vývoj

Výchova „morálního mozku“ začíná už v raném dětství. Rodiče učí děti ovládat své touhy. Díky tomu je budou lépe kontrolovat a ovládat v pozdějším věku. (Alsobrook Landrethová 2020, s. 43)

3.2.1 Vztah školáků k dodržování norem a vývoj morálního uvažování

Dítě raného školního věku je schopno vnímat význam různých pravidel, nároků a umí rozlišovat mezi společenskými normami a obecně platnými morálními pravidly. „Vědí, že morální pravidla jsou univerzální a týkají se spravedlnosti, férovosti a ohledu na druhé. Je jim jasné, že jejich dodržování je důležitější než podřízení společenským konvencím a považují jejich nerespektování za závažnější přestupek.“ (Helwig, Jasiobedzka in Vágnerová 2019, s. 351)

Dítě na začátku první třídy je v období předkonvenční morálky. Tehdy přijímá normy jako jednoznačně dané, nezpochybňuje je. Věří dospělým a nepolemizuje s nimi o daných pravidlech, přijímá jejich názory a normy, hodnoty, zvláště těch, ke kterým je citově vázáno. Tím se projevuje jeho vázanost na realitu. Co se týká jeho chování, hodnotí egocentricky. Záleží mu na tom, co z toho bude mít, jaké budou důsledky (odměna/trest), soustřeďuje se na vlastní uspokojení (někdy zvolí raději chvilkové uspokojení, přestože mu hrozí trest). (Vágnerová 2019, s. 351)

Morální hodnocení jakéhokoli chování i různých situací má rozumový a emoční aspekt. Během školního věku se souhra emočního a rozumového hodnocení zlepšuje a dochází i k jeho rozlišování. (Keller et al., Nunner-Winkler in Vágnerová 2019, s. 352–353) Na základě řešení různých situací můžeme pozorovat morální uvažování dítěte podle toho, co preferuje. Např. jak se zachová, když najde nějakou věc ve školní šatně – nechá si ji, nebo se zeptá, komu patří? (Juchelková in Vágnerová 2019, s. 353)

Ukazatelem morální citlivosti, tj. schopnosti vnímat konsekvence určitého chování, jsou právě emoce. „Morální emoce mají ve školním věku značný vliv na

hodnocení situace i na další rozhodování a jednání a ovlivní i způsob interpretace různých přestupků.“ (Smetana, Killen in Vágnerová 2019, s. 354)

Během školního období se mění zaměřenost na prožívání různých situací. Dítě v sedmi až osmi letech si všímá spíše pozitivních emocí, které patří ke správnému chování. (Arsenio a Lemerise, Danovitch a Keil, Hoffman, Malti et al., Turiel in Vágnerová 2019, s. 354–355) To mu pomáhá budovat morální motivaci, kterou můžeme chápat jako vyjádření potřeby konat dobré věci a jejímž úkolem je filtrovat chování, které by nebylo v souladu s morálním přesvědčením. (Ginger a Nucci, Helwig a Turiel in Vágnerová 2019, s. 355) Přestože je chování dítěte motivováno především vlastními zájmy, je i přesto schopno vnímat potřeby druhých a je ochotno pomoci nebo se podělit či i něco darovat. (Siegler a kol. in Vágnerová 2019, s. 355)

V tomto období dochází ještě ke změně v morálním hodnocení. Bezdůvodné ubližování je nadále hodnoceno jako špatné, u dítěte se ale mění chápání významu neúmyslného ublížení. Např. si dítě myslí, že když udělá něco špatného, ale nikomu tím neublíží, nemusí se cítit špatně (samozřejmě hodnocení záleží na závažnosti činu). Negativní emoce dítěte jsou způsobeny představou, jaký účinek daný skutek vyvolá. Dochází tak k aktivizaci svědomí, trápí ho pocity viny, ponížení. Nedokáže přesně diferencovat pocity viny a studu, k tomu dochází až okolo desátého roku života. (Arsenio a Kramer, Ferguson et al., Olthof et al. in Vágnerová 2019, s. 355)

3.2.2 Stádia morálního vývoje podle Kohlberga

Kohlberg dělí morální vývoj na tři hlavní stupně, které pak dále ještě rozvíjí na dílčí stádia (Čáp, Mareš 2007, s. 341; Fontana 2010, s. 234–235):

1. Prekonvenční úroveň (dítě se chová podle hodnocení druhých)
  - Přibližný věk: 2–7 let.
  - Dítě jedná podle toho, zda je odměněno nebo potrestáno, a nekriticky se podřizuje autoritě.
  - Dítě se rozhoduje účelově, snaží se uspokojovat vlastní potřeby, popř. potřeby druhých, řídí se principem „něco za něco“.
2. Konvenční úroveň (dítě jedná podle očekávání okolí)
  - Přibližný věk: 7–11 let.
  - Dítě se snaží naplňovat očekávání druhých.

- Dítě plní své povinnosti, doslovně zachovává pravidla, někdy i když je to nevhodné.
3. Postkonvenční úroveň (mladistvý morální principy pochopil a přijal za své)
- Přibližně od 12 let výše.
  - Mladistvý začíná mít smysl pro spravedlnost, rozumí, že život má vyšší hodnotu než zákon.
  - Člověk je schopný řídit se univerzálními principy morálky.

Není dané, že všechny děti se budou vyvíjet stejně rychle a že všichni lidé dosáhnou všech stádií. Záleží na tom, jak jsou děti schopné morálně usuzovat, učit se a jaké mají příležitosti. (Fontana 2010, s. 234–235)

3.3 Nevhodné chování dětí

„Porozumět příčinám nevhodného chování je první krok k jejich odstranění.“
(Kopřiva et al. 2012, s. 190)

Kopřiva et al. (2012, s. 190) ve velice podnětné publikaci vysvětlují, jak je důležité porozumět chování dětí a doporučují hledat příčiny jejich nevhodného jednání. Radí nám upustit od představy, že nám děti činí naschvály, a tak získat nadhled a emoční vyrovnanost. Objasňují, jak souvisí chování dětí s naplňováním jejich potřeb podle Maslowovy pyramidy (o níž bude více pojednáváno v následující kapitole). Např. uvádí, když je dítě unavené, nemá naplněnou fyziologickou potřebu, když se necítí dostatečně přijaté, není uspokojena potřeba lásky a přijetí a když čelí nepřiměřeným nárokům a je vystaveno časté kritice, nedochází k naplnění potřeby úspěchu a uznání. Tím nám pomáhají uvědomit si dopad neuspokojených potřeb na dítě a lépe porozumět chování daného dítěte.

4 Sebeúcta a sebepojetí u dětí

Na život dítěte, potažmo každého z nás, má vliv všechno okolo něho – jak lidé, tak situace, jimiž musí procházet. To, jak se vyjadřujeme, jak myslíme, čemu věříme a co činíme ovlivňuje dítě, jež je nám svěřeno. (Ellison, S., Barnett, B. A., 2014) Každý z nás se učí nápodobou, u dětí si toho můžeme všimnout mnohem více než u dospělých, jelikož my dospělí se už snažíme své chování ovládat, kdežto děti často jednají spontánně.

4.1 Sebeпоjetí

Sebeпоjetí je oproti sebehodnocení hlubší, je více akcentována kognitivní složka. Člověk se více pozoruje, hodnotí, a tak vytváří úsudek sám o sobě. (Hartl, Hartlová 2010, s. 515)

Sebeпоjetí (i sebeúctu) ovlivňují vnější a vnitřní činitele. Mezi vnější faktory řadíme např. přijetí dítěte v sociální skupině především vztahově blízké, slovní hodnocení ze strany autority, sociokulturní normy a hodnoty. Do vnitřních faktorů patří např. typ temperamentu, způsob emočního prožívání, sociální dovednosti a schopnost vlastní reflexe. (Thorová 2015, s. 293)

Je důležité zmínit, že každé dítě se vyvíjí odlišně a má jinou schopnost odolnosti, proto může reagovat rozdílným způsobem na zdánlivě stejné události. Může se stát, že ani velmi těžké prožitky nezanechají negativní stopy na jejich sebepojetí, sebeúctě. (Thorová 2015, s. 293)

4.2 Sebeúcta

Sebeúcta je projev sebepřijetí. Člověk je na sebe hrdý, dokáže se přijmout se svými schopnostmi i slabostmi. (Hartl, Hartlová 2010, s. 515–516)

„Kdo se naučí vážit si sám sebe, naučí se také vážit si ostatních.“ (Kopřiva et al. 2012, s. 207)

Duclos (2010, s. 18) rozvíjí sebeúctu ještě dál: „Znamená to také brát na sebe zodpovědnost, mít sebedůvěru, umět nalézt odpověď na své potřeby, mít své osobní cíle a chopit se prostředků k jejich dosažení. Mít k sobě úctu vyžaduje osobní intergritu a úctu k druhým.“

Už od raného věku se začíná u dítěte budovat jeho sebeúcta, která roste každým úspěchem, vlídným slovem, přijetím ho takového, jaký je s jeho dary i omezeními. (Ellison, S., Barnett, B. A., 2014) Tím se učí sebezpřijetí a posiluje sebeúctu.

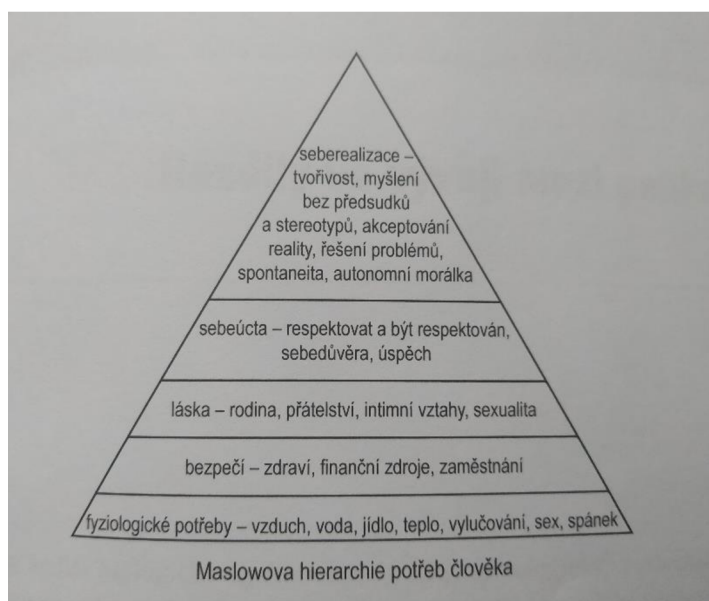
Také Duclos ve své knize nám sděluje, že podstatu sebeúcty u dítěte tvoří vztah rodič – dítě. (Duclos 2010, s. 49)

Podle Duclose (2010, s. 13) se sebeúcta skládá ze čtyř složek: pocit bezpečí a důvěry, poznání sebe sama, pocit přináležitosti k určité skupině, pocit, že něco dokáže.

4.2.1 Pocit bezpečí a důvěry

Pocit bezpečí a důvěry je základem a podmínkou k vytváření a posilování sebeúcty. (Duclos 2010, s. 13)

Potřebu bezpečí také zařazuje Maslow ve své pyramidě potřeb mezi první místa, řadí ji hned na druhé místo za základní fyziologické potřeby člověka. (Vágnerová 2016, s. 339)

Obrázek 4 Maslowova pyramida potřeb (Thorová 2015, s. 295)

K budování důvěry dítěte budeme přispívat tehdy, když mu budeme sami důvěřovat a věřit v jeho schopnosti. Je nejen na rodiči, ale i na vychovateli, aby oceňovali učení dítěte a ve zdravé míře se ho zastávali. (Duclos 2010, s. 24)

4.2.2 Poznání sebe sama

Pro získání zdravé sebeúcty, je nezbytné, aby se dítě znalo. Dobré sebepoznání je pilířem k ušlechtilé sebeúctě. Smýšlet o sobě dobře, to vyžaduje schopnost využívat své talenty a připustit si svá ohraničení. (Duclos 2010, s. 29)

Někdy můžeme jako pedagogové (i rodiče) upadnout do pokušení být k dětem nekompromisní a vyžadovat po nich dokonalost. Tím však můžeme zapomínat na jejich dary. Při výchově je potřebné objevovat silné stránky dítěte, jeho talenty a zároveň si být vědom jeho omezení. Naše očekávání sladit s jeho rychlostí vývoje, schopnostmi a zájmy. (Duclos 2010, s. 32)

4.2.3 Pocit přináležitosti k určité skupině

Potřebu sounáležitosti k určité skupině spolu s potřebou lásky řadí Maslow hned za potřebu pocitu bezpečí a jistoty, jako třetí pilíř. (Vágnerová 2016, s. 339) Je to potřeba, která souvisí se vztahy s druhými lidmi. (Vágnerová 2016, s. 347) Člověk touží po akceptování lidmi, se kterými přichází do styku. (Reeve, McAdams, Gable in Vágnerová 2016, s. 347)

Dítě svůj společenský život začíná v rodině, avšak s nástupem do školy začíná zcela zásadní proces socializace. Dítě se učí zařazovat do kolektivu svých vrstevníků, navazovat s nimi kontakt, snaží se mezi nimi uplatnit, brát na ně ohled, učí se sebekontroly (ovládat svá slova a jednání) a metodám, jak správně řešit konflikty. Také se snaží přizpůsobovat pravidlům a způsobům, jak unést požadovanou zodpovědnost. (Duclos 2010, s. 45)

4.2.4 Pocit, že něco dokáže

Dítě potřebuje kladné slovní hodnocení dospělých, aby získávalo vědomí vlastní schopnosti. Tím bude motivováno k přijetí dalších výzev. To je první etapa – poznání pocitu úspěchu, který je zaměřený na konečný výsledek. Ve druhé etapě potřebuje mít dítě zkušenost s efektivitou. Dítě si uvědomí, že k výsledku došlo díky určitému postupu. (Duclos 2010, s. 50–51)

4.3 Úcta k druhým

„Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, celou svou duší, celou svou silou a celou svou myslí“ a „miluj svého bližního jako sám sebe.““ (Bible 2001, s. 1559 – Lk 10, 27)

4.3.1 Úcta k Bohu

Pro sv. Andělu, jako i pro každého člověka, který věří v Boha, je láska k druhému člověku odpovědí na Boží lásku k němu samému. (Naglik 2009, s. 8)

Při výchově člověka pamatujeme na to, že jsme Boží spolupracovníci. Bůh je ten, kterému jako prvnímu opravdu záleží na dobru každého člověka a stará se o něho. I v případě, že nevidíme výsledky své námahy, kterou jsme vložili do výchovy, Bůh má tu moc, aby semínko, které jsme do druhého člověka zaseli, přineslo v příhodný čas užitek. (Naglik 2009, s. 12)

4.3.2 Úcta k lidem

„Jak byste chtěli, aby lidé jednali s vámi, tak vy ve všem jednejte s nimi; v tom je celý Zákon i Proroci.“ (Bible 2001, s. 1474 – Mt 7, 12)

Abychom mohli mít úctu k lidem, je důležité o druhých dobře smýšlet, protože to ovlivňuje, jak se k nim chováme, zda jim projevujeme úctu nebo o ně neprojevujeme zájem. Přitom nezáleží ani na tom, zda se jedná o člověka, který je v roli autority, či nikoliv. (Alsobrook Landrethová 2020, s. 69)

5 Učení prožitkem

Drahanská (2020, s. 22) ve své knize uvádí tři kroky metodiky učení prožitkem. Jsou jimi:

1. záměr – jedná se o vědomou volbu cílů, čeho chceme u jedinců dosáhnout,
2. program – vědomě zvolený prostředek, skrze něhož účastníci získají autentické prožitky,
3. reflexe – nejdůležitější část programu, díky níž dochází k naplnění smyslu celého programu.

Při učení prožitkem je dobré myslet na to, abychom vždy začínali nejprve volbou rozvojových cílů a teprve poté vybírali konkrétní aktivity, protože aktivity jsou jen prostředkem k dosažení stanovených cílů. Mají nám pomoci k jejich uskutečnění, naplnění. Zároveň během tohoto způsobu rozvoje rosteme též my sami, nejen děti. (Drahanská 2020, s. 24)

5.1 Záměr

Podle Drahanské (2020, s 26-33) je důležité při stanovování záměru pamatovat na všechny tyto části:

- účastnická skupina – připravíme program s ohledem na počet účastníků, jejich skladbu a její charakteristiku,
- záměr – stanovíme, o co nám jde, o čem má program být, jaké bude téma a cíle,
- čas – vymezíme, kdy bude program realizován a kolik na něj budeme mít času, jaká bude jeho délka a termín,
- místo – kde bude program probíhat (interiér, exteriér),
- zdroje – zmapuji, s kým nebo čím mohu pracovat, koho nebo co budu k realizaci programu potřebovat (materiální podmínky a lidské možnosti).

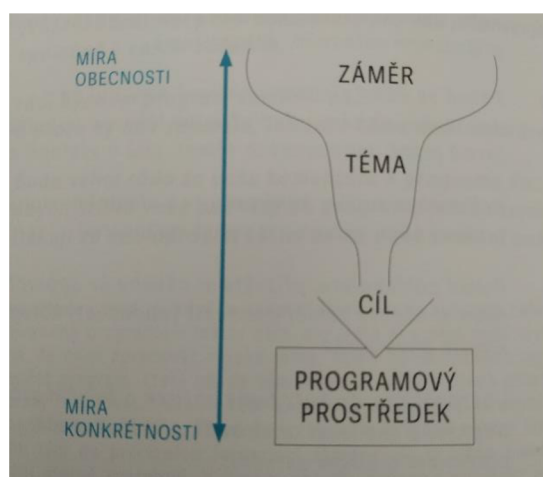
Doporučuje (Drahanská 2020, s. 35) držet se těchto bodů, mít je před sebou jako „puzzle“, vypsát si je a neskončit přípravu dříve, než budu mít informaci ke každému dílku. Viz obrázek č. 5.

Obrázek 5 Stanovování záměru – "puzzle"

Pro lepší průběh programu, Drahanská (2020, s 37, 41) doporučuje, abychom si stanovili, co je pro každého z nás osobně nejdůležitější, jaké podmínky potřebujeme, aby se nám dobře pracovalo a k tomu je ideální přizvat si někoho, komu důvěřujeme, abychom mu předložili daný program k posouzení, připomínkování.

V další fázi je potřebné, abychom program ještě více specifikovali a stanovili téma, cíl a programový prostředek. Viz obrázek č. 6. (Drahanská 2020, s. 42)

Obrázek 6 Proces ke stanovení programového prostředku

5.2 Program a jeho prostředky

Drahanská (2020, s. 88-90) nabízí tři základní oblasti programových prostředků, které jsou vhodné pro učení prožitkem:

1. hry,
2. modelové situace,
3. reálné výzvy.

V této části přípravy dochází ke „spojení pedagogické (co se mají účastníci naučit, vyzkoušet si, s čím se konfrontovat) a herní roviny (prostřednictvím vlastního prožitku).“ (Drahanská 2020, s. 99-100) Při výběru aktivit je důležité znát pedagogický cíl a herní princip. Je to potřebné kvůli tomu, abychom se mohli v následné reflexi o tuto vazbu opřít. V opačném případě bychom neměli o čem mluvit a skupina by nechápala, proč jsme vlastně danou aktivitu vůbec dělali. (Drahanská 2020, s. 99-100)

Pro lepší pochopení rovin je Drahanská (2020, s. 101) vyjasňuje:

- Herní princip – „Co si má účastník zažít během našeho programu sám na vlastní kůži.“
- Pedagogický cíl – „Proč si to má zažít, co mu tím chceme ukázat, vysvětlit, zprostředkovat? Jak to budeme chtít v následné reflexi využít?“

Když už víme, co chceme, aby účastníci zažili, přichází na řadu závěr aktivity. Podle Drahanské (2020, s. 107) máme tři možnosti, jakou aktivitu můžeme aplikovat: konkrétní aktivitu, kterou už někdo sestavil; nějakou aktivitu si podle potřeby upravíme; vymyslíme si úplně novou.

5.3 Reflexe

Drahanská (2020, s. 151) ve své knize uvádí několik možností, jak můžeme k reflexi přistupovat a realizovat ji. S dětmi ve školní družině nejčastěji využíváme ohlédnutí po aktivitě, hodnocení a sebehodnocení, facilitaci procesu ve skupině nebo právě probíhajícího konfliktu mezi dětmi. V tomto školní roce jsme ještě přidali sdílení pocitů a zkušeností, sebezpoznání a nonverbální zpracování prožitků pomocí malby a kresby.

Dále Drahanská (2020, s. 156-213) představuje několik možných struktur, jakým způsobem lze reflexi vést. Nejprve se věnuje reflexím, které jsou zaměřeny na

pedagogický cíl a následně reflexím zaměřeným na proces. V rámci programu zaměřeného na oblast osobnostně sociálního rozvoje doporučuje (Drahanská 2020, s. 182) reflexe kombinovat podle aktuální situace. Oba přístupy mají svá pozitiva i negativa. Proto je ideální, když pedagog ovládá oba typy reflexí a podle potřeb skupiny je kombinuje.

Ve své praxi nejčastěji využívám reflexe orientované na proces ve skupině. Reaguji na aktuální dění ve skupině, na to, jak jsou děti právě naladěné a jaké jsou jejich aktuální potřeby. Často používám reflexe k budování vzájemných vztahů mezi dětmi pomocí sdílení se („mluvící předmět“) a rozhovoru o jejich těžkostech či různých nedorozuměních, popř. konfliktech. Občas využiji reflexi i jako samostatný programový prostředek. Uvědomuji si, že pro lepší doprovázení dětí by bylo vhodné začlenit dva až tři konkrétní cíle na školní rok, abych měla výchovně vzdělávací proces více pod kontrolou, a mohla lépe naplňovat koncept výchovy na naší škole.

6 Metoda stanovování cílů

Metoda SMART pomáhá stanovovat konkrétní cíle, skrze které chceme dosáhnout výsledku. Každé písmeno slova „SMART“ nám určuje jedno kritérium (Horská 2009, s. 74–75):

S = specifický

- Jasně formulovaný cíl, vyjadřuje konkrétní výsledek činnosti.

M = měřitelný

- Vyjadřuje, pomocí čeho se můžeme přesvědčit, že cíl byl splněn, můžeme ho zhodnotit.

A = ambiciózní/akceptovatelný

- Ambiciózní – stanovený cíl je dostatečně motivující, náročný, ale zároveň zvládnutelný; spíše pro jednotlivce.
- Akceptovatelný – je určen spíše pro skupinu; daný cíl jsou osoby schopné přijmout za svůj.

R = realistický

- Zvolený cíl lze zrealizovat za daných okolností.

T = termínovaný

- Cíl stanovuje dobu trvání, potřebnou délku času ke splnění záměru.

7 Metody vyhodnocování účinků programu

7.1 Pozorování žáků

„Pozorování znamená záměrné a systematické sledování určitého jevu, projevů chování, interakce mezi lidmi. Rozdíl mezi díváním a pozorováním spočívá v tom, že na pozorované se cíleně soustředíme a zpravidla tomu, co vidíme, připisujeme určitý význam – říkáme, že je to pro nás diagnosticky cenné.“ (Krejčová 2016, s. 90)

Podle Krejčové (2016, s. 90) pozorování rozlišujeme podle tzv. strukturovanosti:

Strukturované – předem si vytvoříme soupis projevů, které chceme sledovat, soustředíme se a zaměřujeme se na konkrétní jevy a vedeme si zápisky, zda se jev objevil či neobjevil a s jakou intenzitou. Zpravidla jsou využívány záznamové archy, které jsou pečlivě připravené pro zapisování daných poznatků.

Nestrukturované – zaměřujeme se na jakékoli projevy, které jsou pro nás u dané osoby či skupiny důležité a přikládáme jim význam. Pokud chceme podat ucelenou zprávu, je dobré své poznatky z pozorování zaznamenávat. V některých případech zápisy nejsou nutné.

Polostrukturované – „máme k dispozici inventář toho, co potřebujeme pozorovat, ale mimo to si všímáme i dalších projevů, které se aktuálně vyskytnou.“

Pozorování je „samostatný diagnostický postup, který můžeme zcela přirozeně a mimoděk využívat v jakékoli učební situaci.“ (Krejčová 2016, s. 91)

Prostřednictvím pozorování získáváme důležité informace jak o konkrétním dítěti, tak i třídním kolektivu jako celku. Skrze důsledné pozorování naplňujeme požadavek individuálního přístupu a zároveň nám to napomáhá při plánování dalšího programu. Při pozorování záměrně věnujeme pozornost vybraným jevům a projevům chování. „To znamená, že o nich přemýšlíme, dáváme si je do souvislostí s dalšími projevy nebo s našimi minulými zkušenostmi se žáky, přikládáme jim určitý význam a zohledňujeme je v našem dalším přístupu k žákům.“ (Krejčová 2016, s. 91)

Zapletalová ve své knize uvádí, že „mezi lidmi, a tedy i mezi učiteli existují velké rozdíly ve schopnosti pozorovat a „vidět“ to, co je skutečně důležité.“ (2013, s. 160) Ze své dosavadní zkušenosti jí dávám za pravdu. Ne každý pedagog se zajímá o dění ve třídě a dokáže najít pravý důvod chování dětí.

Během pozorování dětí je velmi důležité všimnout si proměn v jejich chování, skrze něž přicházejí první signály možných reakcí na nepřiměřenou situaci ve škole či doma, psychických obtíží nebo nemocí. Např. můžeme pozorovat, zda se v poslední době změnil vzhled dítěte – je bledší, smutnější, než dřív? Jak často bývá unavené? Bylo tomu tak i v minulosti? (Krejčová 2016, s. 93)

Závěry, k nimž skrze pozorování dojdeme, nám poskytují návody pro efektivnější práci s dětmi. Také nám pomohou lépe se zorientovat ve třídě, seznámit se s dětmi a jejich kolektivem a následně vybrat příhodnou intervenci, zvláště v případě, když určité postupy nezabírají. (Krejčová 2016, s. 94)

Je potřeba si též uvědomit, že ačkoli se může zdát, že je účinné pozorování velmi jednoduché, opak je pravdou. Tento diagnostický postup vyžaduje nácvik a zkušenost. Velmi významným pomocníkem je metoda videotréninku interakcí, která umožní vrátit se zpět k důležitým momentům, a tak si uvědomit, co důležitého se odehrálo, zhodnotit dané situace s odstupem a být vnímavější na signály dětí ve třídě. (Krejčová 2016, s. 94)

Díky pozorování se můžeme rychleji zorientovat ve třídě, poznat potřeby konkrétních dětí, zvláště těch, které mají speciální vzdělávací potřeby, a snáze můžeme postřehnout náznaky šikany nebo jiné nesnáze. Obzvláště v případech, kdy se jedná o náročnější situace, je průběžné pozorování velmi pomocné, a to jak pro dětský kolektiv, tak pro pedagoga. Někdy se nám může zdát, že situace ve třídě je stále stejná, avšak naše průběžné zápisky nám mohou ukázat, že tomu tak není. Také díky zápiskům můžeme poznávat správnost naší volby intervenčního postupu a postupné zlepšování situace ve třídě. (Krejčová 2016, s. 94–95)

Diagnostický postup pozorování je jedna z hlavních metod v mé bakalářské práci. Pozorovala jsem jak jednotlivé děti, tak třídu jako celek a zaznamenávala jsem si jednání dětí do pedagogického deníku a poznávacího archu. Všimla jsem si i jevů, které jsem neměla předem stanovené. Snažila jsem se vést hlavně deník. Zavedla jsem si sešit, do kterého jsem po pracovní době zapisovala události a postřehy z daného dne. Někdy jsem si psala poznámky na papír, který jsem později vlepovala do deníku, protože při činnostech s dětmi nebylo možné v klidu sedět a psát si, co vidím nebo co se stalo. Občas jsem neměla možnost v blízké době zapsat všechny události, jen jsem je reflektovala a poznamenala jsem je do pozorovacích archů. S pozorovacími archy jsem pracovala nejvíce v závěru pozorování dětí. Díky časovému odstupu jsem mohla zhodnotit, kdo

z dětí začal lépe myslet o sobě, druhých a usiluje se o změnu svého jednání. Během rozhovorů s dětmi jsem se snažila vnímat způsob myšlení jednotlivého dítěte a sledovat, jak přemýšlí o sobě, druhých a o dopadu jeho chování na ostatní. Někdy jsem dala dětem více prostoru k volné zábavě, abych se mohla zaměřit, jak fungují jako skupina.

Pedagogický deník a pozorovací archy se vzájemně doplňují. V deníku jsem především zaznamenávala a popisovala události, které se odehrály mezi dětmi a bylo potřeba s nimi danou situaci rozebrat a najít adekvátní způsob řešení. Pozorovací archy mi sloučily spíše ke shrnutí pozorování a k poznamenání jednotlivých indikátorů v chování (např.: nabídnul/a svačinu, uklidil/a po někom bačkory, pochválil/a se, ...). Tyto poznatky mi byly pomoci při závěrečném vyhodnocování. Lze na nich pozorovat otevřenost dětí k novým způsobům jednání a snaha změnit své chování k většímu vzájemnému respektu a úctě k sobě i druhým.

Pozorovací archy na zaznamenávání projevů dítěte je uvedeny v praktické části. Archy se prolínají se stanovenými cíli, které jsem sledovala na dětech.

8 Školní družina

Školní družina (dále jen ŠD) je „součástí systému vzdělávání, pomáhá zabezpečovat žákům náplň volného času a patří mezi zařízení zájmového vzdělávání.“ (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 7)

8.1 Cíle a funkce ŠD

Pedagogická práce ve ŠD má svá specifika. Ve ŠD se snažíme dětem zajišťovat jak odpočinek, tak rekreaci i zájmové činnosti. Zároveň pomáháme dětem naplňovat jejich sociální potřeby. Pro děti je to určitý „mezistupeň“. Skončila jim školní výuka a nejsou ještě doma, popř. na jiné mimoškolní aktivitě. (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 9–10)

Podle Hájka (2011, s. 11) jsou hlavní cíle ŠD:

- podpora individuálního rozvoje dítěte,
- umožnit dětem projevit se, zaměstnávat se a bavit se jejich přirozeným dětským způsobem pod pedagogickým dohledem,
- osvojování si základních hodnot společnosti,
- růst v osobní samostatnosti,
- „vychovávat k smysluplnému využívání volného času a vybavovat žáky dostatkem námětů pro naplňování volného času“.

Z cílů můžeme vnímat, že úlohou ŠD je nejen relaxace či regenerace žáků, ale též výchova a vzdělávání. ŠD má i funkci sociální a kompenzační. (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 15–16)

8.2 Vedoucí vychovatelka a vychovatelky

„Základem úspěšné práce školní družiny je vychovatelka.“ (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 33)

Hábl ve svém příspěvku do časopisu „Pedagogika“ uvádí, že péče o charakter je důležitá jak u vychovávaného dítěte, tak u vychovatele (vychovatelky). Každý pedagog působí na charakter dítěte. Otázka je jak. Proto je výchova charakteru u budoucích pedagogů tak důležitá. (Hábl 2022, s. 416)

Osobnost vychovatelky se tvoří na základě *osobnostních dispozic* vzděláním, osobnostním zráním a průběžným sebevzděláváním. Je potřebné, aby vychovatelka měla kladný vztah k dětem, který je schopna projevovat, uměla se vcítit a vytvářela mezi dětmi příznivé sociální klima. Mezi další vlastnosti vychovatelky patří: jedná na základě mravních hodnot (slušné společenské chování), jedná s dětmi jako s partnery (ne jako s objektem), má organizační schopnosti, dokáže si s dětmi hrát a motivovat je k činnostem, které podporují jejich sebevědomí a rozvíjí pozitivní stránky osobnosti konkrétního dítěte.

V neposlední řadě je důležité, aby byla fyzicky zdatná, zvládala vycházky a tělovýchovné či jiné fyzicky náročné aktivity a měla *dovednosti a vzdělanostní předpoklady*, aby ovládala širokou škálu volnočasových aktivit. (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 33, 35)

Vedoucí vychovatelka zajišťuje nezbytné organizační, koordinační i metodické činnosti. Do její náplně práce patří např.: spolupráce s vedením školy, dbá na dodržování správného režimu dne a zásad psychohygieny, kontroluje činnost vychovatelek, vedení pedagogické a další dokumentace ŠD, sleduje kvalitu úklidu prostor ŠD, dává řediteli návrhy na vybavování ŠD, sleduje odbornou literaturu a nabídku vzdělávacích akcí, vytváří podmínky pro odborný růst vychovatelek, provádí hodnocení vychovatelek (výše odměn), zajišťuje suplování za nepřítomné, ... (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 38–39)

8.3 Podmínky a procesy činnosti ŠD

Aby mohla ŠD dobře fungovat, je nezbytné dbát na podmínky potřebné k jejímu provozu a zajišťovat všechny věci nezbytné k její činnosti. Jedná se o materiální podmínky a vybavení, dokumentaci a plánování, formy hodnocení dětí a evaulace práce vychovatelek, režim dne, možnosti motivace dětí k různým činnostem, spolupráci družiny s učiteli a rodiči i s dalšími subjekty, prezentaci výsledků práce družiny a vytváření jejího pozitivního obrazu. (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 41)

Myslím si, že hodnocení dětí a vychovatelek a motivace k činnosti jsou někdy nedoceňovány, proto považuji za vhodné tyto dva předpoklady kvalitního fungování ŠD více rozvinout.

8.3.1 Hodnocení dětí a evaluace práce vychovatelek

Vychovatelky ŠD musí při své práci skloubit obecné pedagogické zásady spolu s požadavky pedagogiky volného času. (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 58)

Do evaluace spadá hodnocení dítěte a vychovatelky, hospitace, kontrola pedagogické dokumentace (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 58–61):

Hodnocení dítěte

Dítě se snažíme hodnotit spíše během nějaké činnosti než při jejím výsledku. Zaměřujeme se na dílčí části a postupy v průběhu činnosti. Vždy bereme ohled na schopnosti konkrétního dítěte. Naše hodnocení má budovat sebevědomí dítěte a posilovat jeho úsilí v dané činnosti.

Hodnocení vychovatelky

Vychovatelka je denně vystavena nutnosti reagovat na vstupní podmínky dané třídy – momentální stav dětí ovlivněný vyučováním a dalšími vnějšími vlivy (např. počasím, stresujícími událostmi, ...). Nelze tedy vyvozovat konečné závěry po krátké hospitaci. K fundovaným závěrům je potřeba delších hospitací. Práce vychovatelky je hodnocena z těchto hledisek: zvolené činnosti a schopnost operativních změn, způsob navození činnosti (jak jsou děti motivovány), průběžné podněcování a motivování, individuální práce s dětmi při skupinové činnosti, vytváření atmosféry důvěry a vzájemného respektu, organizační zvládnutí činností a realizace závěrečného hodnocení, reflexe.

Hospitace

Během kolegiálního sezení má vychovatel možnost podívat se na svoji činnost z jiného úhlu. Nejprve mluví vychovatelka, jak vnímá svoji činnost, zda činnosti ve třídě byly standartní či se lišily, popř. proč docházelo k jiným činnostem.

„Hodnocení výchovně-vzdělávací práce družiny má probíhat jako hodnocení specifické a náročné pedagogické činnosti s přihlédnutím k požadavkům na výchovu mimo vyučování a pedagogiky volného času.“ (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 61)

Kontrola pedagogické dokumentace

Kontroluje se úplnost pedagogické dokumentace, zda zápisy mají vypovídající hodnotu a jaká byla struktura zaměstnání během týdne.

8.3.2 Motivace k činnosti

Motivace k činnosti by měla vycházet z přirozených potřeb dítěte. Abychom mohli uspokojit specifické potřeby v rámci ŠD, je potřeba mít na paměti také základní potřeby dítěte. (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 67)

Hájek (2011, s. 67) uvádí tuto hierarchii potřeb:

- „potřeba bezpečí, pocitu jistoty,
- potřeba lásky a citové odezvy,
- potřeba seberealizace, potřeba pochvaly a uznání,
- potřeba získávat nové zkušenosti,
- potřeba poznávání.“

K naplnění těchto potřeb je zpravidla zapotřebí vnějších podmínek (prostředí, pomůcky, další osoby). Potřeby a postoje dítěte jsou motivačními dispozicemi, které regulují chování dítěte jak vůči jiným subjektům, tak vzhledem k situacím nebo nabízeným činnostem. Tedy základem motivování je hodnotový systém dítěte. „Motivace prováděná pedagogem vyvolává potřebu a současně ukazuje cestu, jak ji uspokojit.“ (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 67)

8.4 Činnosti ve školní družině

V dnešní době řada pedagogů tráví mnoho času řešením různých konfliktů, které se mezi žáky vyskytují stále častěji. ŠD je chápána jako místo, kde lze děti vést k nácvičce sociálních dovedností. Vychovatelky ŠD mají větší možnost než učitelé zaměřovat se na kvalitu sociálních vztahů dítěte k vrstevníkům. (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 83–84)

Mezi další činnosti ŠD patří: pohybové a tělovýchovné aktivity, výtvarné činnosti, rukodělné činnosti, hudební a taneční činnosti, literárně-dramatická činnost a rozvoj komunikačních dovedností, přírodovědné a vlastivědné zájmové činnosti a také výpočetní technika. (Hájek, Pávková, et al. 2011, s. 83–120)

8.5 Školní družina Základní školy sv. Voršily v Praze

Školní družina (dále jen ŠD) sídlí mimo budovu školy a má název „Petrklíč“. Název ŠD je inspirován postavou sv. Petra, který dostal od Ježíše klíče od nebeského království, a také jarním kvítím, které přináší naději, radost a krásu. ŠD mohou

navštěvovat děti od první do třetí třídy. Každé oddělení, tj. každá třída, má svoji místnost, kde se děti věnují volnočasovým, odpočinkovým či jiným aktivitám.

Vnitřní řád ŠD je v souladu s řádem školy. Ve ŠVP máme také zakomponován koncept Voršilského stromu. Tematické plány si sestavuje každá vychovatelka sama dle svého založení (výtvarné, sportovní, experimentální, ...) a potřeb konkrétní skupiny dětí. Tyto dokumenty jsou naší pomocí při práci s dětmi. Pomáhají nám v utváření rituálů, které jsou ve školní družině podstatné.

Rituály jsou pro socializaci dětí ve škole velmi důležité. Díky rituálům děti vědí, co bude následovat po dané činnosti, a pomáhá jim to naladit se na následující činnost. (Wulf 2012, s. 110)

Součástí naší ŠD je též možnost navštěvovat jednou týdně anglickou družinu, která probíhá vždy pro každé oddělení v určitý den v týdnu. Cílem je motivace dětí k učení se cizímu jazyku za pomoci her, písniček i divadelních představení. Vždy se jedná o různé aktivity, není to výuka.

ŠD je specifická svým rytmem. Sídlí mimo hlavní budovu školy, tudíž je velmi důležitou součástí převod dětí ze školy do družiny a zpět (v případě kroužků). Proto každá vychovatelka před vyzvednutím dětí dané třídy ve sborovně zjistí, zda jsou nějaké změny např. ohledně kroužků, a až poté jde k dané třídě. Během odpoledne do 16:00 zajišťuje převádění dětí z kroužků i na kroužek asistent pedagoga a v případě potřeby (okolo 14:00 a 15:30) některá vychovatelka. V naší škole máme širokou nabídku kroužků a děti je velmi rády navštěvují. Mezi 12:00 a 14:00 vyzvedávají své děti i rodiče. To má za následek časté narušování připraveného programu pro děti. Proto každá vychovatelka musí počítat s tím, že počet dětí se může během dané aktivity měnit. Společné aktivity zpravidla probíhají mezi 12:45 a 13:30. Vychovatelka musí velmi pružně reagovat na aktuální situaci.

Druhým naším specifikem je to, že jsme církevní katolická družina. Proto modlitba, slavení církevních svátků, svátků svatých a aktivity s tím spojené jsou součástí našeho programu. Např. když slavíme Památku Svatých andělů strážných, děti si vyrábějí anděly.

Ve 14:00 odcházíme s dětmi na vycházku. Nejčastěji využíváme přilehlých veřejných hřišť na Žofině, Střeleckém ostrově, Dětském ostrově, Petřině, ve Františkánské zahradě. Někdy jedeme dál na Výtoň nebo navštívíme např. stanici

přírodovědců či zajistíme jiný program (enviromentální, kulturní apod.). Do ŠD přicházíme na 15:30.

Následně je čas na svačinu, odpočinkové a rekreační aktivity. Některé děti si v této době dělají domácí úkoly. Řízená činnost už není. Provoz ŠD končí v 17:30.

Obrázek 7 Vycházka pod Petřínem

Praktická část

Jak víme z vývojové psychologie, děti v tomto věku procházejí ne už tolik fyzickými změnami, ale spíše vnitřními. Začínají se lépe orientovat v emocích, jak svých, tak druhých, a dle mého názoru největší rozvoj nastává v rovině sociální, potažmo osobnostní. Ze své každodenní zkušenosti vnímám, že nejvíce mohu dětem dát během první a druhé třídy. Ve třetí třídě nejen, že už máme velmi málo časového prostoru, ale zároveň se děti posouvají ve vývoji a stávají se téměř samostatnými.

9 Celoroční práce s dětmi na základě VS

Během školního roku se snažíme s dětmi naplňovat hodnoty Voršilského stromu (VS) různými způsoby, jak skrze nečekané události (většinou se jedná o nějaký konflikt mezi dětmi), tak plánovanými aktivitami či běžnými situacemi (např. opakování pravidel při příchodu na hřiště).

V rámci každodenních aktivit se během školního roku řídíme hodnotovým konceptem VS. Ve školní družině začínáme společnou modlitbou před jídlem („Modlitba“, „*Láska k Bohu*“). V jídelně se snažíme chovat potichu („*Láska k člověku*“). Když většina dětí sní jídlo, odcházejí čekat na určené místo v jídelně („*Důvěra*“ – *děti budou dodržovat pravidla*), po příchodu posledního odcházíme z jídelny.

Mnohdy velmi těžkým pravidlem je „*Jednáme poctivě*“. Téměř každý chce být např. v řadě do jídelny první, sedět v kruhu vedle paní vychovatelky nebo mít ve hře tu nejlepší roli. Děti tak mají příležitost trénovat poctivost, i když to není vždy přesně podle jejich představ a očekávání. Vedeme děti k tomu, aby říkaly pravdu, hned na sebe nežalovaly a učily se vidět to, co je v nich i v druhých dobré. To přispívá k rozvoji jejich čestnosti, zbavuje je to strachu mít vlastní názor, a tak se učí přiznat se nejen k vlastnímu činu, ale též i k sobě samému. Ctnost „*Vnímáme a nasloucháme*“ naplňujeme nejen při setkáních v komunitním kruhu, ve kterém si povídáme o zážitcích, máme reflexi k programu či jinou aktivitu, ale též během volných chvil. Tehdy se snažíme navzájem se vnímat, být k sobě ohleduplní, když je někomu smutno, potěšit ho apod. Při jedné reflexi děti samy přišly na to, jak je bezohledné, když si nenaslouchají. Ale když nechají druhého domluvit a budou si vzájemně naslouchat, tak naplní další ctnost „*Spolu je nám dobře*“. Tuto ctnost dále rozvíjíme i díky společným aktivitám jako např. tvoření společné koláže

nebo vytváření výrobků ze zažehlovacích korálků (to je nyní jejich veliká záliba). Během reflexe nad tvorbou výrobků ze zažehlovacích korálků jsme s dětmi přišli na to, že tato aktivita přispívá k rozvíjení všech ctností a zvláště ctnosti „*Jsmo odvážní a vytrvalí*“, protože nejednou se stalo, že někdo zavádil o šablonu, na které už byl výtvar z větší části hotový a dílo bylo zničeno, tvůrce musel začít znovu vyrábět.

Obrázek 8 Společné tvoření ze zažehlovacích korálků

Obrázek 9 Hotové výtvary

Pokud děti chtějí, aby se jakékoli společné dílo podařilo, je nezbytné, aby se učily spolu komunikovat a dodržovaly pravidla, na kterých se předem domluvily. Tím docházejí ke zvnitřňování ctnosti „*Ctíme pravidla*“. Ctnost „*Dáváme a přijímáme*“ naplňují velmi často. Když tvoří obrázky, různé výrobky, tak je slyšet: „To mám pro maminku.“, „Bráška má narozeniny, tak mu to dám.“ apod. Také se sdílíme a inspirujeme vzájemně mezi třídami. Tím přijímáme dary a schopnosti, které Bůh do nás vložil. Přijali jsme dar tvořivosti a můžeme dávat radost druhým. Je to vzájemné obohacování se.

Ctnost „*Máme víru a naději*“ s dětmi rozvíjíme při společné modlitbě před jídlem a také tím, když si čteme příběhy. Děti mají velmi rády knížky od Maxe Lucada („*Jsi můj*“, „*Jsi úžasný*“, „*Děti krále*“, ...), Ulricha Huba („*Na arše v šest*“, „*Poslední ovečka*“) či Tomáše Vondrovce („*Když ještě chodil Pán Ježíš s Petrem po světě*“). Společně si čteme a povídáme o Pánu Ježíši, svatých a občas se zastavíme i v kostele na krátkou modlitbu, když se vracíme z vycházky. (Jednou při návratu z vycházky, se Lenka zeptala, zda se můžeme jít pomodlit do kostela. Měli jsme ještě chvilku čas, tak jsme šli. A od té doby se tam někdy zastavíme, abychom Bohu poděkovali a poprosili za ty, které nosíme ve svých srdcích.)

V rámci každodenních vycházek si připomínáme pravidla, jak se chovat na hřišti a v přírodě, což je zahrnuto do ctností „*Vážíme si okolí a Ctíme pravidla*“. Ptáme se dětí, proč denně mluvíme o pravidlech, co by se mohlo stát, kdybychom je nedodržovali a co by to mohlo způsobit druhým nebo nám samotným. Vedeme děti k tomu, aby byly odpovědné za své chování. Děti jsou vnímavé a často samy přijdou říct, když někdo něco potřebuje nebo že se o někoho strachují. Tak v dětech rozvíjíme ctnost „*Přemýšlíme a radujeme se*“.

Tento školní rok jsme přidali aktivitu o emocích. Při této aktivitě sedíme v komunitním kruhu a přikládáme k postavám obličej, které znázorňují spokojenost, hněv, lítost, radost, únavu, smutek, zamyšlenost a strach. Děti často spontánně říkají, proč se tak cítí a co to způsobilo. Tato aktivita přispívá k vlastnímu sebepoznání, přijetí pocitů svých i druhých. Děti tak v sobě rozvíjejí vzájemnou úctu a naplňují ctnost „*Máme se rádi*“. Samotné děti napadne potěšit kamarádku, která je smutná, nebo se ztišit, pokud někdo přiložil obličej, že je unavený a bolí ho hlava. Děti mají zpětně radost z každého nápadu. Z toho vidíme provázanost s dalšími ctnostmi: „*Vnímáme a nasloucháme*“, „*Spolu je nám dobře*“, „*Přemýšlíme a radujeme se*“.

Častokrát s dětmi rozvíjíme ctnosti skrze spontánní nápady a aktivity. Jednou v jídelně se mi nedařilo děti ztišit. Povzdechla jsem si s tím, že bychom si měli v družině něco společně zahrát. Někdo z dětí řekl: „*Třeba židličkovanou.*“ a další se přidaly: „*To je dobrý nápad.*“ A doopravdy byl. Hezky jsme si to užili. Pouštěli jsme si vánoční koledy, zpívali, smáli se a rozvíjeli hned několik ctností. V průběhu aktivity jsem měla s dětmi krátkou reflexi, děti se samy snažily uvědomit si a pojmenovat konkrétní ctnosti, které díky hře posilovaly. Byly to: „*Spolu je nám dobře*“, „*Ctíme pravidla*“, „*Máme víru*“.

a naději“, „Vnímáme a nasloucháme“, „Jsme odvážní a vytrvalí“, „Jednáme poctivě“, „Vážíme si okolí“ (židliček).

Obrázek 10 Hra "židličkováná"

Další spontánní nápad byl uskutečněn díky přespávání dětí ve školní družině. Podle plánu přespávaly dvě třídy najednou, tím jsme pomohly k prohloubení vztahů mezi třídami. Bylo to velmi plodné a obohacující pro obě třídy i pro nás jako vychovatelky a paní učitelku třídní. V rámci aktivit během přespávání měla každá třída vytvořit společnou stavbu ze stavebnice „Kapla“ (viz druhá aktivita v rámci „Přespání ve školní družině od pátku 16.00 do soboty 9.30“). Naše třída má dvě krabice, druhá třída stavebnici nemá, tak jsme jim ji půjčili („Dáváme a přijímáme“). Stavebnice se jim velmi zalíbila a po přespávání prosili paní učitelku, aby ji také mohli mít. Napadlo mě, že bychom jim mohli zatím půjčit jednu naši. Udělali jsme si ve třídě setkání, předložila jsem dětem situaci a zeptala jsem se jich, zda by byly ochotné půjčit jim jednu krabici zhruba na dva týdny. Byla jsem velmi mile překvapena, jak rychle zareagovaly a domluvily se, že ano, a dokonce, že jim půjčí novou, kterou dostaly k Vánocům. Několik dětí šlo se mnou, či spíše já s nimi – krabice je na kolečkách, tak ji děti převezly do dané třídy. Děti ji s velkou vděčností přijaly, a ještě ten den nám přinesly poděkování (viz obrázek níže č. 11). Tímto jsme podporovali heslo našich voršilských škol „Serviam“ – „Budu sloužit“.

Obrázek 11 Poděkování od dětí z 1. B

Některé dny je ve školní družině obzvláště „veselo“. Hned po obědě odchod první skupiny dětí na kroužek, do toho už zvoní rodiče dalších dětí, jdou vyzvednout své děti, pak je chvilku klidnější atmosféra a opět zvonky rodičů a chvíli na to má odchází další skupina dětí na kroužky. Proto je často málo prostoru na delší systematické reflexe, ale snažíme se vkládat reflexi formou otázek týkajících se hodnot VS: „Jakou hodnotu ze stromu Ti připomínala tato aktivita? Díky čemu jsi to poznal/a? Vnímáš tam ještě nějakou jinou hodnotu?“ Tím u dětí dochází k uvědomování si smyslu činnosti a upevňování si daných hodnot.

10 Realizovaný program

Program jsem sestavovala pro svoji třídu. Veškerá jména, která uvádím jsou pozměněna. Děti jsem sledovala a zaznamenávala jejich projevy, postoje a chování od května 2023 do března 2024. Během této doby jsem s nimi byla v intenzivním kontaktu vyjma velkých prázdnin.

10.1 Účastnická skupina a její charakteristika

Počet účastníků: 25 dětí (16 dívek, 9 chlapců)

Věk: 7–8 let

Květen 2023

Děti jsou v první třídě. Jedná se převážně o dívčí třídu. Do školní družiny jsou přihlášeny všechny děti. Některé z nich mají hodně kroužků, po kterých se vrací ještě zpátky do družiny, jiné odchází před vycházkou, nejčastěji mezi 13.30–14.00. Programu se většinou účastní přibližně dvacet dětí.

Klima třídy se stále krystalizuje. Převážná většina dětí se zdá být na stejné sociální a osobnostní úrovni v souladu s požadovanou vyspělostí pro vstup do první třídy. Během předchozích měsíců se začlenily do provozu školní družiny – zvládají přesun ze školy do družiny, naučily se systém vydávání obědů (velkým mezníkem je schopnost přenesení tácu s jídlem od výdeje ke stolu), přijaly pravidla školní družiny a jsou srozuměny s tím, kdy je budou vyzvedávat rodiče (některé děti mají problém přijmout čas vyzvedávání a pláčou, že rodiče přišli pozdě, nebo naopak dříve, než si dotyčný/á přál/a).

Několik dětí má specifický způsob chování. Nejvíce ovlivňuje třídu Dalibor. Je ve třídě nejvýraznější, potřebuje individuální přístup více než jiné děti. Stává se, že nedokáže ovládnout svůj hněv a náhle u něho propukne agresivní projevy chování nejen vůči materiálním věcem, ale i vzhledem k dalším dětem ve třídě. Dokonce se stalo, že hodil židličku přes třídu. Ve školní družině má naštěstí jen krátkodobé nežádoucí chování. I tak je cítit veliké napětí, které ve třídě panuje. V porovnání s paralelní třídou jsou děti mnohem hlučnější.

Další výraznou osobou je Irena, která není dostatečně vyzrálá. Je emočně nestabilní, mnohdy nedokáže rozlišovat žádoucí a nežádoucí chování a ani se podle toho

chovat. To vyžaduje ode mě hodně trpělivosti. Irena potřebuje velkou pozornost a péči. Rodiče nežijí spolu a každý z nich má jiný výchovný styl.

Třetí dítě se speciálními potřebami je Igor. Potřebuje jednoduché a vlídné doprovázení, slyšet informace několikrát a osobně, mít jasné hranice. Vypozorovala jsem, že když k němu přijdu a oslovím ho, tak mě někdy poslechne. Na druhou stranu je velmi vnímavý na to, co se děje ve třídě nepěkného, a když například zapisuji do třídní knihy nebo musím odejít na moment ze třídy, hned mi hlásí, kdo porušil pravidla.

Méně výrazný je Petr. Je citlivý, veselý, někdy výbušný. Učí se dobře zpracovávat svůj hněv. Je ochotný spolupracovat. Dělal mi starosti jeho velké potíže odcházet domů, když si pro něho přijdou rodiče. Rád by byl ještě v družině. Zvláště na něho se chci zaměřit, abych mu pomohla najít příčinu, a poté ho podpořila, aby se snažil zapracovat na změně postoje a snáze odcházel domů, a tak přijal větší zodpovědnost za své chování.

Lenka si často přichází pro obejmutí, je nápaditá a veselá. Má problémy s jídlem.

Dana je nenápadná, má sklon přivlastňovat si věci, neposlouchá (dělá si co chce).

Matouš působí vyrovnaně.

Mikuláš je hravý a radostný. Často je nemocný.

Celestýna působí velmi nejistě, sleduje mě a čeká, jak budu reagovat, vyjadřovat se. Velmi hodnotí okolí. Mám pocit, že sleduje moje chování.

Marta je velmi veselá dívka. Má potřebu zkoušet hranice, zároveň touží po mé blízkosti.

Z chlapců má největší těžkosti Igor. Hraje si sám (často si kreslí) a za chvíli za mnou přijde, že si s ním nikdo nechce hrát. Ptám se ho, s kým si chtěl hrát a co mu kamarádi řekli. Tehdy se ukazuje, že neumí s nimi navázat kontakt (několik dalších dětí má stejný problém). Tak si opakujeme, jak je má oslovit a co jim říci. Vždy se jim podaří domluvit na společné hře.

Pozorují, že některé dívky odchází poměrně brzy domů a oproti dalším dětem ve třídě se chovají velmi tiše. Hrají si s jednou nebo dvěma kamarádkami (Nikola, Anežka, Faustyna, Milena), to je pro jejich věk obvyklé, jak uvádí ve své knize i Jedlička (2011, s. 158)

Červen 2023

Na konci května se začal řešit Daliborův přestup na domácí vzdělávání. Prvního června přišel do školy naposledy. Měla jsem v plánu oslavit s dětmi jejich den. Bohužel se nám tento den zapsal do paměti jiným způsobem. Dalibor mj. zaútočil na spolužáka, musela jsem rychle zakročit, rozdělit je od sebe, držet ho a dle předem stanovené dohody volat mamince, aby si ho přišla vyzvednout. Následně přišla do družiny kolegyně se svojí třídou a pomohla mi ho odvést před třídu, aby neohrožoval děti (stále měl agresivní projevy chování), maminka měla dorazit do deseti minut a bylo z toho více než dvacet minut. Do příchodu maminky se nedal uklidnit, s jejím příchodem vše ustalo. Byly jsme rozhodnuté, že kdyby do dalších pěti minut maminka nedorazila, zavolaly bychom odbornou pomoc. Celkem to trvalo zhruba půl hodiny. Plánovaná oslava Dne dětí se nemohla uskutečnit. O této události jsme vyhotovily zápis. Přestože už si děti nějakým způsobem na Dalibora zvykly, tento jeho „výstup“ je velmi šokoval. Hlučely, byly neklidné, nevěděly, co mají dělat, sledovaly, co bude dál. Všechny nás překvapilo, jak se Dalibor zachoval. Přestože někdy nespolupracoval a projevoval se agresivně, tak se mi většinou do pěti maximálně deseti minut podařilo uklidnit ho. Často se mnou i přes to všechno spolupracoval a bylo vidět, jak si některé rady osvojuje. Společně jsme našli a odstranili několik spouštěčů (např. potřeboval pět minut před ukončením volné hry upozornit, že za pět minut musí přerušit činnost či ji úplně zakončit nebo když nechtěl mluvit, tak mi to namaloval). Prvního června však nic nezabíralo.

Posun nastal také u Igora. Máme podezření na Aspergerův syndrom – zjistila jsem, že někdy běžným pojmům nerozumí a orientuje se pomocí známých slov, že mu stačí hesla (např. záchod, boty, bunda – tato slova mu pomáhají uvědomit si, že se má připravovat na vycházku). Některé činnosti nedělá ne proto, že by nechtěl, ale protože nechápe, co má dělat. Zjistila jsem to na základě situace, kdy už byl ve třídě skoro sám a zeptal se mě, zda se už může jít chystat na vycházku. Řekla jsem, že ano, vždyť jsem to říkala alespoň třikrát. Ten den mi volala paní učitelka třídní a ptala se mě na něho. Shodly jsme se, že to vypadá na Aspergerův syndrom.

Září 2023

Počet žáků se o jednoho zmenšil. Dalibor pokračuje v rámci domácí školy, kterou začal v červnu, zůstává *osm chlapců a šestnáct dívek*.

Na začátku roku se děti ptaly na Dalibora a mluvily o něm. Tak jsme si společně ujasnili, že už s námi do třídy chodit nebude, protože pokračuje v domácím vzdělávání. Vysvětlila jsem jim, jak to probíhá, aby si to uměly představit.

Klima třídy je oproti minulému roku klidnější, pokojnější. I když někdy mají energie více než dost, tak není cítit napjatá atmosféra, jako když zde byl Dalibor a nevěděli jsme, zda opět nastane nějaký problém, konflikt. Co se týká událostí a různých situací, děti už lépe chápou důsledky svého chování. Dá se s nimi mluvit více do hloubky a učit je větší zodpovědnosti a vzájemné úctě. Také jsem během září zjistila, že děti potřebují jasnější hranice a jejich dodržování. Nastává období, kdy děti zkouší nastavení a pevnost hranic.

Speciální potřeby dětí se rozrostly. Možná tím, jak jsme byly soustředěné na Dalibora, jsme s paní učitelkou třídní nepostřehly potřeby jiných.

Haně se diagnostikovala porucha pozornosti ADD.

Matouš má těžkosti přijmout, když něco nevyjde podle jeho představ. To se projevuje zamrznutím a pláčem. Minulý rok se to občas objevovalo také. Nyní se zlepšil v tom, že dokáže pojmenovat a vyjádřit, co se stalo, proč mu je smutno. V loňském roce o tom se mnou nedokázal mluvit.

Vanesa je temperamentní, trochu provokatérka. Potřebuje pozornost, laskavý způsob komunikace a důslednost.

Milena je hodně citlivá, potřebuje velmi jemný přístup a důslednost.

Adolf je akční, hodně vnímavý a chytrý. Na rozdíl od ostatních je hodně samostatný, odchází domů sám. Když se ve třídě něco děje, často se vyjadřuje. Z toho usuzuji, že je vůdčí osobnost. Také je laskavý, vytváří druhým dárky pro radost. Potřebuje zapracovat na ovládnutí svých emocí – místo aby řešil nedorozumění slovně, řeší to ručně.

Domnívám se, že v jejich třídním kolektivu je potřeba nově vybudovat pocit bezpečí a důvěry, ujasnit si pravidla a být nápomocná při poznávání se, budování vzájemné úcty, respektu, sebeuznání a vědomí, že každý z nich má ve třídě svoji roli a je její součástí.

Vnímám, že všichni potřebují zakusit svoji jedinečnost, lásku, přijetí. Díky VS mám větší možnost jim toto zprostředkovat. Ráda bych jim byla nápomocná v rozpoznávání jejich darů, nadání a poukázala jim na to, že mohou být vděčné za dary.

Nadání, které dostaly, není jen pro ně, mohou díky němu dělat radost druhým, posloužit někomu. Každý z nich má vysokou hodnotu. Chtěla bych jim pomoci vybudovat mezi sebou vztahy, které by jim umožnily vzájemně se sdílet beze strachu z odmítnutí a zároveň, aby byly schopné přijmout kritiku, oboustranné napomenutí, aby uměly rozlišovat a s radostí se zapojovaly do dění nejen ve škole či v družině, ale také doma, v církvi a ve světě.

Tabulka 1 Charakteristika dětí a možností školní družiny pomocí SWOT analýzy

VNITŘNÍ	<p>SILNÉ</p> <p>Děti jsou ochotné pomoci druhému (uklízí nejen po sobě, pomáhají i druhým), vnímavé k potřebám druhého, jsou radostné a plné nadšení pro nové věci (většina), snaží se mezi sebou spolupracovat, umí pozdravit, poděkovat, poprosit, omluvit se, dávají sobě i druhým další šanci. Děti mají k dispozici dostatek hraček, pomůcek i materiálu na tvoření, chodí na různá dětská veřejná hřiště, někdy mohou jít na hřiště MŠ, mají největší třídu, možnost promítání, příležitostně organizované výlety, akce.</p>	<p>SLABÉ</p> <p>Děti mluví přes sebe, neodhadnou hranici hry a ubližování si, některé děti si po sobě neuklízí, jsou hodně hlučné.</p>
VNĚJŠÍ	<p>PŘÍLEŽITOSTI</p> <p>Možná se v budoucnu zdaří navýšení obyvatelných prostor v rámci školní družiny.</p>	<p>HROZBY</p> <p>Jako družina nemáme vlastní hřiště. Prozatím nutnost spokojit se s prostorem, rozlohou ŠD.</p>

10.2 Záměr – téma a cíle

Téma pro rozvoj týmu: Sebeúcta a úcta k druhým na základě hodnot VS.

Druh programu: zaměřen na rozvoj sebeúcty a úcty k druhému člověku, respektování druhých, spolupráci, a budování dobrých vztahů v třídním kolektivu.

Rozvoj klíčových kompetencí: komunikativní, sociální a personální, občanské, k učení, pracovní, k řešení problémů.

Horská (2009) doporučuje nejprve si specifikovat, čeho chci dosáhnout, zvolit si konkrétní cíl pomocí metody SMART a následně si vyjasnit současný stav dané skupiny, ze kterého vycházím prostřednictvím SWOT analýzy.

Metoda SMART

S – Děti budou rozvíjet úctu k sobě i k druhým lidem.

M – Program vyhodnotím na základě pozorování (analýza pozorovacího archu a pedagogického deníku).

A – Stimulujícím cílem je, že u tří dětí dojde ke lepší osobnostně sociální chování.

R – Programu se nemusí účastnit všechny děti.

T – Program ukončím během března 2024.

Hlavní cíl programu je tedy rozvoj v osobnostně sociální oblasti dětí, proto jsem i cíle stanovila na podkladě hodnot VS a složek, které rozvíjejí úctu.

Kategorie cílů a pozorovací arch hodnot VS)

1. *Spolu je nám dobře:*

- dokáže pomoci druhému,
- používá slova prosím, děkuji, omlouvám se, promiň,
- komunikuje formou dialogu (nemluví jen on/a).

2. *Ctíme pravidla:*

- odvodí, jaké pravidlo je potřebné pro danou hru, aktivitu, činnost,
- dokáže vyjádřit k čemu je dané pravidlo dobré,
- snaží se dodržovat pravidla.

3. *Vnímáme a nasloucháme:*
  - všímá si druhého a projevuje o něho zájem, např. otázkou, povzbuzením, nabídnutím zapojením se do hry,
  - naslouchá, když mluví druhý, neskáče do řeči,
  - vnímá emoce druhého i u sebe – např. projevuje soucit, když je druhý smutný.
4. *Jednáme poctivě:*
  - dokáže říci pravdu, i když mu je to nepříjemné,
  - zastane se druhého, když vidí, že se děje něco špatného,
  - přizná vlastní omyl, snaží se napravit chybu.
5. *Dáváme a přijímáme:*
  - poděkuje, když něco dostane,
  - využívá své schopnosti,
  - zapojuje se do skupiny.
6. *Přemýšlíme a radujeme se:*
  - řekne svůj názor,
  - má radost z překonání chyby,
  - při tvoření, hraní využívá svoji představivost a má z toho radost.
7. *Máme víru a naději:*
  - zapojuje se do společné modlitby,
  - mluví či se zmíní o Bohu i třeba skrze zpívání nějaké písničky,
  - zkusí se porovnat se svatými, zjistí, po kterém z nich má jméno.
8. *Jsme odvážní a vytrvalí:*
  - snaží se nepoužívat v krizových situacích násilí (útok na druhého) a místo toho komunikuje,
  - učí se poznat své emoce, pojmenovat je a vyjádřit vhodným způsobem,

- opakovaně vychází ze své komfortní zóny (snaží se konflikty řešit zdravě, přijmout změnu), mění své nevhodné návyky.

9. *Máme se rádi:*

- všímá si kladných vlastností na druhém i na sobě tím, že mluví o druhých i o sobě hezky,
- dokáže sebe i druhého ocenit a pochválit,
- dává sobě i druhému další šanci.

10. *Vážíme si okolí:*

- uklízí po sobě hračky a neničí je,
- nahlásí, když se něco stane, pokazí,
- třídí odpad.

Rozvíjení úcty k sobě i druhému člověku (Duclos 2010, s. 24–25)

1. *Pocit bezpečí a důvěry:*

Dítě:

- důvěřuje mi nebo jiné dospělé osobě, kterou zná a je schopno poslechnout,
- je schopno se uvolnit, přijmout fyzický kontakt,
- umí zachovat klid, když se fyzicky zraní ony nebo druzí,
- je schopno pozitivně reagovat na něco nového,
- je schopno pochopit a přijmout smysl pravidel a pozitivně na ně reagovat.

2. *Poznání sebe sama:*

Dítě:

- je schopno určit, v čem se liší od druhých,
- umí si vybírat, vyjádřit svůj vkus a své myšlenky, pocity,
- je schopno vyjádřit své potřeby,
- je schopno zjednat si respekt,
- je schopno dostát drobným povinnostem, přiměřeným jeho věku
– pověšení bundy na věšák, uklidit si do přihrádky přezůvky.

3. *Pocit přináležitosti k třídnímu kolektivu*

Dítě:

- aktivně vyhledává společnost druhých,
- snadno se spolužáky komunikuje,
- je vnímavé, ochotné pomoci, rozdělit se,
- když je příležitost, přichází s návrhy, které berou ohled na prospěch skupiny,
- je schopno ozvat se ve skupině, když vyvstane problém.

4. *Pocit, že něco dokáže:*

Dítě:

- s radostí se pouští do nějaké činnosti,
- po úspěchu je na něm patrná hrdost,
- má chuť se učit, dělat něco nového, je tvůrčí,
- je schopno vytrvat navzdory potížím,
- rozpoznává a uznává své omyly.

Cílené pozorování skupiny

- Děti více dodržují pravidla, připomínají si je i mezi sebou.
- Obtíže jednotlivých žáků, které vyvstanou, jsou děti schopné přijmout a vzájemně se povzbudí.
- Každý si nachází a přijímá svoji roli ve třídě a v případě potřebné změny se snaží být otevřený domluvě.
- Děti jsou schopné samostatně pracovat, mohu na chvíli opustit třídu a nic se nestane.
- Naplňováním těchto cílů docházejí k větší samostatnosti, přispívá to k budování sebeúcty a úcty k druhým, a tím i k budování dobrého třídního kolektivu.

10.3 Čas – kdy bude program realizován

Od května 2023 do března 2024 budu intenzivněji pozorovat chování dětí, vést pedagogický deník a zaznamenávat postřehy do pozorovacího archu. Program bude z větší části realizován od září 2024, poslední aktivita o sebeúctě a úctě k druhému bude zařazena ke konci pozorování (konec února nebo začátek března), abych mohla lépe poznat posun dětí v osobnostně sociální oblasti.

Programy budou probíhat mezi 12.45–13.45, to je v čase, kdy je možnost mít s dětmi řízený program. Výjimkou bude program v rámci přespávání, které bude z pátku na sobotu.

10.4 Místo – kde bude program probíhat

Program bude probíhat převážně v interiéru školní družiny. Výjimkou bude část programu v rámci přespávání. Tehdy budeme mít pro děti jeden úsek programu v kostele sv. Voršily, který se školní družinou sousedí.

10.5 Zdroje – s kým nebo čím mohu pracovat, koho nebo co budu k realizaci programu potřebovat

Materiální – stačí běžné zásoby školní družiny mimo přespávání, na které je nutná větší příprava a zajištění potřeb podle plánovaného programu.

Lidské – na program ve školní družině stačím sama. *Během přespávání je nezbytné, abychom byli tři pedagogové.*

10.6 Program

Následující program pro rozvoj sebeúcty a úcty k druhým je sestaven na základě konceptu hodnot VS.

10.6.1 Aktivita – Výzdoba družiny

Hodnota: Vážíme si okolí – zodpovědnost

Touto aktivitou v dětech rozvíjíme *kreativní a sociální* složku osobnosti.

Provázanost témat: Spolu je nám dobře, Ctíme pravidla, Vnímáme a nasloucháme, Dáváme a přijímáme, Přemýšlíme a radujeme se, Jsme odvážní a vytrvalí, Máme se rádi, Serviam

Přínos: budování zodpovědnosti za prostor, kde žijí, a vzájemných vztahů ve třídním kolektivu skrze komunikaci při společné práci

Délka: 45 minut

Fyzická náročnost: malá

Psychická náročnost: malá

Hlavním cílem této aktivity je, aby děti na základě tvoření svých výtvarných děl poznávaly, co už zvládnou, co jim jde a měly z toho radost. Díky úspěchu a radosti z uměleckého díla, budují úctu jak k sobě, tak i k druhým při skupinové práci. Prohlubují se tak jejich vzájemné vztahy. Zároveň se skrze tuto aktivitu posiluje i jejich vztah ke školní družině. Tím by mohl vzrůst jejich zájem o to, jak vypadá prostředí, ve kterém se pohybují. Vyšším cílem, nevím, zda úplně dosažitelným, je, že bude dětem více záležet na školním prostředí a budou se snažit dbát na uklízení si po sobě, a tak motivoval k úklidu i druhé.

Cíle:

S – Děti vytvoří výtvarná díla na téma „Co jsme dělali o víkendu?“ a následně budou jimi vyzdobeny nástěnky ve třídě a před třídou.

M – Alespoň deset dětí se zapojí a vytvoří výtvarná díla.

A – Akceptuji, že některé děti se nezúčastní.

R – Děti mohou tvořit výtvarná díla samostatně nebo ve skupině.

T – Děti vytvoří výtvarné dílo v rámci odpoledního programu.

Cíle podle specifík osobnosti:

- Dítě s podezřením na Aspergerův syndrom nakreslí výtvarné dílo a jde si hrát.
- Dítě s poruchou pozornosti to zvládne. Nemusí mít speciální cíl.
- Dítě s projevy nezralosti na svůj věk namaluje vlastní výtvarné dílo, protože mu dělá potíže přizpůsobit se druhým. Často prosazuje své názory, požadavky.

Pomůcky: materiál na tvoření (papíry, tužky, pastelky, fixy, nůžky, lepidla), kuličky (na připnutí výtvarných děl)

Příběhová linka:

Na úvod se setkáme v komunitním kruhu a budeme si povídat o tom, zda si myslí, že na nás má prostředí, ve kterém žijeme, vliv, proč si to ne/myslí. Společně dojdeme k tomu, že pokud máme kolem sebe krásné věci a máme uklizeno, cítíme se lépe. Pak na to naváží a řeknu jim, že budeme mít teď čas a možnost vyzdobit si třídu a část chodby u naší třídy tím, co vytvoříme. Nabídnou jim možnost tvořit ve skupinkách nebo každý sám, jak kdo chce. Během jejich činnosti budu mezi nimi chodit a dívat se, jak jim to jde.

Reflexe s dětmi:

Jelikož vím, že časově nestíháme společnou reflexi nad jejich výtvarnými díly a následné společné vyzdobování našich prostor, propojím to s činností. Až už budou nějakou dobu tvořit, tak se jich během obcházení budu ptát, jak jim to jde, zda se jim podařilo ve skupině domluvit, jak vyřešily případné neshody, co se jim na tom líbí a zda vědí, jakou hodnotu z VS nyní naplňujeme, díky čemu to poznaly a zda během činnosti naplňovaly ještě jinou hodnotu. Tím u dětí dochází k uvědomování si smyslu výzdoby prostředí a upevňování hodnot VS v jejich životě. (Výtvarná díla dětí budu všet na nástěnky postupně, jak je kdo dokončí.)

Reflexe po programu:

Do aktivity se zapojily všechny přítomné děti. Podařilo se mi namotivovat i méně tvořivé děti (namalovaly alespoň symbolický výtvar). Propojení činnosti a reflexe bylo účinné. Děti byly sdílné, jedna skupinka si nedorozumění hezky vyjasnila mezi sebou, v jiné jsem jim musela trochu pomoci podpůrnými otázkami: „Co se stalo? Jak jsi to myslel? Co by se s tím dalo teď udělat?“. Některé děti tvoření výtvarného díla velmi nadchlo a chtěly na něm pracovat ještě další den. Výzdoba třídy i části chodby se mohla uskutečnit, dílčí cíle splněny.

Vyhodnocení cílů:

Cíle vytvoření výtvarných artefaktů a posílení vztahů ve třídním kolektivu byly splněny. Děti vytvořily krásná výtvarná díla, která v dalších dnech zdobila naši družinu. I přes několik nedorozumění převládala ve třídě během aktivity radostná atmosféra.

Irena s Mílenou měly mezi sebou nedorozumění. Nedokázaly se domluvit, co budou malovat. Byla potřebná moje intervence, ale i tak trvaly na svém a udělaly si na papíře čáru, aby si ohraničily prostor, kde má která malovat. V chlapecké skupině se po

chvilce nedorozumění dokázali chlapci sjednotit. To je důkazem prohloubení a posilnění vzájemných vztahů.

Míru dosažení vyššího cíle, kdy dětem bude záležet na školním prostředí a budou si po sobě více uklízet, nelze momentálně kvalitně zhodnotit. To můžeme verifikovat později.

10.6.2 Aktivita – Pantomima

(inspirace od Hakové, 2021 – „Co mě baví“, č. 30, s. 58)

Hodnota: Přemýšlíme a radujeme se – nadšení

Skrze tuto aktivitu se mohou děti více rozvinout nejen v *kreativní a sociální* složce své osobnosti, též jim aktivita přispívá k rozvoji *myšlení* v představivosti.

Provázanost témat: Důvěra, Láska, Společně, Spolu je nám dobře, Ctíme pravidla, Vnímáme a nasloucháme, Jednáme poctivě, Dáváme a přijímáme, Jsme odvážní a vytrvalí, Máme se rádi, Serviam

Přínos: rozvoj představivosti a vnímání nejen emocí u sebe i druhého, větší stmelení kolektivu, odreagování

Délka: 30 minut

Fyzická náročnost: malá

Psychická náročnost: střední

Hlavním cílem pantomimické hry je budování sebedůvěry (při pantomimě ve dvou se posiluje důvěra i v druhého člověka); zapojení kognitivního procesu, které je potřebné ke kritickému myšlení a rozvíjení schopnosti umět se zasmát sám sobě.

Cíle:

S – Děti pomocí pantomimické hry se nejen odreagují, ale též posílí vzájemné vztahy a přispěje jim to k uvědomění si sebe i druhého, vcítění se.

M – Děti projevují nadšení a spolupracují mezi sebou.

A – Děti se zapojí a při hře se společně zasmějeme.

R – Zábava pro všechny zúčastněné děti.

T – Během odpoledního programu.

Cíle podle specifík osobnosti:

- Dítě s podezřením na Aspergerův syndrom se zúčastní alespoň motivační části.
- Dítě s poruchou pozornosti potřebuje víc mojí pozornosti. Aby vnímalo, kdy už děti předvádějí činnost, musím ho oslovit.
- Dítě s projevy nezralosti na svůj věk se zapojí tím, že během motivační části dokáže vyjádřit, co vidí na fotografii za činnost.

Pomůcky: karta ctnosti „nadšení“, fotografie z aktivit dětí, papírky, psací potřeby, klobouk, případné rekvizity (děti mohou využít věci, hračky apod., které jsou ve třídě), na papíře napsané otázky k reflexi

Příběhová linka:

Přizvu děti k oválnému stolu, kde mám předem nachystané fotografie (vytištěné fotografie z aktivit, které jsme společně dělali) a uprostřed mezi nimi mám kartu ctnosti „nadšení“ (viz v příloze obrázek „Nadšení“). V rámci motivace se děti zeptám, co vidí, co na fotografiích dělají, jak se tváří, zda dokáží pojmenovat emoce, zda vypadají radostně, spokojeně, nechám je o tom chvilku mluvit. Poté se zeptám, zda vnímají nějakou spojitost mezi fotografiemi a kartou ctnosti „pocitvost“. To nám poslouží nejen k tomu, aby začaly přemýšlet, co dělají rády, rovněž se učí pojmenovávat emoce a mluvit o nich. Následně děti pozvu, aby popřemýšlely, co je baví, napsaly to na papírky, složily je a vhodily do klobouku. Potom se zeptám, zda je nějaký odvážný dobrovolník, který by chtěl začít, ten bude losovat první lísteček. Nyní vysvětlím, jak budeme pokračovat dál: po vytáhnutí lístečku má každý chvilku na promyšlení, jak nám ostatním ukáže pomocí pantomimy činnost, kterou si vylosoval. Následně předvádí a ostatní děti hádají. Kdo uhodne, losuje další lísteček. Díky této aktivitě se děti rozvíjejí v představivosti, empatii, neverbální komunikaci, musí přemýšlet, jak něco beze slov vyjádřit tak, aby to druhý pochopil. A zároveň se společně odreagujeme a zažijeme radost, nadšení, zábavu.

Reflexe s dětmi:

Na závěr se ještě společně zamyslíme: „Jak se cítíme při oblíbené činnosti? Kde v těle cítíme nadšení? Jak vypadá obličej člověka, který dělá to, co ho baví? Proč je pro nás nadšení důležité?“

Reflexe po programu:

Před začátkem aktivity jsem děti informovala, že se všichni sejdeme okolo stolu, kde mám pro ně něco nachystané (motivační fáze) a poté si budou moci vybrat, zda si chtějí společně něco zahrát či chtějí mít volnou hru. Velmi mě potěšilo, že zhruba půlka dětí zajásala s tím, že jsou zvědaví na další společnou aktivitu a doopravdy se jí rády účastnily. Emoce vyzařující z obrázků se jim podařilo pojmenovat velmi rychle. Při psaní aktivit jich napsaly hned několik. Při prvním losování jsem viděla, jak chlapec váhá, tak jsem jim řekla, že pokud by k tomu potřebovaly pomocníka, tak mohou někoho poprosit o pomoc. S velikým nadšením to přijaly. Tím docházelo k upevňování vzájemných vztahů, prohlubování kamarádství, rozvíjení spolupráce a učení se přijímat nápady druhých. Děti byly z aktivity nadšené, některé děti chtěly losovat vícekrát. Díky vzájemné výpomoci a odchodu několika dětí na kroužek jsem jim to mohla umožnit. Kvůli úspoře času jsem trochu poupravila průběh reflexe. Poprosila jsem děti, aby vytvořily čtyři skupinky a každá skupinka dostala papírek s otázkou, měly chvílku na zamyšlení a napsání svých odpovědí na druhou stranu papíru. Následně jsme se shromáždili do kroužku a společně jsme se sdíleli. Jeden ze skupiny přečetl otázku a další pověděli, co je k tomu napadlo. Nejtěžší byla pro ně otázka: „Kde v těle cítíte nadšení?“ Odpověděli: „V duši, v srdci a v ruce.“ U otázky: „Jak vypadá obličej člověka, který dělá to, co ho baví?“ namalovaly hlavu člověka, jak se usmívá. Dílčí cíle splněny.

Vyhodnocení cílů:

Záměrem aktivity bylo budování sebedůvěry a její prohloubení, zapojení myšlení k představivosti případně fantazii a rozvíjení schopnosti umět se zasmát sám sobě.

Byla jsem překvapena počtem chlapců, kteří se zapojili. Ze sedmi přítomných se účastnili čtyři (Adolf, Ota, Matouš, Mikuláš), a zapojila se také Hana, která má těžkosti se soustředěním. Jak jsem očekávala, bylo potřebné ji občas upozornit, že děti již začaly představovat pantomimu.

Atmosféra byla velmi příjemná, humorná a dětem, které se pro hru rozhodly (z přítomných dvaceti dětí se zapojilo osm), se aktivita velmi líbila. Díky možnosti představování pantomimy ve dvojicích, obavy a nervozita u dětí velmi rychle opadla a svým „jásotem“ projevovaly nadšení. Byly rády, že některé děti se účastnily jen části programu (po napsání oblíbené aktivity a vhození lístečku do klobouku už dál

nepokračovaly). To je důkazem umění vcítit se do druhého člověka a porozumět mu i bez pomoci slov.

Obrázek 12 Hra – Pantomima

10.6.3 Aktivita – Svatý Jan Nepomucký a poctivý závod

(inspirace od Hakové, 2021 – „Poctivý závod“, č. 47, s. 88, při přípravě programu jsem zůstala jen u názvu poctivého závodu, zažití poctivosti jsem dětem dopřála skrze známou hru „Elektrika“, některé děti ji hrály poprvé)

Hodnota: Máme víru a naději – důvěra

Jednáme poctivě – poctivost, čestnost

Díky této aktivitě *posilujeme lásku a důvěru v Boha a lidi.*

Provázanost témat: Modlitba, Láska k Bohu a člověku, Důvěra, Společně, Spolu je nám dobře, Ctíme pravidla, Vnímáme a nasloucháme, Dáváme a přijímáme, Přemýšlíme a radujeme se, Jsme odvážní a vytrvalí, Máme se rádi, Serviam.

Přínos: budování poctivosti a vzájemné důvěry

Délka: 45 minut

Fyzická náročnost: malá

Psychická náročnost: velká

Hlavním cílem je upevnění vlastní osobnosti v poctivosti, upřímnosti k sobě, k druhým i k Bohu.

Cíle:

S – Aktivita dětem pomůže v rozvoji poctivého jednání.

M – Uvidím, že děti při hře hrají podle pravidel.

A – Pro zpříjemnění hry umožním dětem hrát o sladkost.

R – S dětmi si připomeneme život sv. Jana Nepomuckého.

T – Aktivita se uskuteční v rámci odpoledního programu.

Cíle podle specifík osobnosti:

- Dítě s podezřením na Aspergerův syndrom se nejspíš nezapojí.
- Dítěti s poruchou pozornosti budu muset připomínat pravidla i během hry.
- Pokud se zapojí dítě s projevy nezralosti na svůj věk, může být pro něho hra zábavou.

Pomůcky: obrázky – karta ctnosti „poctivost“ a sv. Jan Nepomucký, židličky, krabičku se sirkami (na házení, a tak vysílání signálu na domluvené znamení), balené bonbóny nebo jiné odměny

Upravená pravidla ke hře „Elektrika“: Děti jsou rozděleny na dvě skupiny. Dvě řady sedí na židlích zády k sobě. Každá skupina se drží za ruce, první se dívá na krabičku od sirek a čeká na signál, ostatní se dívají dozadu směrem k cíli, drží se za ruce a čekají na signál stisknutí ruky, že padlo domluvené znamení. Stisk musí dojít k poslednímu dítěti z dané skupiny a dotyčný musí co nejrychleji sebrat bonbón či jinou určenou věc. Komu se to podařilo, bere si odměnu, jde dopředu, skupina se o jedno posouvá a výherce se stává vysílačem signálu pro danou skupinu. (Lze to hrát i skupinově, tehdy odměnu získá skupina, jejíž členové se vystřídají první.

Příběhová linka:

S dětmi, které se chtějí zúčastnit společné aktivity, se posadím do komunitního kruhu, ve kterém máme uprostřed kartu ctnosti „poctivost“ (viz v příloze obrázků „Poctivost“). Budeme si povídat o tom, co na obrázku vidí, zda vědí, o čem to je, o jaké hodnotě. Potom se zeptám, zda si vzpomenou na svatého, o kterém jsme si už povídali a žil podle té hodnoty (sv. Jan Nepomucký). Připomeneme si jeho život a povzbudím je k aktivitě, skrze kterou můžeme posílit svoji poctivost. Následuje hra „Elektrika“.

Reflexe s dětmi:

V komunitním kruhu formou otázek: „Podařilo se vám být poctiví, dodržovat pravidla? Co vám pomáhalo v poctivosti? Co vás bavilo? Chtěli byste si tuto hru zahrát někdy znovu?“

Reflexe po programu:

Účastnilo se jen osm dětí. Velmi mě oslovilo vyjádření Noemi, která kartu ctnosti „poctivost“ popsala takto: „Holčička volá na chlapečka, že mu vypadla peněženka a podává mu ji.“ A poté mě překvapilo, že jediná Marta si vzpomněla na sv. Jana Nepomuckého a ve stručnosti nám převyprávěla jeho život, především ten úsek o jeho životě, kdy nechtěl vyzradit zpovědní tajemství. Během společného setkání jsme si povídali o tom, co je to poctivost, a zda také my můžeme být poctiví a kdy. Když jsme chystali židličky na hru, tak tři děti odešly za ostatními hrát si. Potěšilo mě, že i tak hrály děti s nadšením, dokonce se nabídla Lenka, že by chtěla házet s krabičkou. Svolila jsem, a mohla tak zakusit moji důvěru vůči ní. Společná reflexe se nám nepodařila zrealizovat, ale Viktorie a Celestýna, které se zúčastnily jen začátku, své jednání reflektovaly. Když uviděly, že děti mohly vyhrát čokoládový peníz, řekly: „Oni měli čoko?“ a následně Celestýna řekla: „Nemusíme mít všechno.“ A Viktorie to zopakovala: „Ano, nemusíme mít všechno.“ A pokračovaly v své hře. Dílčí cíle splněny a vnímám, že i hodnotově rostou.

Vyhodnocení cílů:

Tato aktivita byla zaměřena na budování vnitřních hodnot, poctivosti a upřímnosti, které se prokážou až s časovým odstupem. Proto zde vyhodnocuji to, co jsem vypožorovala během hry.

Byla jsem překvapena, jak málo dětí se chtělo zúčastnit této aktivity. O to víc mě povzbudilo jejich zapojení a postřehy. Děti přemýšlely, co dělají děti na obrázku, mluvily o tom, co viděly a co jim to připomínalo. Vzpomínaly, kdo to byl sv. Jan Nepomucký a Marta nám připomněla jeho život. Myšlení si rozvíjely vybavováním si informací o jeho životě.

Během aktivity děti rozvíjely nejen kognitivní procesy (pozornost), ale také sociální. Tím, že byly ve vzájemné interakci, musely vnímat, aby vysílaný signál došel co nejrychleji od prvního k poslednímu a ten hbitě vzal čokoládu.

Obrázek 13 Hra – Električka – poctivý závod

10.6.4 Aktivita – Němý člověk

(inspirace od Hakové, 2021 – „Nemohu mluvit“, č. 52, s. 96)

Hodnota: Vnímáme a nasloucháme – porozumění

Skrze tuto aktivitu rozvíjíme především *myšlení*, jak vyjádřit to, co chci říci bez použití slov, *afektivní a sociální* složku osobnosti.

Provázanost témat: Láska k Bohu a člověku, Důvěra, Společně, Spolu je nám dobře, Ctíme pravidla, Dáváme a přijímáme, Přemýšlíme a radujeme se, Jsme odvážní a vytrvalí, Máme se rádi, Serviam

Přínos: rozvoj vnímavosti a citlivosti vůči druhému člověku, posilování trpělivosti

Délka: pondělí–čtvrtek (především v čase oběda)

Fyzická náročnost: malá

Psychická náročnost: velká

Hlavním cílem je vcítit se do druhého člověka, který nemůže mluvit, a budovat úctu k lidem, kteří jsou oproti nám znevýhodněni.

Cíle:

S – Děti se budou snažit o vcítění se do lidí, kteří nemohou mluvit.

M – Na základě pozorování a podle reflexe dětí poznám, jak se jim to dařilo.

A – Některé děti budou aktivitu opakovaně zkoušet.

R – Děti si to alespoň jednou vyzkouší.

T – Aktivita bude nárazově probíhat čtyři dny.

Cíle podle specifík osobnosti:

- Dítě s podezřením na Aspergerův syndrom zkusí alespoň chvíli nemluvit.
- Když se zapojí dítě s poruchou pozornosti, bude pro něho tato aktivita náročnější než pro jiné děti. Z tohoto hlediska bude více posilovat trpělivost.
- Dítě s projevy nezralosti na svůj věk zkusí chvíli nemluvit a během reflexe ho oslovím, aby se mohlo více zamyslet a pojmenovat, jak se může cítit osoba, která nemůže mluvit. Tak mu pomohu lépe se vcítit do druhé osoby.

Pomůcky: –**Příběhová linka:**

Než půjdu s dětmi na oběd, zeptám se dětí, zda vědí, jaké to je, když někdo nemůže mluvit. Jak se asi cítí. Budou mít možnost vyzkoušet si to. V jídelně budou moci zdravit máváním. Kdo bude chtít, může v tom pokračovat i po obědě nebo další dny. Ve čtvrtek si popovídáme, jak se jim to dařilo. Bude to dobrovolné, řeknu jim, že je to zajímavá zkušenost a stojí za to alespoň to zkusit. Následně je budu povzbuzovat a ve čtvrtek si uděláme reflexi v komunitním kruhu.

Reflexe s dětmi:

Otázky: „Jak vám to šlo? Co bylo pro vás náročné? Co bylo pro vás důležité, abyste se domluvily?“

Reflexe po programu:

Aktivita měla velký ohlas. Nejen děti z ní byly nadšené, rovněž paní kuchařky velmi uvítaly, že je v jídelně menší hluk. Hned první den za mnou přišly Celestýna a Viktorie, že vydržely být na obědě celou dobu potichu. Druhý den mi po obědě Ota

s Kryštofem pantomimicky sdělovali, že už druhý den vydrželi nemluvit a pokračují teď ještě dál. Ve čtvrtek jsme se o aktivitě sdíleli v komunitním kruhu:

„Co bylo pro vás náročné?“

Nemluvit.

Potíže s výměnou jídla.

Vydržet nemluvit, když okolo mě nebo na mě někdo mluvil.

„Co bylo důležité, abyste se domluvili?“

Ukazování, představitivost, znaková řeč.

Znalost druhého, když ho znám víc, tak už vím, co třeba daným pohledem chce říci. Když se na nás podíváte takto (ukázka), tak vím, že jsem udělal, co nemám, mám jíst a nemluvit.

Vaše modré oči umí pochválit.

„Co vám to dalo?“

Radost nám i paním kuchařkám.

Trpělivost.

Větší poznání sebe i druhých.

„Jak se asi cítí ti, kteří nemohou mluvit?“

Osaměle.

Jsou smutní, že si nemohou povídat.

Mohou, mají znakovou řeč.

Je to hodně těžké, když někdo ztratí řeč a musí se najednou naučit mluvit jinak.

Z vyjádření dětí můžeme vnímat, že cíle byly naplněny.

Vyhodnocení cílů:

Děti se speciálními potřebami se do této aktivity zapojily okrajově jen chvilku na začátku, jak jsem předpokládala na podkladě poznatků z vývojové psychologie. Dítě, které není dostatečně zralé, je emočně labilnější a rychleji se unaví. Proto i tato aktivita byla pro děti, které nejsou dostatečně zralé, velmi vyčerpávající. Děti s poruchou

pozornosti nebo Aspergerovým syndromem se také hůře soustředí, proto mají podobné obtíže.

Na základě společné reflexe s dětmi můžeme konstatovat, že to bylo pro ně velmi přínosné. Podařilo se jim vcítit se do osob, které nemohou mluvit, a dokonce si uvědomily, že je rozdíl, zda nemluví už od narození, nebo došlo ke ztrátě hlasu následkem nehody či nemoci.

10.6.5 Přespání ve školní družině od pátku 16.00 do soboty 9.30

Dítě s podezřením na Aspergerův syndrom se neúčastnilo. Děti s poruchou pozornosti a s projevy nezralosti na svůj věk mají stejné možnosti a cíle jako ostatní děti.

Na začátku programu jsem se chtěla inspirovat hrou od Hakové (2021) „Zkouška trpělivosti“ (č. 115, s. 203), v novém školním roce jsem zjistila, že pro moji třídu není tato aktivita v rámci školní družiny vhodná. Děti potřebují aktivitu s pohybem. Z toho důvodu jsem se rozhodla trénovat odvalu a vytrvalost během přespání ve školní družině.

Na přespání ve školní družině jsme pozvali ještě třídu 1. B. Mohli jsme tak poznat větší sílu společenství, rozvíjet *sociální* složku osobnosti a více v nás prohloubit hodnoty VS.

Díky přespání ve školní družině jsme mohli s dětmi budovat hned několik hodnot, které se vzájemně doplňovaly a rozvíjely vždy jinou složku osobnosti.

Děti potřebují: přihlášku, karimatku, spacák, pyžamo, hygienické potřeby, svačinu, finanční příspěvek na večeri (60,-Kč), něco na společný stůl ke snídani.

Pedagogové zajistí: přihlášky, večeri, velkou nádobu na pití, šťávu, čaje.

Rozvíjené hodnoty:

- Ctíme pravidla – sebekázeň,
- Spolu je nám dobře – štědrost, pospolitost,
- Dáváme a přijímáme – štědrost, vzájemnost,
- Jsme odvážní a vytrvalí – odvaha, statečnost, trpělivost,
- Máme víru a naději – láska, důvěra, odvaha.

Jednotlivé aktivity:

a) Tvoření a vzájemné darování novoročních přáníček

Rozvíjení *kreativní a sociální* složky osobnosti.

Provázanost témat: Důvěra, Láska k člověku, Společně, Spolu je nám dobře, Ctíme pravidla, Vnímáme a nasloucháme, Jednáme poctivě, Dáváme a přijímáme, Přemýšlíme a radujeme se, Máme víru a naději, Jsme odvážní a vytrvalí, Máme se rádi, Vážíme si okolí, Serviam

Přínos: prohloubení vzájemných vztahů

Délka: 90 minut

Fyzická náročnost: malá

Psychická náročnost: střední

Hlavním cílem je rozvíjet v sobě štědrost vůči druhým a též schopnost přijmout od někoho dárek. A tím se umět vzájemně ocenit.

Cíle:

S – Každé dítě tvoří novoroční přáníčko; děti se vzájemně obdarují.

M – Přáníčko vyjde na každého a na dětech uvidím nadšení.

A – Některé děti budou chtít vyrobit více přáníček.

R – Každé dítě vytvoří jedno přáníčko.

T – Aktivita je na začátku přespání.

Pomůcky: čtvrtky velikosti A5 (60ks), barevné papíry, ozdoby na papír (hvězdičky apod.), raznice na papír, lepidla, nůžky, pastelky, fixy

Příběhová linka:

Přivítáme děti na společném přespání. Řekneme jim, že dnešní večer je speciální. Nejen, že poprvé přespáváme v družině, zároveň je to na začátku nového roku, proto budou mít teď čas, aby pro kamarádku či kamaráda vytvořily novoroční přání. Každý vytvoří jedno. Pozor! Na přání napíšeme jen své jméno, protože přáníčka, až je vytvoříme, dá každá třída zvlášť, a pak bude losování. Děti ze třídy 1. B si budou losovat přáníčko od dětí z 2. A a obráceně. Tak ten, kdo si vytáhne přáníčko, bude vědět, kdo ho pro něho udělal a může mu poděkovat. (Tato aktivita se prolíná s druhou aktivitou.) Kdo bude mít

přáníčko vytvořené, vhodí ho do krabice a bude moci začít stavět z Kaply. Úkolem dětí bude, aby jako třída postavily společnou stavbu, kterou pak představí druhé třídě.

Reflexe s dětmi:

Po skončení aktivity se děti zeptáme: „Proč je dobré se obdarovávat? Čím vším mohu druhého obdarovat, potěšit?“

Reflexe po programu:

Dvě děti z 1.B nedorazily, tak jsme musely s kolegyněmi nepozorovaně dvě přáníčka vytvořit, aby se na každého dostalo. Panovala veselá nálada, a i přes velký počet dětí se nám podařilo udržet nadšení po celou dobu. Děti si více uvědomily, že i malý dárek dokáže druhému udělat velkou radost – někdy stačí obrázek, kytička či „jen“ úsměv. Cíle byly splněny.

Obrázek 14 Tvoření novoročních přání

Vyhodnocení cílů:

Při výrobě přáníčka byly některé děti brzy hotové. Více času potřebovaly děti, které byly pečlivější a preciznější. Svědčí to o jedinečnosti dětí, na kterou upozorňuje sv. Anděla. Je důležité vnímat tyto rozdíly, proto jsme propojili výrobu přáníček a stavbu z Kaply, aby rychlejší děti měly navazující činnost, a ty, které potřebují více času, mohly dokončovat detaily na společné stavbě.

Podle Kohlberga jsou tyto děti v morálním vývoji mezi prekonvenční a konvenční úrovní a bylo to pozorovatelné i na našich dětech. Některé bylo třeba víc pochválit, jiné potřebovaly vědět, co se od nich konkrétně očekává. Proto jsme je v rámci motivace

povzbuzovaly, aby udělaly takové přáníčko, jaké by samy chtěly dostat. Některé děti byly natolik vnímavé, že chtěly, aby dostaly přání i paní učitelky.

Díky losování mohl někdo poprvé oslovit jménem kamaráda, kterého do této chvíle ani moc neznal. Přestože trvalo dlouho, než tolik dětí poděkovalo, dařilo se jim tuto chvíli neurychlit a zakusit, jaký je rozdíl, když je předávání přání bez očního kontaktu, nebo s ním. Tím v sobě rozvíjely štědrost, učily se vzájemně kladně se ohodnotit, a tak rozvíjely sociální dimenzi osobnosti.

b) Budování společné stavby ze stavebnice „Kapla“

Rozvíjení *fantazie, myšlení* v představivosti a *sociální* složky osobnosti.

Děti při společné stavbě vnímají různorodost názorů, představ a povah svých spolužáků. Porovnávají způsoby komunikace a seznamují se s tím, jak naložit se situacemi, kdy se nenaplnují jejich očekávání a představy. Při opakovaných stavbách se učí vzájemnému respektu, toleranci a porozumění, následně radosti z týmové spolupráce. Při nezvládnutí situace se učí vzájemně se omluvit.

Provázanost témat: Důvěra, Láska, Společně, Spolu je nám dobře, Ctíme pravidla, Vnímáme a nasloucháme, Jednáme poctivě, Dáváme a přijímáme, Přemýšlíme a radujeme se, Máme se rádi, Vážíme si okolí, Serviam

Přínos: budování spolupráce, rozšíření srdce vůči druhým lidem

Délka: 60–90 minut

Fyzická náročnost: malá

Psychická náročnost: střední

Hlavním cílem je prohlubovat v dětech úctu k druhému i k sobě tím, že budou respektovat názor druhého a nebudou se bát říci svůj pohled a po společném sdílení dojdou ke společnému cíli, tj. stavbě.

Cíle:

S – Děti postaví společnou stavbu ze všech dřívěk.

M – Každá třída má k dispozici tisíc dřívěk.

A – Stavba může být nejvyšší, nejrozsáhlejší, nejmenší, nejzajímavější...

R – Děti mohou vybudovat jakoukoli stavbu.

T – Děti musí stihnout postavit stavbu v určeném čase.

Pomůcky: dvě stavebnice „Kapla“

Příběhová linka:

(Aktivita volně navazuje na předcházející.) Děti, máte za úkol postavit společnou stavbu za třídu. Je jedno, jak bude vypadat, důležité je, aby se všichni zapojili a měli na stavbě svůj podíl, něco vybudovali. Následně stavbu představíte druhé třídě (reflexe).

Reflexe s dětmi:

Shromáždíme se v jedné třídě, kde děti dané třídy představí se dílo. Projevíme jim uznání a zeptáme se na doplňující otázky: Měli jste nějaké nedorozumění? Jak jste ho řešili? Z čeho máte radost? Chcete ještě něco ke stavbě říci? Potom jim poděkujeme a zatleskáme. Pak se přesuneme do druhé třídy, kde to bude probíhat stejně.

Reflexe po programu:

Program se vydařil. Nečekala jsem, že vyvstanou v některých případech tak velká nedorozumění. Přestože má třída je zvyklá budovat společné stavby, nyní jim občas dělalo těžkosti dohodnout se. Nakonec se zvládli domluvit, aniž bych musela zasahovat. Ve vedlejší třídě nastalo velké dělení do malých skupinek, některé děti přímo „sokromničily“. Paní vychovatelka si je svolala a znovu jim připomněla zadaný úkol, že to má být společné dílo, pokud se jim tedy nepodaří domluvit, budou muset stavebnici vrátit s tím, že nemohou úkol splnit. Jak se rozhodnou? Bylo to pro ně tak oslovující, že daly „svá“ dřívka do společného a začaly budovat společnou stavbu. Bylo to nádherné dílo. Cíle byly nejen naplněny, dokonce předčily má očekávání. Děti z 1. B na vlastní kůži zakusily, že stojí za to odvážně se zříci svého ve prospěch ostatních a být vytrvalý při budování něčeho nového. Je to pak radost pohledět a srdce jásá radostí, novým životem.

Obrázek 15 Stavba z Kaply (2. A)

Vyhodnocení cílů:

Na začátku samotného stavění chtěly děti krásné společné dílo. Nečekaly však, že to nepůjde „hladce“. Některé spontánně projevily své emoce – hněv, lítost, nadšení, zklamání... V té chvíli jsme jako vychovatelky měly příležitost využít svou schopnost unést dětské emoce, jak nás k tomu vedou Černý a Grafová ve své knížce „Děti a emoce“: zachovat klid a provést děti od uvědomění si toho, co se děje, přes rozebrání situace, vyjádření emocí až k nalezení způsobu, jak lze nedorozumění vyřešit.

Děti se učily vnímat okolní svět a reagovat na měnící se podmínky v průběhu stavby. Na základě této zkušenosti děti poznaly, že není dobré potlačovat své emoce, ale je nezbytné vzájemně komunikovat, respektovat se a spolupracovat. Díky tomu následně zakusily důvěru v sebe i v druhého člověka. To vše vedlo k osobnostně sociálnímu rozvoji dětí.

c) Stezka odvahy v kostele

Rozvíjení *pohybové, sociální a duchovní* složky osobnosti

Provázanost témat: Modlitba, Láska k Bohu a k člověku, Důvěra, Společně, Spolu je nám dobře, Ctíme pravidla, Vnímáme a nasloucháme, Jednáme poctivě, Dáváme a přijímáme, Máme se rádi, Vážíme si okolí, Serviam

Přínos: posílení odvahy a víry v Boha

Délka: 60 minut

Fyzická náročnost: malá

Psychická náročnost: střední – velká

Hlavním cílem je posílit sebedůvěru dítěte, aby se pozvedlo jeho sebevědomí a rostla důvěra v Boha a odvážněji překonávalo překážky, které ho mohou v životě potkat. A hledalo pomoc u Boha, který se k nám sklání a daruje se nám.

Cíle:

S – Děti projdou kostelem k betlému (cesta vyznačena svíčkami).

M – Děti se zúčastní.

A – Akceptovat, že některé děti se nebudou chtít účastnit.

R – Do kostela budu děti doprovázet po skupinkách, začátek a konec cesty bude v sakristii.

T – Aktivita je realizovatelná cca od 18.30, kdy už je venku tma.

Pomůcky: tři svíčky ve sklenici, jedna svíce, sirky

Příběhová linka:

Děti, už je venku tma, chtěly byste zažít nějaké dobrodružství? Byl jste už někdo po tmě v kostele? V našem kostele? Kdo chcete, budete mít teď možnost. Budeme chodit po skupinkách a až se vrátíme zpátky, převléknete se do pyžama.

V kostele: „Chcete si to užít? Je proto potřeba, aby až se vrátíte, jste nemluvili o tom, co jste viděli. Je to možné? Ten, kdo se vrátí, bude stát u věšáku. Až vejдете do kostela, půjdete k velkému světlu uprostřed kostela a od něho uvidíte další veliké světlo, tam půjdete, můžete se tam krátce pomodlit a pak projdete touto kaplí (ukáži ji) sem. Chce se někdo na něco zeptat? Kdo by chtěl jít první?“

Reflexe s dětmi:

Otázky: „Jaké to bylo? Báli jste se? Co jste dělali u betléma? Co byste k tomu chtěli ještě říci?“

Reflexe po programu:

Programu se zúčastnilo třicet dětí – deset dětí z první třídy a dvacet dětí ze druhé (mé) třídy. Šli jsme do kostela na třikrát (deset dětí ve skupině). S každou skupinou to bylo trochu jiné. První skupina byli prvňáci. Některé děti chtěly jít po dvojicích, tak jsem jim to umožnila. U betléma se poměrně dlouho modlili, proto jsem druhé skupině řekla, že kdo by se chtěl modlit déle, může se modlit v kapli, až budou čekat na ostatní. Myslela jsem, že se budou druháci bát méně, ale třetí skupina se hodně bála, většina šla buď hned ve dvojici nebo měli mezi sebou rozestup. Když přišli, tak jich chtěla jít většina znovu po jednom. Z časových důvodů to nešlo, tak jsem jim nabídla, že mohou jít ještě jednou jako skupina. Tehdy pro ně nastala opravdová stezka odvahy, protože jsem šla druhou stranou k betlému, abychom se u něho potkali. Když jsem přišla k betlému, děti tam nebyly, zavolala jsem na ně: „Kde jste?“ A v tu chvíli ke mně přiběhly, protože se lekly, nečekaly, že na ně promluví. Všichni jsme se tomu společně zasmáli. Dílčí cíle byly naplněny a věřím, že všechny děti byly posíleny v odvaze překonávat svůj strach ze tmy.

Obrázek 16 Stezka odvahy 1

Obrázek 17 Stezka odvahy 2

Vyhodnocení cílů:

Stezku odvahy děti začínaly o hodinu později, protože jsme nechtěly urychlovat předchozí činnosti (předávání přáníček, sdílení nad stavbami z Kaply a večeři se slavnostním „novoročním“ přípitkem s dětským šampaňským). Pozdější čas byl možná pro některé děti důvodem, proč se nechtěly účastnit, nebo se možná bály.

Děti, které se zapojily, projevovaly nadšení a touhu zopakovat si cestu kostelem, především ty, které chtěly jít ve dvojicích. To je důkazem, že jejich sebedůvěra se posílila a vzrostla jejich odhodlanost překonávat překážky, v tomto případě tmu.

Vztah s Bohem se během aktivity též prohluboval. Děti dlouho spočívaly u betléma a modlily se. Jen několik dětí se vrátilo brzy. To mě během aktivity s druhou skupinou přivedlo k myšlence vyfotit děti u betléma.

Pokračování přespávání ve školní družině:

Po příchodu z kostela a následné večerní hygieně bylo ještě pro některé děti velmi důležité krátké osobní sdílení s vychovatelkou, protože to byla jejich první zkušenost, kdy usínaly bez rodičů. Děti usínaly s pocitem bezpečí (Maslowova pyramida), jelikož věděly, že se mohou během noci na vychovatelky kdykoli obrátit. Irena nemohla mezi dětmi dlouho usnout, protože jí bylo smutno, tak spala vedle nás (vychovatelek).

Ráno, když se děti postupně probouzely, měly ještě možnost společného sdílení a zábavy, než byla společná snídaně. Poté bylo nutné sbalit si věci. Děti si vzájemně vypomáhaly a my (vychovatelky) jsme pomáhaly nejpotřebnějším.

Díky této „akci“ mělo každé dítě příležitost budovat a upevňovat vztahy se spolužáky i vychovatelkami, pocítit povzbuzení a emocionální podporu, posílit myšlení v představivosti, fantazii, přemýšlení o druhých, vybavování si hodnot, vzájemné porozumění, a tak pracovat na osobnostně sociálním rozvoji.

10.6.6 Zázračný klobouk

(inspirace „Tajemství v klobouku“ č. 88, s. 159)

Hodnota: Máme se rádi – sebeúcta, sebeláska

Díky této aktivitě mohou v sobě děti rozvíjet *kognitivní, osobnostně sociální a duchovní* složku osobnosti.

Provázanost témat: Modlitba, Láska k Bohu a k člověku, Důvěra, Společně, Spolu je nám dobře, Ctíme pravidla, Vnímáme a nasloucháme, Jednáme poctivě, Dáváme a přijímáme, Přemýšlíme a radujeme se, Máme víru a naději, Jsme odvážní a vytrvalí, Serviam

Přínos: uvědomování si vlastní hodnoty a rozvíjení sebeúcty

Délka: 45 minut

Fyzická náročnost: malá

Psychická náročnost: střední – velká

Hlavním cílem je rozvoj sebeúcty skrze zážitkovou aktivitu a uvědomění si Boží lásky k nám.

Cíle:

S – Děti samy sobě projeví lásku úsměvem a vyslovením: „Mám Tě rád/a.“ do zrcátka, ve kterém se vidí.

M – Děti se této aktivitu zúčastní.

A – Děti aktivitu přijmou a budou spolupracovat.

R – Děti se usmějí do zrcátka.

T – Program stihneme v rámci odpolední aktivity.

Cíle podle specifík osobnosti:

- Dítě s podezřením na Aspergerův syndrom se podívá do zrcátka a usměje se.
- Dítě s poruchou pozornosti aktivitu zvládne bez potíží.
- Dítě s projevy nezralosti na svůj věk aktivitu zvládne, ale očekávám, že během programu bude na sebe upozorňovat zbytečným mluvením.

Pomůcky: klobouk, obvazová vata (do klobouku pod zrcátko), zrcátko (do klobouku), látka (aby nebylo vidět do klobouku), knížka „Jsi úžasný“, napsané lístečky (*Ty jsi můj milovaný syn; ty jsi má milovaná dcera; jsi pro mě velmi důležitá; jsi pro mě velmi důležitý; jsi úžasný, protože jsem tě stvořil já a já chyby nedělám; jsi úžasná, protože jsem tě stvořil já a já chyby nedělám.*)

Příběhová linka:

Aktivitu společně zahájíme v komunitním kruhu. Uprostřed je klobouk, ve kterém je zrcátko, klobouk je z části přikrytý látkou, aby do něho nebylo vidět. Na začátku děti povzbudím, aby v duchu zkusily uhádnout, co se v klobouku ukrývá. Nechám chvíli pauzu. Poté jim řeknu, že bude klobouk putovat do kolečka a pokud si chtějí tuto aktivitu opravdu užít, je důležité, aby se dovnitř podíval vždy jen ten, kdo ho má. Až se klobouk ke mně vrátí, zeptám se dětí, co si myslely, že tam je. Potom sdělím, že klobouk bude kolovat ještě jednou a když ho budeme mít v ruce, usmějeme se na sebe a řekneme: „Mám tě rád/a.“

Reflexe s dětmi:

Poté se děti zeptám, které kolečko bylo pro ně příjemnější, zda si o sobě někdy myslily něco nehezkého nebo o sobě nehezky mluvily? Popovídáme si o tom, jak nás ovlivňují slova, která slyšíme. Následně ukáži knížku „Jsi úžasný“ a zeptám se, kdo si na ni vzpomíná? „*Co o nás říká Bůh?*“ Nechám děti mluvit, popř. připomenu obsah ukázáním obrázků z knížky, přečtu kousek z knížky, kde je: „*Jsi úžasný, protože jsem tě stvořil já a já chyby nedělám.*“ Rozložím lístečky na koberec, oslovím některé děti, aby to přečetly, a poté je připneme na nástěnku.

Reflexe po programu:

Inspirojící aktivita je určena pro děti od mateřské školy, proto jsem se nebála ji upravit a ponechat jen to, že se budou děti dívat do klobouku se zrcátkem. Někdy si s dětmi společně povídáme na různá témata, tak jsem si myslela, že by to mohly zvládnout. Netušila jsem, že pro ně bude dívání se do klobouku taková legrace, hodně se u aktivity smály, některé děti dělaly „opičky“. Je zajímavé porovnání chování skupiny a jednotlivce. Jeden chlapeček musel odejít domů ještě, než k němu připutoval klobouk. Nechtěla jsem, aby přišel o prožitek z aktivity, tak jsem mu dopřála zkrácenou verzi na chodbě. Nejprve se jen podíval do klobouku a poté jsem mu řekla, ať se podívá znovu, usměje se na sebe a řekne: „Mám Tě rád.“ Bylo pěkné vidět, jak se usmívá a nemůže se vynadívat. Domnívám se, že u něho došlo k naplnění cíle i bez připomenutí si knížky „Jsi úžasný“. Zatím nedokáži odhadnout, na kolik děti prožily radost ze sebe, avšak co se týká uvědomění si Boží lásky k nám, či alespoň připomenutí si jí, to se nám společně podařilo. Většina dětí si vzpomněla, že jsme knížku četli a kolektivně jsme si připomenuli, jak jsme pro Eliho (Boha) všichni velmi důležití, jak moc mu na nás záleží a má nás moc rád.

Vyhodnocování cílů:

Naladění dětí neumožnilo prožít aktivitu s vnímavostí a vážností okamžiku. Děti jsou v porovnání s ostatními třídami neukázněné a promítá se to i do společných aktivit. Stále vyrušují, povídají si mezi sebou a nevnímají, co se děje v jejich okolí. Také jsem správně neodhadla jejich schopnost udržet pozornost delší dobu. Příště by bylo vhodnější, aby po krátkém úvodu mohly něco vytvořit, a tak ztvárnit sebe. Buď by se mohly držet navrhované aktivity, nebo vyzkoušet sedět naproti sobě a malovat se vzájemně. Tím by dosáhly i větší vnímavosti druhého.

Na základě pozorování dětí a jejich reakcí během aktivity jsem poznala, že nejpřínosnější pro ně byla ta část programu, kdy jsme společně mluvili o knížce „Jsi úžasný“ od Maxe Lucada. To, že jsem ji měla s sebou, pomohlo dětem vzpomenout si na její obsah (kognitivní proces). Přestože jsem s dětmi seděla v komunitním kruhu, spontánně se shlukly okolo mě a chtěly, abych z knihy četla víc než jen několik odstavců, které jsem měla naplánované k přečtení. Hned věděly, že Eli představuje Boha Otce a pozorně naslouchaly, jak čtu o Eliho lásce ke Kašparovi, který představuje každého z nás.

10.6.7 Pavučina – reflexe jako samostatný programový prostředek

(inspirace – osobní zkušenost)

Hodnota: Máme se rádi

Díky této aktivitě mohou v sobě děti rozvíjet *osobnostně sociální, kognitivní a emoční* dimenzi osobnosti.

Provázanost témat: Láska k Bohu a k člověku, Důvěra, Společně, Spolu je nám dobře, Ctíme pravidla, Vnímáme a nasloucháme, Jednáme poctivě, Dáváme a přijímáme, Přemýšlíme a radujeme se, Máme víru a naději, Jsme odvážní a vytrvalí, Serviam

Přínos: rozvoj sebeúcty a posílení třídního kolektivu

Délka: 45 minut

Fyzická náročnost: malá

Psychická náročnost: střední – velká

Hlavním cílem je reflexe celého programu, tj. na základě jejich chování a vyjadřování se o sobě a spolužácích poznám, zda se jejich myšlení o sobě a spolužácích zlepšilo. Druhým hlavním cílem je rozvoj sebeúcty, úcty k druhým a upevnění třídního kolektivu.

Cíle:

S – Děti si vzájemně vyjádří, čeho si na druhém váží, a tím se společně povzbudí a posilní kolektiv.

M – Každé dítě bude schopné říci jednu hezkou věc o spolužačce nebo spolužákovi, které/mu bude házet klubíčko.

A – Děti přijmou pravidla aktivity.

R – Děti někdy pravidla poruší, a to využijeme jako příklady, na kterých si ukážeme, jaké jsou důsledky toho, když se nedodržují pravidla a budeme se společně snažit najít způsob zlepšení.

T – Program proběhne v den, kdy děti mají školní vyučování pouze do 11.40, protože na aktivitu je potřeba, aby děti nebyly moc unavené a abychom měli dostatek času.

Cíle podle specifík osobnosti:

- Dítě s podezřením na Aspergerův syndrom se zapojí do aktivity.
- Dítě s poruchou pozornosti bude schopno zapojit se do společné aktivity.
- Dítě s projevy nezralosti na svůj věk vydrží u aktivity až do konce.

Pomůcky: ovečka (plyšák), klubíčko vlny

Příběhová linka:

Po obědě pozvu děti do komunitního kruhu. Uprostřed bude plyšová ovečka a klubíčko z vlny. Seznámím děti s první částí programu a vysvětlíme si pravidla.

Některému z dětí pošlu klubíčko a řeknu, co se mi na něm líbí. Konec provázku si nechám v ruce, a tak to bude pokračovat. Někoho si vybere, řekne, co se mu na něm líbí, chytne si provázek a hodí klubíčko tomu, koho si vybral. Nemůže dávat klubíčko dětem, které jsou vedle nich a těm, které už klubíčko měly. Děti musí být opatrné, aby se jim vlna nepřetrhla.

Vezmu klubíčko a znovu vysvětlím, co bude následovat (mnoho dětí bývá nepozorných, proto to raději zopakuji, aby věděly, co mají dělat), a začnu. Chytnu si konec vlny a hodím klubíčko „nejméně oblíbenému“ dítěti ve třídě, abych zajistila, že se k němu klubíčko dostane dřív než na konci. Řeknu, co se mi na něm líbí, připomenu, ať si chytí vlnu a někoho si vybere a řekne o něm něco pěkného. Nechám aktivitu plynout a v případě potřeby do hry vstoupím. Když se vlna přetrhne, nebudu tomu okamžitě věnovat pozornost, ale vyčkám na reakci dětí, abychom si mohli o situaci povědět, až budeme mít nataženou celou pavučinu. Tehdy proběhne reflexe nad pavučinou (viz reflexe s dětmi).

Následně představím druhou část programu: „Nyní bude putovat klubíčko zpátky a každý z vás řekne jednu pěknou věc o sobě (co dělá rád, v čem je dobrý). Většinou se stává, že při zpáteční cestě se vlna někde zasekne, je hodně zamotaná, protože v první

části se nedodržovala pravidla. Pokud k tomu dojde, je to příležitost povědět si o nutnosti dodržovat daná pravidla.“

Na závěr se už jen krátce dětí zeptám, zda se jim hra líbila (škála) a co si z ní odnášejí.

Reflexe s dětmi:

Otázky: „Děti, co vám to připomíná? Co je to pavučina? K čemu slouží? Co se stane, když se zničí? Přetrhla se nám naše pavučina? Co jste udělaly? I vztahy jsou křehké a mohou se přetrhnout, co potom? K čemu je dobré držet spolu?“

Reflexe po programu:

Pavučina dětem připomínala spíš hvězdu než pavučinu. Některé se nevyjádřily. V danou chvíli se nedalo přesně spočítat, kolik dětí se vyjádřilo a kolik ne, ale bylo to částečně vyrovnané. Nejprve začaly mluvit o hvězdě, když jsem se zeptala na pavučinu, tak se některé děti přiklonily k pavučině. Takže přibližně pět dětí se přiklání ke hvězdě, další čtyři k pavučině a sedm se nevyjádřilo. Na hvězdu jsem nebyla připravená. Doopravdy jsme vytvořily spíše hvězdu než pavučinu, protože byly děti u aktivity hodně neklidné (povídaly si mezi sebou, tahaly za vlnu, která se přetrhla, začaly ji hned svazovat a pak další přetrhnutí u někoho jiného...). Proto jsem se držela hesla: „Když nevíš, zeptej se dětí.“ Zeptala jsem se, co nám může hvězda symbolizovat, připomínat, a Adolf za chvíli řekl: „Betlémskou hvězdu, ukazuje nám cestu k Bohu.“ Položila jsem další otázku: „Jak můžeme vnímat Boha mezi námi?“ Růžena hned řekla: „Skrze lásku, že se budeme mít rádi.“ Pokračovala jsem: „Jak můžeme druhým projevovat lásku?“ Říkali: „Něco mu dáme, řekneme mu něco pěkného, hrajeme si s ním, pomáháme si, jsme na sebe hodní.“

Druhou částí, kdy měly děti mluvit o sobě, jsem pokračovat nemohla, protože to bylo na ně již dlouhé. Nepředpokládala jsem, že nám první část hry zabere tolik času (téměř půl hodiny). Proto jsem během aktivity od toho upustila a raději jsem věnovala více času reflexi nad hvězdou – pavučinou.

Vyhodnocování cílů:

Kvůli neukázněnosti dětí se první část programu prodloužila, proto jsem nemohla s dětmi uskutečnit jeho druhou část, kde měly mluvit o sobě. Viděla jsem, že již potřebují volnou zábavu.

Jsem však potěšena, že se mi podařilo namotivovat Igora (žáka s podezřením na Aspergerův syndrom), aby se zúčastnil. Spolu s Milenou neměli na začátku chuť pracovat, ale trocha povzbuzení ke společné zábavě je přesvědčila. Hana (žákyně s poruchou pozornosti), Irena a Míkuláš (žáci s projevy nezralosti na svůj věk) se také zapojili. Bylo však náročné udržovat v průběhu aktivity všechny děti se speciálními potřebami ve vzájemném naslouchání. Nedalo se však očekávat více, protože jejich omezení jim více neumožňuje.

Z vyjadřování dětí jsem vyzorovala, že se děti už více znají, vzájemně se napomínají i povzbuzují a dokáží o druhých myslet hezky. To jsem poznala podle toho, jak mezi sebou mluví. Tím se ověřuje konstatování Alsobrook Landrethové o tom, že je důležité o druhých dobře smýšlet, protože to ovlivňuje naše chování a projev úcty vůči nim. (2020, s. 69–71)

Také můžeme vidět rysy z pohledu Duclose, který uvádí, že proto, aby mohl mít člověk úctu k sobě, je potřebné, aby se znal. (2010, s. 29) Věřím, že to platí i v případě, kdy se jedná o druhé – čím víc znám dobré vlastnosti druhých, tím větší k nim mám úctu. Sv. Anděla nám to potvrzuje tím, že nás povzbuzuje, abychom se snažili druhé poznat, protože skrze opravdové poznání rosteme v lásce k nim, tedy i v úctě.

Všechny děti se zapojily a sdělily druhému něco hezkého, někdy řekly i dvě, tři věci. Např.: „Je moc hodný a tichý, nedělá ve třídě hluk. Je s ní zábava. Často se usmívá, a tak šíří kolem sebe radost.“

Při krátké společné reflexi děti vyjadřovaly radost z aktivity. Růžena řekla pevným a radostným hlasem: „Jsem ráda, že jsem se o sobě dozvěděla něco hezkého, mám z toho radost.“ A k ní se začali přidávat další. Z toho vyvozují, že u dětí došlo nejen k posílení sebeúcty, ale i třídního kolektivu.

11 Vyhodnocení programu

Tabulka 2 Vyhodnocení programu pomocí SWOT analýzy

VNITŘNÍ	SILNÉ	SLABÉ
	<p>Děti jsou tvořivé, k sobě velmi vnímavé, snaží si vzájemně pomáhat, jsou otevřené ke spolupráci, učení se novým věcem a byly schopné přijmout Beatu do kolektivu.</p> <p>Děti rozvíjely myšlení (uvažování nad hodnotami, rozhodování, porozumění, poznávání nových věcí, zpracovávání informací), budovaly vzájemné vztahy a dobrý třídní kolektiv, pracovaly na ovládnutí svých emocí a na osobnostně sociálním rozvoji. Všechny rodiny souhlasí s křesťanskou výchovou a většina dětí pochází z věřících rodin. Jsem spontánní, vnímavá na potřeby dětí a otevřená k poznávání jejich charakteru, odvážná (přespávání ve ŠD), naučila jsem se větší trpělivosti. Četnost interakcí mezi dětmi.</p> <p>Dostatek materiálu a pomůcek k aktivitám. Na aktivity jsme měli čas dvakrát týdně, naše třída má největší učebnu s technickým zázemím. Umožnění přespání s dětmi ve ŠD (zázemí a spoluúčast kolegyň).</p> <p>Máme kostel v areálu školy.</p> <p>Dobrá spolupráce s rodiči dětí (souhlas s využitím fotografií).</p>	<p>Speciální potřeby dětí (nezralé děti s ohledem na svůj věk, dítě s poruchou pozornosti a s podezřením na Aspergerův syndrom). Děti jsou velmi pomalé, na všechno potřebují mít více času.</p> <p>Často připravuji program a pomůcky na poslední chvíli, těžko rezignuji ze svých představ.</p>

VNĚJŠÍ	PŘÍLEŽITOSTI	HROZBY
	Zapojit do programu divadelní scénky a hudební činnosti. Možná se v budoucnu zdaří navýšení obyvatelných prostor v rámci školní družiny.	Nedostatek času a prostoru k sepsání postřehů a poznatků. Někdy se zapojilo málo dětí. Měla jsem zdravotní obtíže.

Cíl programu vytvořit, zrealizovat a reflektovat program zaměřený na rozvoj sebeúcty a úcty k druhým pro děti ze školní družiny církevní školy se mi podařilo zcela naplnit.

Vnitřní silné a pomocné stránky

Děti velmi rády vytvářejí nové věci, malují společná výtvarná díla a od druhého pololetí tvoří ze zažehlovacích korálků. Děti jsou k sobě velmi vnímavé zvláště když některé z nich prožívají nějaké těžkosti, jsou hodně citlivé, když někdo pláče, hned ho utěšují a snaží se mu pomoci. Když se Růženě rozbila nádoba, ve které měla oběd, hned k ní přiběhlo několik dětí (Vanesa, Adolf, Irena, Viktorie) a utěšovaly ji, další děti (Ota, Petr, Mikuláš, Faustyna) nebyly přímo u toho, tak se ptaly, co se stalo a Adolf byl tak pohotový, že ji dal svoji svačinu. Mohu říci, že třída je velmi empatická a pružná. Mají široké srdce, umí se přijímat i se svými slabostmi. Přijde mi, že jsou mezi sebou proti druhé třídě více družnější, přátelštější a kontaktní.

Častěji pozoruji, že děti jsou hodně uvolněné, radostné a tvůrčí. Kladu si otázku, zda jsou právě proto tak hlučné. Odvážuji se tvrdit, že naše třída je nejhlučnější a často uvažuji, zda je to dobře.

Mezi dětmi často vznikají nejen pěkné interakce, ale také různá nedorozumění nebo vzájemná provokace. Naštěstí se z nich stávají příležitostí k budování dobrých vzájemných vztahů a vytváření stále lepšího klimatu ve třídě. Děti jsou otevřené ke spolupráci, učí se mezi sebou hezky komunikovat, dokáží se mnou mluvit o těžkostech, které mezi sebou mají a společně nacházíme řešení, které jsou schopná zrealizovat, mnohdy se jedná o vzájemné usmíření (viz příloha z pedagogického deníku).

Ve ŠD máme dostatek materiálu i pomůcek k různým aktivitám. Naše třída má výsadu, že je největší a máme i technické zázemí (notebook, dataprojektor, ...). To je velkou výhodou, protože se děti mohou věnovat více aktivitám najednou nebo mít

postavených více domečků a hrát si na království (velmi oblíbená zábavná činnost). Děti mají dvakrát týdně školní vyučování jen do 11:40 a samy na začátku školního roku souhlasily, že v tyto dny můžeme mít nějaké společné aktivity.

Před začátkem tohoto školního roku došlo z různých důvodů ke změně vychovatelek a velmi se radujeme, že spolu dobře vycházíme a spolupracujeme mezi sebou. Díky tomu jsem mohla s kolegyněmi uskutečnit přespávání dětí ve ŠD, které bylo první v historii (do té doby spaly děti se svými učiteli jen v budově školy) a později jsme si zorganizovaly i přespávání vychovatelek.

Přespávání ve ŠD, tvoření různých výrobků a společná účast dětí na aktivitách velmi rozvíjí jejich myšlení (uvažování nad hodnotami, rozhodování, porozumění, poznávání nových věcí, zpracovávání informací), zároveň budují vzájemné vztahy, dobrý třídní kolektiv, učí se ovládat své emoce a pracují na osobnostně sociálním rozvoji. V únoru do jejich třídy nastoupila nová žákyně Beata, děti ji moc pěkně mezi sebe přijaly.

Při své činnosti s dětmi jsem často velmi spontánní. Snažím se vnímat aktuální potřeby dětí a vhodně na ně reagovat. Modlím se za ně i jejich rodiny, za prostředí školní družiny a snažím se jim dát ze sebe to nejlepší. Usiluji o vnímání jedinečnosti každého dítěte a poznávání jejich charakteru, abych tak mohla lépe odpovídat na jejich potřeby a příhodně reagovala ve vzájemné komunikaci. Jsem též odvážná. Myslím, že toho hodně unesu, a tak se nebojím s dětmi vyrazit do terénu nebo přespávat ve ŠD. Díky práci s dětmi ve ŠD jsem se naučila a stále se učím trpělivosti.

Naše škola je církevní, a proto je neoddělitelnou součástí také výchova ve víře v Boha. Proto je dobré, když rodiče dětí nejen akceptují křesťanskou výchovu, ale také ji podporují svým vlastním příkladem a spoluprací ve výchově.

Velkým přínosem je kostel sv. Voršily v areálu školy. Využily jsme ho nejen v rámci přespávání ve ŠD, ale občas se tam zastavujeme, když se vracíme z vycházky, ke krátké modlitbě za naše rodiny a další potřebné lidi.

S rodiči dětí je velmi dobrá spolupráce. Reagují na e-maily, využívají speciálních programů, které pro děti plánujeme v rámci ŠD, a poskytli souhlas s využitím fotografií dětí v rámci studia.

Vnitřní slabé a škodlivé stránky

Mně i paní učitelce třídní působí starosti výchova dětí. Zhruba osm dětí má speciální potřeby (nezralé děti s ohledem na svůj věk, dítě s poruchou pozornosti a s podezřením na Aspergerův syndrom). Předpokládám, že omezení dětí působí v nich samých napětí a vyčerpává je to, mají menší schopnost unést zátěž, jak jsem se již zmiňovala výše ve své práci. Děti jsou velmi pomalé, na všechno potřebují mít více času. Když odcházíme ze školy, málokdy se stane, že nejsme poslední nebo stihneme odejít před začátkem hodiny. Podobně je to i ve školní družině, když jdeme na vycházku.

Jsem si vědoma, že často připravuji program a pomůcky na poslední chvíli a v některých dětech to může vyvolávat nejistotu. Na druhou stranu se mnohdy setkávám s tím, že když něco nachystám předem, děti mají v ten den jiné potřeby nebo nemají náladu a příprava byla zbytečná a je potřeba od připravené aktivity upustit.

Vnější příležitosti a pomocné stránky

Ráda bych se ještě zdokonalila ve tvoření divadelních představení a hudebních programů, aby děti mohly využívat a rozvíjet všechny své talenty. Nejen k tomu by nám velmi pomohlo i rozšíření družiny, což je naší velkou touhou.

Vnější hrozby a škodlivé stránky

Zpočátku jsem měla problém zkoordinovat všechny činnosti dohromady – tvoření s dětmi, pozorování dětí a ještě zapisování poznatků. Mnohdy jsem měla hodně postřehů, ale nepodařilo se mi je hned zapsat a po chvíli jsem si už nebyla jistá, kdo z dětí tak reagoval. Občas jsem si potřebovala ujasnit pomocí neformálních rozhovorů s dětmi, o koho se jednalo, aby se mi podařilo nasbírat „materiál“ k vyhodnocování programu.

Někdy se zapojilo málo dětí, protože daly přednost volné zábavě. Děti velmi rády staví různé domečky za pomoci matrací, látek a různých „rekvizit“.

Na podzim 2023 jsem měla zdravotní potíže s levou rukou a musela jsem mít klidový režim a nemohla jsem vše vykonávat. Na přelomu roku jsem byla nemocná. To velmi ovlivnilo moji práci s dětmi i psaní bakalářské práce.

Diskuze

Při výběru tématu jsem věděla, jakým směrem chci program vést. V té době byli součástí třídy Dalibor, který často narušoval dobré klima třídy, a Irena, která měla projevy nezralého dítěte na svůj věk (dělala „opičky“, lezla na chodbě po zemi, její slovní vyjadřování bylo oproti dalším dětem ve třídě opožděné, projevovala emocionální nestabilitu...). Proto jsem se chtěla zaměřit zvláště na osobnostně sociální rozvoj, tj. budování sebeúcty a úcty k druhým, jelikož jsem si uvědomovala, že od toho se odvíjí chování nejen dětí, ale každého člověka.

Přestože došlo ke konci loňského školního roku ke změně a Dalibor přestal chodit s dětmi do třídy, protože přešel na domácí vzdělávání, zůstala jsem u svého plánu – snažit se dětem zprostředkovat Boží lásku skrze to, že je budu sama přijímat takové, jaké jsou, a pomáhat jim odkrývat, jakým jsou darem, a tak v nich prohlubovat úctu k sobě a druhým, a tím posilovat jejich vzájemné vztahy.

Během roku občas děti na Dalibora vzpomínají, Matouš se s ním dále kamarádí a setkávají se i mimo školu. V lednu některé děti říkaly, že od září (2024) už budou všichni. Myslely tím, že s nimi bude ve třídě nejen Dalibor, ale i Beata (nová žákyně, která přistoupila na naši školu od února). Podle všeho však Dalibor už jejich spolužákem nebude. Avšak i tak je stále přítomen v našich myšlenkách a životech.

Po Daliborově odchodu ze třídy se začaly děti více projevovat. Uvolnilo se napětí, které působil svým chováním, a já jsem měla možnost začít sledovat třídu jako celek. Z této zkušenosti vyvozují ponaučení, že pokud je to jen trochu možné, je důležité přijít se podívat do třídy během školního vyučování, kdy nemám přímou odpovědnost za děti, abych mohla sledovat jejich jednání a lépe je poznala. To mi hodně pomohlo při řešení konfliktů, ale také při přípravě programu, abych zvolila vhodné aktivity.

S paní učitelkou třídní a dalšími kolegyněmi jsme se shodly, že během tohoto školního roku se zhruba u osmi dětí ze třídy projeví speciální potřeby, které se v běžném kolektivu dětí projevují již v první třídě. Čím to asi bylo? Neviděli jsme to, anebo se děti bály a nebyly samy sebou?

Děti procházejí osobnostně sociálním rozvojem a potvrzuje se tvrzení, že jsou schopné i přes vlastní zájmy vnímat potřeby druhých, jsou ochotné pomáhat, rozdělit se i něco darovat. Pozorují na dětech, že se více snaží vzájemně si pomáhat, snaží se

nacházet společné cesty, aby nejen jim, ale nám všem bylo spolu dobře. Jednoho dne se Ota a Kryštof rozhodli, že mi budou pomáhat. Viděli, jak opakovaně prosím děti, aby se řadily, a přestože mě poslechy, za chvíli byly opět jinde. Ptala jsem se děti, proč se vracejí (aby si uvědomily své jednání), nedokázaly odpovědět, ale správně pochopily, že už je potřeba se řadit k odchodu a učinily tak. Častěji než dříve vytvářejí společná díla a oblíbily si volnou hru, i když někdy rády uvítají společnou aktivitu. Co se u dětí změnilo? Posunuly se ve vývoji a začíná se formovat i jejich třídní kolektiv. Podle pozorování dětí usuzuji, že třída je na rozhraní dvou fází bouření a normování. Některé dny mají mezi sebou hodně nedorozumění a jindy si mezi sebou pěkně hrají.

Během psaní bakalářské práce a na základě každodenních zkušeností s dětmi jsem si více uvědomila, že děti potřebují pocítit uznání, pokud se jim něco povede a podporu, aby se chtěly snažit dál, když se jim něco nepovede. Potřebují na nás vidět, že každý jsme někdy slabí a děláme chybu, to jim pomáhá vyrovnávat se se svými omezeními; potřebují být motivovány k novým začátkům, aby se nebály překážek, a potřebují se dobře poznat, aby v nich mohl růst pocit vlastní hodnoty.

Nejúčinnější je tedy vlastní příklad, jak nás k tomu vede i sv. Anděla: „Vždyť je správné a vhodné, aby matky byly příkladem a zrcadlem dcerkám, zvláště v počestnosti, v chování i v jiných obyčejích a v jednání na veřejnosti.“ (Merici 1985, s. 65)

Když se zamyslím, co by bylo dobré do budoucna vylepšit, bylo by to učit se pozorování dětí a vedení pedagogického deníku, aby bylo možné lépe sledovat chování a vývoj dětí a adekvátněji reagovat na jejich aktuální potřeby. Také by bylo vhodné, abych práci s dětmi víc strukturovala, přestože je to v rámci ŠD někdy hodně náročné. Vnímám však, že jasnější struktura programu poskytne méně vyzrálším dětem větší pocit bezpečí, a třeba se nám tak podaří urychlit průběh změn činností.

Zároveň poznávám nutnost upravení týdenního harmonogramu. V pondělí místo společné aktivity dát prostor k volnému hraní, v úterý nebo jiný den začlenit do vycházek nabídku společných venkovních aktivit a ve čtvrtek mít krátký společný program.

Závěr

V úvodu své práce jsem uváděla, že bych byla ráda, aby tato bakalářská práce „*Hodnotové vzdělávání dětí ve školní družině*“ přispěla nejen k hlubšímu pochopení smyslu hodnotového konceptu VS, ale byla také pomocí pedagogům na našich školách, aby pomohla pedagogům najít způsob, jak mohou využít koncept VS ve školní družině při práci s dětmi v oblasti jejich osobnostního, morálního a sociálního rozvoje. Proto jsem se v praktické části snažila co nejdetailněji popsat jednotlivé aktivity a konkrétně definovat jejich cíle, sdílet jejich průběh a reflexi.

Voršilská pedagogika vychází z křesťanské a mravní výchovy, proto jsem ve své práci usilovala propojit tato témata s pojetím hodnot a morálního vývoje. V České republice máme k voršilské pedagogice publikovány pouze Spisy sv. Anděly a několik brožur. Z toho důvodu jsem využila knižní publikace k voršilské výchově z Polska. Díky celosvětové vzájemné spolupráci mezi našimi sestrami mám k této literatuře přístup, a tak mohu voršilskou pedagogiku více přiblížit i českému čtenáři.

Pro mě samotnou bylo psaní bakalářské práce velmi obohacující. Během tvorby své práce jsem se hodně dozvěděla o sobě samé, tím jsem posílila vlastní sebeúctu a více si uvědomila, jak je pro člověka velmi důležité poznání vlastních darů a přijetí svých limitů, jak podstatný je osobní příklad pedagoga v životě dítěte, a proto je nezbytné, aby se pedagog neustále osobnostně a profesně rozvíjel.

Jsem ráda, že se mi do obvyklého programu podařilo vkládat aktivity na rozvoj sebeúcty a úcty k druhým, vést s dětmi dialog a realizovat i reflexe, které jsou nedílnou součástí osobnostně sociálního rozvoje. Cílem bakalářské práce bylo vytvořit, zrealizovat a reflektovat program zaměřený na rozvoj sebeúcty a úcty k druhým pro děti ze školní družiny církevní školy. Chtěla jsem, aby tato práce přispěla do každodenní práce s dětmi a nebyla jen splněním zadání napsat bakalářskou práci s určitým tématem. Mým záměrem bylo propojit hodnoty VS s konkrétními aktivitami, které mohou pedagogové využít při práci s dětmi v oblasti jejich osobnostního, morálního a sociálního rozvoje. Jsem přesvědčena o úspěšném naplnění cíle.

Díky této vlastní zkušenosti věřím, že bakalářská práce může být dobrou inspirací pro každého čtenáře a může také přispět dnešní společnosti, ve které klesá mravní úroveň, lidské hodnoty jako jsou náboženská výchova, úcta k člověku a jeho právo na život s maminkou a tatínkem.

Na základě této bakalářské práce bych chtěla v budoucnosti rozšířit informace ke konceptu Voršilský strom pro školní družinu. Vytvořit manuál, který bude obsahovat: čemu se danou hodnotou učíme, co je jejím cílem a jakým způsobem jej můžeme konkrétně naplňovat ve školní družině.

Seznam-použitých zdrojů

Literatura:

ALSOBROOK LANDRETHOVÁ, L., 2020. *Výchova dětí. Charakter na prvním místě*. 1. vyd. Vienna: Eastern European Mission. ISBN 978-1-946110-50-3.

BARNETT, B. A., ELLISON, S., 2014. *365 způsobů jak vychovat sebejisté dítě*. 1. vyd. Praha: Pragma. ISBN 978-80-7349-387-5.

BIBLE, 2001. *Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)* Český ekumenický překlad. 8. vyd. (1. opravené) Praha: Česká biblická společnost. ISBN 80-85810-29-8.

BORKOWSKA, U. (red.), 2012. *Edukacja w szkołach urszulańskich (XVII–XX wiek)*. 1. vyd. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. ISBN 978-83-7306-579-6.

ČÁP, J., MAREŠ, J., 2007. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-273-7.

ČERNÝ, V., GROFOVÁ, K., 2020. *Děti a emoce. Učíme děti vnímat, poznávat a pracovat se svými pocity*. 3. vyd. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-1558-3.

DRAHANSKÁ, P., 2020. *Učení prožitkem. Jak postavit vaše rozvojové, výchovné a vzdělávací programy na prožitku*. 1. vyd. Račice: Petra Grahanská. ISBN 978-1-234-56789-7.

DUCLOS, G., 2010. *Sebeúcta mého dítěte: otázky a odpovědi*. 1. vyd. Praha: Paulínky. ISBN 978-80-7450-007-7.

FONTANA, D., 2010. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-725-1.

HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J., 2011. *Školní družina*. 3. aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-900-2.

HAKOVÁ, J., ed., 2021. *Krajinou ctností – sborník 156 aktivit pro výchovu ke ctnostem*. 1. vyd. Praha: Nadace Pangea. ISBN 978-80-270-9678-7.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H., 2010. *Velký psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-686-5.

- HORSKÁ, I., 2009. *Koučování ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-247-2450-8.
- JEDLIČKA, J., 2011. *Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-788-6.
- JEDLIČKA, R., KOŤA, J., SLAVÍK, J., 2018. *Pedagogická psychologie pro učitele. Psychologie ve výchově a vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s. ISBN 978-80-271-0586-1.
- KASÍKOVÁ, H., VALIŠOVÁ, A. (eds.), 2011. *Pedagogika pro učitele*. 2. rozš. a aktual. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s. ISBN 978-80-247-3357-9.
- KOPŘIVA, P., KOPŘIVOVÁ, T., NEVOLOVÁ, D., NOVÁČKOVÁ, J., 2012. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Bystřice pod Hostýnem: Spirála. ISBN 978-80-904030-0-0.
- NAGLIK, I., 2019. *Tradycja wychowania urszulańskiego*. 1. vyd. Warszawa: Urszulanki Unii Rzymskiej Prowincja Polska. ISBN 978-83-925734-2-5.
- PÁVKOVÁ, J. a kol., 2008. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-423-6.
- ŠTĚCH, S., ZAPLETALOVÁ, J., 2013. *Úvod do školní psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0368-1.
- THOROVÁ, K., 2015. *Vývojová psychologie. Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.
- VACEK, P., 2008. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-767-386-4.
- VÁGNEROVÁ, M., 2010. *Psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1832-6.
- VÁGNEROVÁ, M., 2016. *Obecná psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3268-1.
- VÁGNEROVÁ, M., 2019. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. Třetí dotisk druhého, rozšířeného a přepracovaného vydání. ISBN 978-80-246-2153-1.

Webové zdroje:

DEN CÍRKEVNÍHO ŠKOLSTVÍ, 2021. Základní škola sv. Voršily. In: *YouTube* [online]. 15. 9. 2021 [vid. 2. 4. 2024].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=CO9MjiUuGSU>

HÁBL, J., 2022. Na charakteru (nejen pedagoga) ve vzdělávání záleží. *Pedagogika* [online], roč. 72, č. 3, s. 415–420 [vid. 3. 3. 2024]. ISSN 2336-2189 (Online)

Dostupné z: <https://ojs.cuni.cz/pedagogika/article/view/2172>

ŠEĐOVÁ, K., ŠVAŘÍČEK, R., 2012. Zapomenuté hodnoty a sny ve výchově: rozhovor s Christophem Wulfem. *Studia paedagogica* [online], roč. 17, č. 2, s. 109–116 [vid. 3. 3. 2024]. ISSN: 2336-4521 (online).

Dostupné z: <https://journals.phil.muni.cz/studia-paedagogica/article/view/18788/14844>

VORŠILKY, 2024. Voršilky v Čechách – historie. In: *Vorsilky* [online]. [vid. 2. 4. 2024].

Dostupné z: <https://www.vorsilky.cz/o-nas/vorsilky-v-cechach-historie>

VORŠILKY, 2024. Římská unie rádu sv. Voršily. In: *Vorsilky* [online]. [vid. 2. 4. 2024].

Dostupné z: <https://www.vorsilky.cz/o-nas/rimska-unie-radu-svate-vorsily>

ZÁKLADNÍ ŠKOLA SV. VORŠILY V OLOMOUCI, 2023. Voršilské školství v duchu sv. Anděly Merici. In: *ZŠ sv. Voršily v Olomouci* [online]. [vid. 2. 4. 2024].

Dostupné z: https://www.zcsol.cz/index.php?s=profil_zaka#1

Seznam příloh

1. Souhlas rodičů s použitím fotografií dětí v rámci studia
2. Příklady z pedagogického deníku a pozorovacích archů
3. Obrázek – karta ctnosti „Nadšení“
4. Obrázek – karta ctnosti „Poctivost“
5. Desatero učitele a vychovatele podle sv. Anděly Merici
6. Místa, kde ve světě působí sestry voršilky Římské unie
7. Zpětná vazba praktikantky

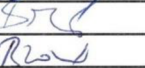
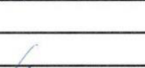
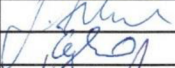
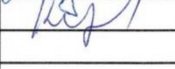
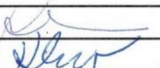
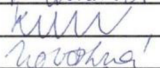
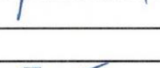
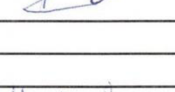
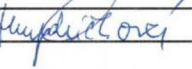

Přílohy: 1. Souhlas rodičů s použitím fotografií dětí v rámci studia

SOUHLAS S POUŽITÍM FOTOGRAFIÍ DÍTĚTE V RÁMCI STUDIA

Souhlasím s používáním fotografií svého dítěte v rámci vysokoškolského studia

Lenky Ladarové (sestry Alžběty, OSU) na Technické univerzitě v Liberci.

Svým podpisem stvrzuji, že může fotografie používat pro ilustraci toho, co dělala s dětmi v rámci plnění předmětů v oboru Pedagogická studia a zvláště ve své bakalářské práci.

	ŽÁK/YNĚ	OTĚC	MATKA
1	Bastogi Isabella		
2	Blažková Adele		
3	Broum Ivo		
4	Brož Kristián		
5	Daňová Lucie		
6	Feildel Paul		
7	Hutková Theodora		
8	Chylík Maxmilián		
9	Kafka Martin		
10	Klener Camilla Anna		
11	Klinská Magdaléna		
12	Krylová Nina		
13	Kulhánková Helena		
14	Loučková Veronika		
15	Novotný Tomáš		
16	Šindelková Františka		
17	Teffahi Nora		
18	Tošovský Ondřej		
19	Trčková Rozálie		
20	Tyburcová Ella		
21	Vavrdová Vendula		
22	Vedralová Marie Luisa		
23	Zadoyan Emma		
24	Zezulka Adam		

Dne: 14. 9. 2023, Praha

2. Příklady z pedagogického deníku a pozorovacích archů

Středa 27.9.

po vstupu do sb konfliktu mezi Matyášem a Petrem,
u dveří se stihali, řešili, kdo bude první
po rozhovoru s nimi vyšlo najevo, že si Petr začal, že se ba
jsem se, Matyáš, zda um to může odpuštít (viděte jsem, že
Petr, zda se mu může omluvit a

valha, tak jsem došla) nebo potřebuje ještě čas?

Řekl, že potřebuje ještě čas. Petr z toho byl smutný
a hrdý, tak jsem mu vysvětlovala, že také někdy potřebuje
čas, aby se zahojila a je potřeba ten čas poskytnout.

Prošel utvářením poznámku na Matyáš, řekl jsem mu,
že takto si kamaráde vezikla, souse ztratit. Řekl, že to
myslel z legrace, ale jsem mu řekl, že také se legrace
vede, že to druhého bolí, není to legrace. Z jeho
mimiky jsem poznala, že to pochopil. Asi za 10-15 min.
už byli opět kamarády a povídali si spolu i hltě.

úterý 5. 10. NEODPOURNĚ V ŠATNĚ

Na Dánu spadla bunda. Hrabla ji na druhou stranu šatny, uviděl
to Petr, kterému ta bunda patřila, zachvěval se a uhořel Dánu.
Uviděl to Adolf a začal se prát s Petrem, aby Dánu
nechal na pokoji. Tehdy ze mých přišly děti, že se klučí
v šatně prou. Postupně jsem se ptala dětí, (Petr, Adolfe, Dánu)
co se stalo a když mi řekl důvod svého chování,
tak jsem se jich po jednom ptala, co by šlo udělat jinak
v dané situaci, a společně jsme došli k tomu to:
1) když spadla bunda, šlo ji znovu pověsit nebo se
zeptat či je. (Dánu)

- 2) Petr se mohl zeptat Davy, proč jí hodila z bundou; že ho to rozchevalo.
- 3) Adolf místo zřetelné fyzického mohl Petrou říci, ať nechať Davu nepokojí.
- 4) Petr mohl Adolfovi poděkovat, že bral m' holku, že mu je o bezpečnost a zdraví.

Dava se Petrou omluvila, že hodila jeho bundu ke druhou stranu žatky.

Adolf se omluvil Petrou, že se sám začal jít místo, aby mu to šel.

Petr uznal svoji chybu, pochopil, že to Dava neodvážila s důvěrou, poprosil Davu za odpuštění. Zeptala jsem se ho, zda se může ušmáknout s Adolfem - řekl, že potřebuje ještě čas. Zhruba za 15 min. si už spolu povídali.

2/11 HEUCŇNOST V JUDEZNĚ

- dale jsem podnět, že se omluva mnohem nemalovat obrovsk. a rozhod se švábé říjál.

Adam - nemalovat bunc

Ella - nemalovat Davu obrovsk

Lucinka - ať udělá na velký bunc, do švábů hodně lepší obrovsk

To byle jedná skupina

Druhá díla obrovsk do obrovsk.

1. POCIT BEZPEČÍ A DŮVĚRY

Dítě:

- a) důvěřuje mi nebo jiné dospělé osobě, kterou zná – *když se nebo stará, přijde za mnou* – ~~poslušnost,~~
- b) je schopno se uvolnit, přijmout fyzický kontakt, *řídila a fyzik mě*
- c) umí zachovat klid, když se fyzicky zraní on/a, nebo druhí,
- d) je schopno pozitivně reagovat na něco nového,
- e) k budoucnosti se staví optimisticky, *ne bojí se budoucnosti, těším se na to*
- f) je schopno pochopit a přijmout smysl pravidel a pozitivně na ně reagovat. *přijímá pravidla*

2. POZNÁNÍ SEBE SAMA

Dítě:

- a) je schopno určit v čem se liší od druhých – porovnávání se s druhými,
- b) je schopno rozeznat chování nebo slova, pro něž si jej jiní ne/cení,
- c) umí si vybírat, vyjádřit svůj vkus a své myšlenky, pocity,
- d) je schopno vyjádřit své potřeby,
- e) je schopno zjednat si respekt,
- f) je schopno dostát drobným povinnostem, přiměřeným jeho věku – pověšení bundy na věšák, uklidit si di přihrádky přezůvky *zlepšeno*

3. POCIT PŘÍNÁLEŽITOSTI KE TŘÍDNÍMU KOLEKTIVU

- a) aktivně vyhledává společnost druhých,
- b) snadno se spolužáky komunikuje, *učí se*
- c) k druhým je citlivé, vnímavé, *učí se*
- d) je ochotné pomoci, rozdělit se, *pro mě ne dělá? Směr se jí, to je moře*
- e) když je příležitost, přichází s návrhy, které berou ohled na prospěch skupiny,
- f) je schopno ozvat se ve skupině, když vyvstane problém.

4. POCIT, ŽE NĚCO DOKÁŽE

Dítě:

- a) s radostí se pouští do nějaké činnosti, *- je to chvilka*
- b) po úspěchu je na něm patrná hrdost, *provedlo se mi to*
- c) má chuť se učit, dělat něco nového,
- d) je schopno vytrvat navzdory potížím, *dělal ji to těžko*
- e) je tvůrčí, *robil jsem to takto*
- f) rozpoznává a uznává své omyly.

Jméno dítěte: ADOLF

KATEGORIE – CÍLE VS:

1. SPOLU JE NÁM DOBŘE – dítě se snaží vytvářet kolem sebe fungující společenství a budovat vztahy, tj. dítě naslouchá druhému, všímá si potřeb druhých (jednotlivce i celku)
  - a) dokáže pomoci druhému *JE VEZMI AKTIVUM, VYKONAVU*
  - b) používá slova prosím, děkuji, omlouvám se, promiň
  - c) komunikuje formou dialogu (nemluví jen on/a)
2. CTÍME PRAVIDLA – dítě vnímá pravidla jako dobrá a potřebná k bezpečnému prostředí pro učení i během zábavy či prožívání vztahů a osobnostní růst. Každému dítěti pomáháme přijmout pravidla za svá, rozvíjíme v nich chápání spravedlnosti a povzbuzujeme je k příkladnému chování; forma ochrany
  - a) Odvodí, jaké pravidlo je potřebné pro danou hru, aktivitu, činnost
  - b) Dokáže vyjádřit k čemu je dané pravidlo dobré *- aby se máim víc veselilo*
  - c) Snaží se dodržovat pravidla *a neděle k tomu v druhé - medilij, ko, kradle polichu*
3. VNÍMÁME A NASLOUCHÁME – dítě se snaží pozorně naslouchat a vnímat dění kolem sebe, učí se vnímavosti při rozhodování a bere v úvahu důsledky svých rozhodnutí
  - a) Všímá si druhého a projevuje o něho zájem, např. otázkou, povzbuzením, nabídnutím zapojením se do hry
  - b) Naslouchá, když mluví druhý, neskáče do řeči
  - c) Vnímá emoce druhého i u sebe – např. projevuje soucit, když je druhý smutný
4. JEDNÁME POCTIVĚ – dítě se usiluje mluvit pravdu a jednat čestně, aby bylo pro druhé důvěryhodné. Seznamuje jej s učením Ježíše Krista, který je vzorem pravdivého a pokojného života.
  - a) Dokáže říci pravdu, i když mu je to nepříjemné *- ano, je to tak*
  - b) Zastane se druhého, když vidí, že se děje něco špatného *- medilij mu to*
  - c) Přizná vlastní omyl, snaží se napravit chybu *- mi to přizná medilijem*
5. DÁVÁME A PŘIJÍMÁME – dítě dokáže rozpoznat a přijmout dary a nadání, které dostalo, učí se být za ně vděčné a snaží se je rozvíjet a využívat nejen pro sebe, ale i pro službu bližnímu
  - a) Poděkuje, když něco dostane
  - b) Využívá své schopnosti
  - c) Zapojuje se do skupiny *- DALMI NAVRAT A SKUPINA JES PŘIJÍMAT ZA SVĚ*

6. PŘEMÝŠLÍME A RADUJEME SE – vytváříme klima, které umožňuje rozvíjet kritické myšlení, a tak je dítě schopno sdílet své poznání beze strachu z kritiky, odmítnutí. Dítě se učí správně rozlišovat a s radostí se zapojovat do dění ve školní družině i mimo ni.

- a) Řekne svůj názor - *delší jsem mluvil*
- b) Má radost z překonání chyby
- c) Při tvoření, hraní využívá svoji představivost a má z toho radost

7. MÁME VÍRU A NADĚJI – dítě objevuje krásu víry v Boha, učí se dívat na události očima víry a do budoucnosti se dívá s nadějí; bere si příklad z Ježíše a svatých, učí se důvěřovat sobě i druhým.

- a) Zapojuje se do společné modlitby
- b) Mluví či se zmíní o Bohu i třeba skrze zpívání nějaké písničky *KREKLI OBRÁZKY S MODLITBY*
- c) Zkusí se porovnat se svatými, zjistí, po kterém z nich má jméno *MODLIL SE I VE VOLUÝCH CHVÍLÍCH*
ZASÍLMA SE O SVATE

8. JSME ODVÁŽNÍ A VYTRVALÍ – dítě je odvážné ve svých činech i v komunikaci s druhými lidmi, snaží se vyrovnat se s neúspěchy a pozitivně reagovat na změny či nové okolnosti.

- a) Usiluje nepoužívat v krizových situacích násilí (útok na druhého) a místo toho komunikuje *Měly jsem to dělat s pokojem*
- b) Učí se poznat své emoce, pojmenovat je a vyjádřit vhodným způsobem - *měl jsem*
- c) Opakovaně vychází ze své komfortní zóny (snaží se řešit zdravě konflikty, přijmout změnu); mění své nevhodné návyky - *pracuji na sobě*

9. MÁME SE RÁDI – dítě se má rádo, přijímá své úspěchy i neúspěchy, to, kým je a učí se mít rádo druhé, soucítit s druhými a vzájemně si odpouštět.

- a) Všírá si kladných vlastností na druhém i sobě tím, že mluví o druhých i sobě hezky
- b) dokáže sebe i druhého ocenit, chválí se navzájem - *obdivuju to ve L. prostředí*
- c) Dává sobě i druhému další šanci

10. VÁŽÍME SI OKOLÍ – dítě si váží prostředí, kde žije a pečuje o ně.

- a) Uklízí po sobě hračky a neničí je
- b) Nahlásí, když se něco stane, pokazí - *přiběhl mě poklekal sádkou*
- c) Třídí odpad

Cílené pozorování skupiny

- Děti více dodržují pravidla, připomínají si je i mezi sebou.
*- ano, dodržují - mátoha, dodržovat pravidla; mám někoho, ano.
Někdy děti se samy připomínají i mezi sebou poměrně; někdy i ovládn
z jiných lidí, aby dodržovali naše pravidla, když jsou u nás.*
  - Obtíže jednotlivých žáků, které vyvstanou, jsou děti schopné přijmout a vzájemně se povzbudí.
*Když se někdo něco chce, hned ho to
někdo povzbudí; někdy i pomůže; když se někdo chce, tak se s tím
někdo povzbudí a pomáhá, když si něco chce.*
  - Každý si nachází a přijímá svoji roli ve třídě a v případě potřebné změny se snaží být otevřený domluvě.
*Někdy někdo, co by byl někdo odskládaný,
vyšermovat a šermovat šermem. Někdo někdo se občas
když se při ně se na někdo "spolky", když si se a když mají problém
někdy někdo, někdy si, když se někdo a domluví se.*
  - Děti jsou schopné samostatně pracovat, mohou na chvíli opustit třídu a nic se nestane.
*Jako někdo někdo se někdo, jsou chyb, když se něco
někdy někdo, ale je to jin občas něco když kování, tak
se něco někdy někdo, pokud se někdy něco, někdy někdo
se někdy se se někdy někdy - jsou někdy kování, někdy*
- Naplňováním těchto cílů docházejí k větší samostatnosti, přispívá to k budování sebeúcty a úcty k druhým, a tím i k budování dobrého třídního kolektivu

*Časem si více dbají na pravidla ve třídě, jsou si sami
ohleduplní, pomáhají si; někdy děti někdy někdy,
co se jim líbí to, co se jim líbí. Časem si každý
společně chvilku sečty (je to si jak děti
si někdy když se někdy někdy), mají své pracovníky,
kdy má každý svoji ulohu, práci a někdy se.*

3. Obrázek – karta ctnosti „Nadšení“

4. Obrázek – karta ctnosti „Poctivost“

5. Desatero učitele a vychovatele podle sv. Anděly Merici

DESATERO UČITELE A VYCHOVATELE PODLE SV. ANDĚLY MERICI

1. Jsi nástrojem v rukou Božích.

Věz, že by si lehce mohl najít jiný, lepší nástroj než jsi ty. Jestliže však chce použít tebe, je to proto, že chce tvé větší dobro. Uznej tedy svou malost před Bohem, a On tě povýší v míře tvého ponížení. A děkuj Mu za to, že si tě vybral a chtěl ti svěřit úkol vychovávat a vzdělávat.

2. Snaž se poznat ty, které vychováváš, pochopit jejich jednání, všimati si jejich časných i duchovních potřeb, abys je naplnil, jak nejlíp dokážeš.

Buď starostlivý a bdělý, aby kvůli tvému zanedbání „nezahynul“ nikdo z těch, kteří ti byli svěřeni. Bůh své dílo neopustí ani nebude utíkat před tím, aby se vás ujal ve vašich potřebách, hlavně aby z vaší strany nic nechybělo.

3. Ve všem se snaž řídit láskou k Bohu a horlivou péčí o duše těch, které vychováváš.

Jednej tak obzvlášť, když budeš napomínat, radit, odvádět od zla, ale i povzbuzovat k dobru. Více dosáhneš laskavostí a vlídností než tvrdostí a ostrými výčitkami. Jen láska učí správně rozlišovat a dobře volit.

4. Povzbuzuj vychovávané k dobru, k touze po štěstí a věčném životě.

Vychovávej k tomu, aby:

- byli rozumní, pokorní a trpěliví; upřímní, prozíraví, vlídní a svorní; skromní, laskaví a radostní; umírnění ve všem;
- dávali dobrý příklad, vnášeli pokoj a svornost tam, kde žijí, aby jejich jednání, slova i činy byly vyjádřením postoje lásky;
- důvěřovali Bohu, který je miluje, nepoddávali se pochybnostem, zvláště v protivenství, a aby nikdy neztráceli naději.

5. Měj ty, které vychováváš, rád stejně a ukazuj jim to.

Neprokazuj jedněm větší náklonnost než druhým, protože nevíš, jaké jsou Boží záměry s každým z nich. Měj je vryté ve svém srdci, každého osobně; jejich jména, situaci, charakter a všechno, co se jich týká. Nebude to těžké, když je budeš mít rád. Tak si počíná opravdová láska! Proto s láskou a trpělivostí plň své povinnosti a nech konat Boha, který učiní zázračné věci ve svém čase, kdy se Jemu zalíbí.

6. Žij tak, aby se ti, které vychováváš, v tobě mohli zhlížet jako v zrcadle.

Jestli chceš, aby něco dělali, ty to dělej jako první, nebo alespoň to začni praktikovat spolu s nimi. Neboť jak bys je mohl napomínat za chyby, které sám děláš? Tvůj příklad at' je povzbuzuje k dobrému životu.

7. Nenaříkej, vyhýbej se reptání a špatnému mluvení o představených, zvláště před vychovávanými.

Vždy prokazuj úctu a čest nadřízeným, nezávisle na tom, zda jsou dobří nebo špatní. Jednej tak, aby je i tví svěřenci oceňovali a vážili si jich. Ale pokud jasně uvidíš nebezpečí ohrožující dobro a spásu vychovávaného, nesmíš s tím souhlasit ani to jen tak snášet. Avšak vždy a ve všem jednej až po získání dobré rady a po zralé úvaze.

8. Chraň vychovávané před špatnými vlivy, zvláště v záležitostech víry a morálky.

Lépe je jít za tím, co je jisté bez pochybností, než za tím, co je nejisté a hrozí nebezpečím. V těchto nebezpečných časech hledej poučení a záchranu u nohou Ježíše Krista.

9. Nechtěj konat sám jako učitel a vychovatel.

Buď v jednotě s ostatními učiteli a vychovateli. Mějte k sobě navzájem úctu a pomáhejte si v Ježíši Kristu. Proste Boha, aby vás osvěcoval, vedl vás a poučoval v tom, co máte dělat.

10. Vytřvej v započatém díle.

Věrně a radostně plň své poslání učitele a vychovatele i všechno to, co k němu patří. Zároveň pros Boha, aby ti udělil potřebnou milost. Když On ti svěřil takový úkol, bez pochyby ti udělí také potřebnou sílu k jeho splnění.

6. Místa, kde ve světě působí sestry voršilky Římské unie

Sestry voršilky Římské unie jsou sdruženy v provinciích, skupinách a komunitách v následujících zemích:

<https://ursulines-roman-union.org>

EVROPA

Belgie, Bosna, Česká republika, Francie, Chorvatsko, Irsko, Itálie, Maďarsko, Nizozemsko, Polsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Ukrajina, Velká Británie

ASIE

Filipíny, Indonésie, Kambodža, Thajsko, Tchaj-wan, Vietnam, Východní Timor

AMERIKA

Barbados, Brazílie, Guyana, Chile, Mexiko, Peru, USA, Venezuela

AFRIKA

Botswana, Jihoafrická republika, Kamerun, Keňa, Senegal

AUSTRÁLIE

7. Zpětná vazba praktikantky

Dobrý den, sestro Alžběto, nejprve Vám chci poděkovat za milé přijetí v družině na mé praxi. Jak jsem slíbila, zde přikládám pár postřehů, které jsem načerpala po dobu svého pobytu v družině. Vzhledem k tomu, že jsem vizuální typ a mám ráda výtvarné umění, tak první, čeho jsem si všimla v družině, byla výzdoba prací dětí. Některé výtvarné věci mě inspirovaly k tomu je také vyzkoušet u nás s dětmi – kupříkladu brusle pomalované inkoustem a zdobené ornamenty zmizíkem, pak třeba portréty dětí pastelem, nebo obrazy z puzzle – žirafa, měsíc aj. Dále se mi líbilo to, že se dbá na bezpečnost – zavírací systém dveří, a pak ještě organizace práce, kdy děti přecházely na kroužky, některé domu, a přestože místnost družiny není největší, přesuny probíhaly pohodově. Také je cítit, že mezi sebou jako kolegyně, máte hezké vztahy a umíte se domluvit.

Co se týká dětí, jsou samostatnější, vyspělejší a komunikativnější než věková skupina dětí, s kterou pracuji já. Je to opravdu jiná práce než u nás v mateřince. Koncept hodnotového vzdělávání se mi líbí, protože člověk sice může mít dosažené třeba vysoké vzdělání, ale pokud tomu člověku k tomu chybí určité hodnoty, tak to třeba stejně nepoužije pro dobrou věc – to veškeré své vědění a vzdělání. Napadá mě příklad pana MUDr. Cimického, CSc, který desítky let ubližoval svým pacientkám z pozice toho, kdo je měl léčit – to je smutné... Asi jste slyšela o té kauze. Takže to shrnu, samotné vzdělání nestačí, je potřeba rozvíjet v lidech i ctnosti a hodnoty. Víra zase pomáhá překonávat životní těžkosti. Náš učitel filosofie Immanuel Marie říkal, že nevíra neexistuje, že i nevěřící člověk projevuje druh víry, tím že říká, že nevěří, tak vlastně v něco věří. Já rozhodně věřím, že hodnoty a ctnosti lze v dětech rozvíjet a děti lze pozitivně ovlivnit hodně i vlastním příkladem, protože se děti učí hodně nápodobou.

Hodnotový strom se mi líbí koncepčně, vizuálně i obsahově. Pak k tomu napíšu pár bodů.

Ještě k tomu, proč jsem si vybrala družinu u Vás. Bylo to hodně z praktického důvodu, protože jsem potřebovala najít něco blízko mé práce. Asi jsem Vám již říkala, že dojíždím něco přes tři hodiny denně a nedostala bych volno z mé práce, a tak jsem potřebovala něco blízko, abych hned po práci mohla jít do družiny. Samozřejmě chodím každý den okolo Vaší ZŠ a pozoruji život kolem, a tak jsem si říkala, že by mě to i zajímalo, jaké to u Vás je. Nevěděla jsem, že je družina v jiné budově. Škola je prosklená a je tam vidět velká knihovna, to mne zaujalo.

V družině jsem pobývala 13.30 – 17.30 po dobu pěti dní, což nebyl zase tak moc dlouhý pozorovací čas vzhledem k tomu, že chodíte ven na hodinu a půl a jeden den byl kroužek švadlenky.

Ale můžu napsat pár věci, co mě k jednotlivým bodům, napadají.

Ad 1 Spolu je nám dobře

Připadalo mi, že děti od Vás, paní vychovatelek, dostávaly hodně důvěry /mohly si vyzkoušet nést za sebe zodpovědnost/ – třeba při pobytu venku na Střeleckém Ostrově.

Obecně si myslím, že děti potřebují zažívat vlastní úspěchy, neúspěchy a nést určitou zodpovědnost, aby se staly osobnostmi. Potřebují hodně volnosti – prostoru, aby mohly zjistit kdo jsou a kam chtějí kráčet.

Za mých mladých let byla chyba nepřítel, nyní už se k chybám přistupuje jinak. Dobré chování třeba bylo motivované strachem z autority, což není ani pedagogické, ani nevytváří žádnou trvalou hodnotu v dětech.

Ad2 Ctíme pravidla

Tak pravidla jste utvrzovaly tím, že je děti samy říkaly předtím, než si šly ven hrát. Tento bod jste aplikovaly. Pravidla komunikace taky, třeba, že si neskáčeme do řeči.

Ad3 Vnímáme a nasloucháme

Přemíra podnětů a vjemů může přehlušit náš vnitřní hlas, takže rozvoj vnímavosti vůči sobě je důležitý bod, i když tady se myslí i okolí. Tento bod asi paní vychovatelka uplatňovala na kroužku švadlenky, kdy bylo víc času na komunikaci a na individuální práci s jednotlivými dětmi. Byl taky větší klid, neprobíhaly přesuny. Fajn by bylo mít větší místnost, mít ji rozdělenou na klidovou a aktivní. V té klidové by mohly děti právě zpracovávat své prožitky, být opravdu samy se sebou a v klidu.

Ad4 Jednáme poctivě

K tomu jednáme poctivě, k tomu je potřeba i odvaha být sám sebou, říkat pravdu, ale zároveň být diplomat, aby vyřčená slova neublížila. To je docela těžké. Vzory jsou hodně důležité – učitel by měl mluvit tak, aby jeho činy a slova byly v harmonii. Aby byl jednoznačný a srozumitelný verbálně i neverbálně. Měl by být autentický. Sám být osobností. Měl by si věřit.

Ad5 Dáváme a přijímáme

To je o pozorování a vnímání krásy, života, jsou to maličkosti, které jsou ve skutečnosti dary – je to dost o vděčnosti a pokoře. Pomáhat dětem v sebepoznání třeba skrze komunikaci či při tvoření. Některé děti vytvořily moc pěkné výrobky, ale samy si to nemyslely o sobě, že se jim to povedlo. Nedokázaly se z toho ani tolik radovat, což mě mrzelo. Učitel by tohle vše měl registrovat a umět podpořit. Paní vychovatelka při vytváření několikrát podpořila jednu holčičku, což se mi líbilo.

To je asi uvědomění, že každý může být žák i učitel, protože každý má nějaké své osobní zkušenosti, z kterých může čerpat a tím pádem může druhého obohatit, nebo mu být užitečný.

Díky široké nabídce činností, které jsou připravované učiteli a vychovatelkami se každé dítě může seberealizovat a nacházet svoje nadání a být za ně vděčný, nacházet vnitřní naplnění. Základ je asi pestrost činností, možnost volby a nenutit děti do činností, ale být příkladem – mít sám kladný vztah k činnostem, které představuji dětem. Učitelův vlastní entuziasmus je motivační složkou. Některé děti některou činnost zkusí poprvé jen díky tomu, že je k tomu motivuje učitel vlastním příkladem. Taky je dobrý mít konkrétní výrobky. Paní vychovatelka na kroužku švadlenky měla připravené tři různé činnosti, takže si děti mohly vybrat s čím budou pracovat.

Ad 6 Přemýšlíme a radujeme se

Děti mají ze školy hodně zakořeněné, že jsou hodnocené a pak mají tendence se porovnávat a hodnotit i sebe navzájem. Kupříkladu skupina holčiček vytvořila příklady a soutěžily v jejich vypočítávání, ale soutěžily i v tom, když jsme dělaly společně abstraktní Picassovu legrační tvář – kubismus, měly tendence výsledek činností hodnotit od nejlepšího po nejhorší. Hodnotily i moje kresby, tak jsem jim řekla, jak k tomu přistupuji já, že ať mě ohodnotí jakkoli, že jsem s tím spokojená a užila jsem si ten samotný proces, což si myslím je vedlo k hlubšímu zamyšlení. Nenechat se rozhodit kritikou, ani pochvalou, mít vlastního hodnotitele v sobě je cesta k vnitřnímu míru. Většina dětí mi přišla projevujících se beze strachu.

Ad 7 Máme víru a naději

Důvěra v sebe, v dobro v sobě i v druhých lidech je důležitá – je to celá filosofie pohledu na svět. Jak vnímáme svět záleží na tom, jak o světě přemýšlíme. A život má hodně barev a jejich odstínů. Když děti pracují v družině ve skupině, tak se obohacují a vnímají svoje kvality. Když hledáme a vidíme dobro v druhých, tak ho tím v nich podporujeme. Na co se soustředí naše pozornost, tak to sílí a roste. Ve starém školství byl cíl soustředit se na negativní jevy a ty se snažit odstranit, a to dobro brát za automatické, přitom je potřeba soustředit se na to dobro.

Ad 8 Jsme odvážní a vytrvalí

U nás ve školce máme hodně dětí s odlišným mateřským jazykem a je to pro ně velmi obtížné vykomunikovat své potřeby. Za prvé se teprve učí mluvit ve své vlastní mateřštině, natož když mají řešit konflikty s kamarádem v češtině. Je to opravdu těžké. Frustrované dítě tíhne k agresi, nebo se naopak uzavře. Komunikace je tedy klíč a jejím předpokladem je schopnost komunikace a odvaha – ta odvaha vychází z uvědomění, že já sám jsem hodnotný a na mém názoru záleží. Děti podporujeme v komunikaci tak, že jim dáváme dostatek prostoru třeba tak, že jim aktivně nasloucháme a taky nikdy nesnižujeme něčí pocity. Paní vychovatelka v družině pečlivě naslouchala dětem a podporovala je v tom, aby vyjadřovaly své názory. Kladla jim otázky. Rozhovor může být jednou ze skvělých diagnostických poznávacích metod dítěte.

Ad 9 Máme se rádi

Mít rád lidi, přírodu je přirozené pro toho, kdo se má rád sám a cítí se dobře sám v sobě – je vyrovnaný, ví, kdo je a co potřebuje, aby byl spokojený. Ale je potřeba mít na paměti, že je v pořádku nebýt veselý a vyrovnaný, že je i to je proces poznávání. Každý je nějaký a je jedinečný. Když si člověk představí, že od stvoření světa ani jeden lísteček na stromě nebyl stejný, nebo jediná sněhová vločka neměla stejnou strukturu – tak si uvědomí, jak fascinující je život a je ohromen každým koho potká. Někdo nám třeba nemusí být sympatický, to není nutné, ale neznamená to, že na sebe budeme oškliví. Důležitou složkou v mezilidských vztazích je schopnost odpouštět, když člověk odpustí, dokáže se poučit a posunout dál a uvolní se nový prostor. Je to osvobozující. To platí i pro odpuštění sobě, nejen druhým. Soucítění a empatii se děti učí při sdílení – uvědomění, že ostatní to mají podobně je ulevující a také nás sblíží.

Máme se rádi, chováme se jako skupina, jako tým – třeba na procházce, nebo při tvořivých aktivitách, zajímáme se o sebe a svoje bezpečí, nejsme si lhostejní. Děti spolu ve družině měly kamarádské vztahy, povídaly si a hrály společně. Někdy na sebe žalovaly, ale to je pořád lepší než lhostejnost.

Ad 10 Vážíme si okolí

Jestli si vážíme okolí je opět odraz toho, jestli si vážíme sebe, svého života... péče o mé vztahy, o mé bezprostřední okolí, péče o mne samotného je výrazem toho, že si toho vážím. Všichni jsme propojeni a působíme na sebe navzájem a potřebujeme se. Nelze se oddělit, jsme součástí. Líbí se mít toto motto: „Be the change you want to see in the world.“ (Buďte změnou, kterou chcete vidět ve světě.) Mahátma Gándhí

Takže sebepojetí je strašně důležité, utváření pozitivních citů k vlastní osobě je základ pro všechny vztahy k okolí.